

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Arm. 7
Est. 10.

N.

628

2355

2355

- 24.

Arm. 7
lst. 10.

ନାନ୍ଦିଲାଜଳାଜଳାକୁରୁତେଜା

୨୩

Sum Detri Magno.

22

Conf. Republ. der geladen. 1721. Maart, April.

279

四

A 265-3 pp

四

AUGVSTINI NIPHI
M E D I C I S,

Ad Illusterrimam

JOANNAM ARAGONIAM,

TAGLIACOCHI PRINCIPEM,

D E

A M O R E
LIBER.

Lugduni Batavorum, de

Apud DAVIDEM LOPES de HARO.

P O M P E I V S
C A R D I N A L I S C O L V M N A
S. R. E.
V I C E C A N C E L L A R I V S,
A U G U S T I N O N I P H O
S. P. D.

Pus tuum De pulchro
& amore, Niphe phi-
losophorum præcla-
rissime, dum omni ac-
curatione perlegi, ma-
xima me hercule læticia affecit. No-
bis enim nihil jocundius, posteris
nihil conducibilis, tibi vero nihil
gloriosius accidere potuisse, facile
existimabam. His mediussidius
rationibus argutissimis, ac perspi-
cuis argumentationibus, divinum
& humanum pulchrum ratiocina-
ris, & ad præclarissimas demum he-
roinas, Ioannamque Aragoniam,
refers: ut nulla proorsus ambiguitas
relinquatur, quin in divis pulchru-
& in hominibus, principem locum

obtineat. Tametsi rarissima sint hu-
jusmodi in hominibus exempla :
non enim vulgo speciosissima quæ-
que exponit natura : nostro tamen
ævo Parens officiosa , ac liberalis,
veluti divinitatis æmula , ut perfe-
ctum admirandumq; aliquid, Diis-
que immortalibus quam similli-
sum, gentibus proferret, Ioannam
Aragoniam Columnam ptocreavit,
atque ab incunabulis ad hanc usque
ætatem , in qua est florentissima ,
per omnes pulchritudinis & venu-
statis numeros provexit , ut facile
principem locum inter formosissi-
mas vindicarit. Animum præterea
singularibus & dotibus & virtutib-
us insignivit , corpusque tam ra-
ra, tamque eleganti, aut divina po-
tius compositione , cum honestate
conjunxit, ut in ea præter immortalitatem nihil desiderari posse vi-
deatur. Ea est frontis orisque sere-
nitas, is candor, is oculorum splen-
dor , ac rutilans jubat , ea denique
totius corporis species, gratia , ve-
nus , ut vel ipsi mortui invitentur ,
allicanturque adamorem, atque ad
absoluti pulchri speculationem tra-
han-

hantur. Tanta mox sanctitate, morumque suavitate, comitata, eloquen^{ia}que, cæteras an^{te}cellit, ut nata omnibus ad virtutem honestatemque comparandam, veluti speculum, sidusque fulgentissimum, merito censatur. Fateor igitur, nos naturæ; ob hoc potissimum munus, plurimum debere. Verum enim vero tibi non minus, Niphe sapientissime: quando ea; quæ ab ipsa natura nobis caduca atque inania concessa sunt, tu sempiterna & fere divina reddis, ac exhibes. O præclarum pulchritudinis interpretem! O inauditam, ac prope divinam sapientiam! Nam, quod olim nec magnis quidem philosophis erat per vestigatum, id noster posterrisque ita per te declaratus es, ut absoluti verique pulchri cognitionem ne rustici quidem ignorent. Vocabat Socrates excellentem venustatem, nempe quia animum affecteret, parvi temporis tyrannidem, Plato naturæ privilegium, Theophrastus tacitam deceptionem, Theocritus eburneum derimentum, Carneades regnum sollicitum; di-

vinæ veræque pulchritudinis pror-
fus expertes. Quanto melius atque
elegantius tu ; qui , libidinibus at-
que illusionibus explosis ac fugatis,
divinæ religionis , cuius , dictis &
factis, studiosissimus vindex, ac de-
fensor acerrimus , semper extitisti ,
non fucatam illam, notham, atque
inanem, sed veram, sed legitimam,
sed sempiternam , & quam nisi solo
virtutis tramite assequi non possu-
mus , pulchritudinem exhibes am-
plectendamque proponis ? Perge
igitur , tuisque istis fulgentissimis
armis truculentissimos verita-
tis hostes fuga , funde ,
atque è medio
tolle.

V A L E.

A Y G V -

AUGUSTINI NIPHI
M E D I C I S

Ad Illustriſſ.

JOANNAM ARAGONIAM,
Tagliacocii Principem,,

D E

A M O R E
PROOEMIUM.

Ogitam i mihi, Joanna
illustriſſima, quo mu-
nere ex officina mea te
visitare possem, liber in
duos dissectus, & in
eum, qui De pulchro, & in eum qui
De amore est, in mentem venit, quo
te & honorare, & venerari admo-
dum posse censui. Nam quanquam
divinus ille Plato de his accurate scri-
bit, ego tamen rem hanc aggressus
sum, quod, in libri principio, medio,
ac fine, tua pulchritudo semper pra-
manibus occurrerit; qua sola inspe-
cta

*Eta, atque ad amissim explicata, liber
non modo pulcher, verum etiam ad-
miratione dignus redditur. Et licet vi-
res mea longe minores in scribendo
sint, quam que pares laudes venusta-
tis tue prosequantur; attamen quod
stylus dicendo noster non absequetur,
tua palana pulchritudo præ se ferendo
præstabit, librumque ita faciet illu-
strem, ut facile sperem, supra
omnes, qui circumferuntur,
usque ad sidera evo-
laturum.*

V A L E.

A V G V -

AUGUSTINI NIPHI
MEDICIS
DE
AMORE
LIBER.

CAPUT I.

Autores, qui de amore dixerunt.

VONIAM nemo potest difficultia peragrare, nisi aliquo, vel aliquibus assumptis quasi ducibus, id eo nos autores, qui de amore scri-

pserunt, primo explicare debemus, ut intelligant qui hunc commentariolum legent; me tam arduam rem non esse aggressum sine bonis ducibus. Scripserunt itaque de amore Plato in symposio, & apud Platonem in eo libro Phaedrus, Pausani-
(a) as,

2 A V G V S T I N I N I P H I
as , Eryximachus medicus, Aristophanes, Agatho , postremo Socrates à Diotima fatidica edoctus, quæ harum rerum, atque aliarum multarum perita fuit. Verum quæ viri hi dixerunt, valde pauca sunt , potius rhetorica , atque fabulosa. ea enim quæ Socrates dicit in sua oratione licet vera sint , tamen paucissima. Scripserunt etiam de amore , & pulchro, aliæ mulieres, ut Adrastra, Aspasia , & Sappho , sed post hos Aristoteles , qui sub nomine amicitiæ de ipso amore diligentissime egit. Differt enim amor ab amicitia in paucis, ut postea dicemus. Quædam etiam de amore scripserunt Plotinus , Porphyrius , Iamblichus , Proculus aliquique Platonici. Ficinus vero amplificans ea, quæ Plato de amore tradidit , partim allegorizando , partim addendo , multa de amore non imperite compilavit. Poetæ autem & Græci , & Latini fere omnes, etiam vulgares de amore cecinerunt. est enim quasi omnium poenitatum materia, potissimum tragicorum , atque comicorum. epopœi enim res gestas heroum magis , non

non tamen amatoria omnia prætercundo cantant. Verum temporibus nostris Marius Aequicola Olivetanus amicissimus noster meo iudicio fertilissime de amore scripsit, & licet vulgari, atque materno sermone, tamen nihil intentatum præterire. Et quoniam amor aliquando in aliibus adeo accrevit, ut transferit in morbum, hac ratione de amore medici pertractaverunt, ut Avicenna libro tertio, cum egit de Hilisce. Rhases etiam libro, qui omnium morborum ab eo continens dicitur, diligenter desseruit, de quo etiam medici juniores cæteri tradiderunt. Dicamus igitur & nos, primo tamen quæ alij asseruerunt brevibus pertransiunt, ut in omnibus Peripateticum dogma imitari enitamur.

CAPUT III.

Opinio Orphei de amore, & eorum, qui eum sequuntur.

O *Rpheus itaque in Argonautica,*
Cum de rerum principijs coram
Ehirone, Heroibusque cantaret,
Met-
(a 2)

4 AUGVSTINI NIPHI
Mercurij Trismegisti theologiam
secutus, amorem magnum Deum
esse, & apud Deos, hominesque
mirandum, cum propter alia multa,
tum maxime propter ejus originem
narravit, eumque antiquissimum
asserens, quippe cum chaos ante
mundum posuerit, & Saturnum,
Iovem, cæterosque deos, amorem
in ipsius chaos sinu locavit, & amo-
rem tandem definiens eum esse dixit
principium, quo chaos ornamen-
tum appetit. cum enim chaos infor-
me quippiam sit, cosmon, hoc est,
ornamentum desiderat. Quare de-
siderium, quo chaos pulchritudinem
appetit, amor esse videtur. Hanc
opinionem Hesiodus in Theogo-
nia, et in libro de natura Parmeni-
des Pythagoreus, & Acribleus Poe-
ta secuti sunt, quinimmo Poetæ fer-
me omnes amorem esse deum ceci-
nerunt. Plato autem in symposio,
licet in collaudatione amoris opini-
onem hanc sectari videatur, tamen
in libri persecutione rem hanc refu-
tavit.

CAP.

CAPUT III.

*Refutatio, & interpretatio illius
opinionis.*

Socrates igitur apud Platonem positionem hanc refellit, primo, quia amor juvenis maxime omnium Deorum sit. cuius ipse evidens argumentum præbet, cum senectutem fugiat, velocem videlicet, quæ citius, quam oportet, adventat, eamque amor natura odit, fugitque, iuvenibus vero se miscer. scite quidem veteri proverbio fertur, simile simili semper herere. Deinde tener amor est. neque enim per terram, & saxa vadit, quæ aspera sunt, sed mollissimis omnium rebus se infigit, atque permanet. in animis quippe hominum sedem suam locat, neque tamen in quibuslibet animis, nam si durum animi offenderit habitum, a fugit, si autem mitem mollemque, inhabitat. cum itaque mollissimarum rerum mollissimas semper partes pedibus, totoque, tangat, tenerimum esse amorem necesse est. Quapropter & juvenis est, & tener præ-

(a 3) cæte-

6 AVGVSTINI NIPHI
cateris amor. Hæc Agatho adver-
sus eam opinionem. Socrates vero
etiam eis occurrit. Primo quia amor
est appetitus pulchri , atque boni.
Igitur amor caret bonis , atque pul-
chris , est enim omnis appetitus eo-
rum , quæ non habemus , & si est
eorum , quæ & habemus , erit eo
modo , quo illa non habemus , ut
posteriorius differendum. Quod autem
caret pulchri tudine , atque bonitate ,
in se non erit bonum , neque pul-
chrum. Quare amor nec bonus erit ,
nec pulcher. Non ergo erit Deorum
aliquis , quippe cum Dij omnes &
pulchri sint , & boni. Deinceps a-
mor medium quippiam inter turpe ,
& pulchrum , inter bonum , & ma-
lum , inter mortale , & æternum , uti
Socrates ab ipsa Diotima edocetus
longis verbis dilucidavit. Dij autem
omnes sunt & boni , & pulchri , &
æterni. Amor igitur non est inter
Deos collocandus. Et licet hæc ar-
gumenta partim rhetorica , partim
vera sint , tamen hoc ex ijs volumus
esse pertritum , amorem non esse
Deum , nisi per amorem prisci illi
voluissent allegorice significare eam .
inter

inter patrem , & filium , connexionem (ut ita dixerim) quam in divinis sanctissimi doctores esse asserunt, appellantes Patrem unitatem, & qualitatem filium , connexionem spiritum sanctum, qui amor cum sit naturalis , alterum cum altero connectit, similitudine videlicet naturæ quæ in eis est eadem : hoc tamen licet verum sit, illos arbitratos esse non affirmo, cum illi alieni sint à nostra religione. Rectius autem opinor eos per amorem intellexisse eam primæ materiei affectionem, qua ipsa imperfecta, ac informis in se existens, perfectionem , ac formam appetit : & quoniam forma apud priscos materiæ pulchritudo dicebatur, appetitus materiæ , quo forma appetitur, amor appellabatur. De hujusmodi itaque amore locutus est Orpheus, atque cæteri qui Orpheum imitati sunt, per chaos informem materiam intelligens, in qua omnes formæ potentia quadam confusa continentur, & per amorem , qui in sinu ipsius chaos ante cuncta habetur, materiæ appetitum, qui vel est privatio ipsa, vel non sine privatione , qua videlicet

8 AVGVSTINI NIPHI
cet appetit formas omnes. nec hoc
pacto solum amorem intellexerunt,
sed fortasse affectionem omnem cu-
juscunque imperfecti, atque infor-
mis, qua appetit suam perfectionem,
hoc est, suam pulchritudinem. in
hunc enim modum desiderium ho-
minum, quo scire desiderant, amor
etiam nuncupatur. anima enim ho-
minis imperfecta, per ipsum scire ap-
ta est perfici. eadem ratione grave
appetit deorsum ferri, & leve sur-
sum, visus videre, & auditus audire.
& ut brevibus dicam, appetitus o-
mnis, quo informe, atque imperfec-
tum, appetit suam perfectionem, quæ
sua est pulchritudo, amor consue-
vit dici. qua ratione sit, ut illud
Dantis Poetæ verissimum sit, nec
creatorem, nec creatam rem ullam
esse absque amore. Verum licet hæc
possent hoc pacto allegorice inter-
pretari, de hujusmodi amore nobis
non est sermo, de eo enim amore no-
bis sermo est, qui Cupido Veneris
filius, atque Eros à Poetis dicitur,
cujus gemellus est Anteros, ut postea
disputabimus.

CAP.

CAPUT IV.

Opinio Hierothei de amore.

Hierotheus autem dixit amorem esse insitivam quandam virtutem, quæ superiora quidem ad inferiorum providentiam movet, æ qualia rursus ad socialem sui invicem communionem conciliat, ac postremo inferiora quæque admonet, ut ad priora, sublimioraque convertantur.

CAPUT V.

Confusio, & interpretatio huius opinionis.

SED hæc positio, nisi interpreetur, non est clara. non enim apparet, quis amor ille sit qui hæc, quæ Hierotheus eum facere narrat, faciat. Deinde licet aliquis amor esset, qui illa faceret, nos principaliter non de eo loquimur, sed de Cupidine, qui est Veneris filius. & propterea nonnulli Hierotheum de eo amore locutum esse affirmant, qui in divinis tertia persona est, quam Ca-

(a s)

tho-

10 AUGUSTINI NIPHI
tholici Spiritum sanctum vocant, ut
Dionysius exposuit, spiritus sanctus
enim amore est, qui virtus quædam
naturalis est, connectens, ut dixi-
inus, patrem cum filio, qui sunt ejus-
dem naturæ, quæque superiora ad
inferiorum providentiam movet,
æqualia rursus ad socialem sui invi-
cem communionem conciliat, &
postremo inferiora quæque admonet,
ut ad potiora, sublimioraque
convertantur. spiritum sanctum e-
nim hæc omnia facere Dionysius
declaravit. Dantes quoque Poeta
asserit, spiritum sanctum cum amo-
rem esse qui cum summa sapientia,
ac divina potestate infernum struxit.
Alij vero de anima mundi hæc esse
dicta contendunt. hæc enim, superi-
ora corpora, quæ cælestia sunt, ad
inferiorum providentiam movet,
æqualia ad socialem sui invicem
communionem conciliat, & tandem
inferiora quæque admonet, ut ad po-
tiora, sublimioraque convertantur.
Sed sive hoc modo, sive aliter hæc
opinio interpretetur, nulla est no-
bis cura, quandoquidem de bujus-
modi amore non est futurus noster
fermo.

C. A. R.

CAPUT VI.

Opinio Lucretij de amore.

Lucretius vero Epicurus ex parte amantis quidem amorem assertit desiderium esse quo amans se totum in amatam transferre desiderat. cum enim genitale semen à toto corpore defluat, solo hujus jactu, vel tactu totum corpus tradere se posse confidit. ex parte vero amatæ amorem esse autumat desiderium, quo amata totum amantem capere desiderat. quam definitionem Arthemia Mausolei Regis Cariæ uxor ostendit, quæ, ut dicemus, supra affectiōnis humanæ fidem virum suum adamasce fertur, ejusque defuncti corpus redēgisse in pulverem, & aquæ inditum cibisſe.

CAPUT VII.

*Refutatio, & opinioris inter-
pretatio.*

SED pace tanti viri dixerim, si amor est desiderium translationis amantis in amatam, vel hæc transla-

(a 6).

tio

12 AVG VSTINI NIPHI
tio interdum futura est hoc pacto, ut
amans ipse transferatur in amatam,
ceu Medusa in saxum, aut per simi-
litudinem, quatenus semen maris
proiectur in uterus, in quo fieret
generatio rei similis ipsi semen projec-
tienti. Primo modo fabulosum est,
& nec fuit nec erit unquam. Quare
desiderium erit frustra. Sin autem
Lucretius intelligit secundo modo,
sic amor erit desiderium utendæ fœ-
minæ, ut in ea & ex ea amans gene-
ret sibi simile. & hoc pacto amor
erit feris, non autem hominibus ac-
commodatus. animalia enim muta
desiderant uti fœminis sui generis,
ut in eis, & ex eis sibi similia gene-
rent. Attalis amor non Cupido est,
quem Poetæ Veneris filium esse tra-
dunt, sed ferina concupiscentia, de
qua posterius loquemur.

CAPUT VIII.

Opinio Socratis de amore.

Socrates vero apud Platonem in
Symposio primo concludit amo-
rem esse in genere relativorum, quo-
niam amor alicujus est amor. Deinde
acce-

accedit, amantem , qui amat, illud ipsum appetere cuius est amor. hoc enim ex eo patet , quia amor appetitus est quidam. quare amans id ipsum appetit, cuius amor est. Ad hæc sumit, amantem, qui amat, & appetit, id cuius est amor , atque appetitus, non apud se habere. nam appetitus est ratione carentia. qui enim amat , id appetit , quo indiget. Sed occurras . nam dum quis est sanus , vult esse sanus, & dum est dives, esse dives. quare quæ habet vult , & cupid. Socrates respondit, quod is, qui divitias, sanitatem, & robur habet in præsenti , velit nolit, habet. & hac ratione dicitur non velle. non enim dum habet habere cupit, illud tamen dici potest velle , & cupere pro tempore futuro , indeficienterque, quippe cum velit accupiat, ea non defutura esse. Quare qui amat , habere potest id quod amat , quoniam id amat , & vult , ut non desit in futurum. veluti qui caret uxore , antequam eam habeat , possidere desiderat , cupid, & amat ; postquam vero habuerit, non amplius amat, appetit, ac habere desiderat, sed amat, appetit,

14 A Y G V S T I N I N I P H I
petit, & vult, ne illa desit in futu-
rum. Patet igitur primo amorem es-
se aliquorum, deinde illorum potis-
simum, quibus indigemus, quæque
non habemus. Quod si amor aliquo-
rum sit: cum amor turpium esse ne-
queat, hæc enim fugit amans, atque
odio habet: quare est desideriū pul-
chrorum. Et cum amor desiderium
sit pulchrorum, amor non habebit
pulchritudinem, eo quia desiderium
est eorum quæ non habet. & cum
detur medium inter turpe, & pul-
chrum, ut Diotima demonstravit,
& inter bonum, & malum, ceu in-
ter scientiam & ignorantiam me-
dia est recta opinio, sit, ut amor me-
dium sit inter bonum, & malum,
inter turpe, & pulchrum, quippe cum
desiderium eorum sit, quæ non ha-
bet. Eadem ratione amorem me-
dium esse affirmat inter mortale, &
æternum, & propterea magnum esse
Dæmonem autem, quia omnis
natura dæmonum inter mortales, &
Deos, est media. Hæc Socrates de
amore.

CAP.

CAPUT IX.

Refutatio opinionis huius.

SED hæc quæ Socrates dixit nisi interpretentur, videntur absurdæ, primo quidem, quia si amor sit pulchri desiderium, hoc non videtur ob aliud, nisi quia amans non habet pulchritudinem, & ea indiget, ut Socrates etiam fatetur. Quod autem pulchritudinem non habet, & eam habere desiderat, aliquando fiet pulchrum. Quare amor erit desiderium, quo aliquando amans fiet pulcher. hoc autem absurdum est. non enim amans consecutione fructus amoris pulchior fit quam prius erat, nec pulcher si antea erat turpis. Deinde si amor est pulchri desiderium, amans semper carabit pulchritudine. At in amante requiritur pulchritudo, ut ab amata redametur. non enim potest redamari qui aliqua ratione pulcher non est. amor enim fugit turpia. quare amans semper ab amata fugietur. Ad hæc non viderur amor medium inter æternum, & mortale. immo si id verum est, quod Poetas tra-

16 AVGVSTINI NIPHI
tradunt, amorem omnia vincere, &
amorem morte solvi, cum dicunt,

*Omnia vincit amor, solvantur & omnia
morte.*

Amor per mortem amantis simili-
citer dissolvetur. Quare non potest
medium esse inter mortale, & im-
mortale. Postremo si amor est pri-
vatio in eo subiecto, quod aptum est
habere pulchritudinem, amor vide-
tur malum, & turpe, quando, ut
Aristoteles autumat, privatio coor-
dinatur cum malis & turpibus, po-
tius quam cum bonis, & pulchris.
Quarē nisi hæc Socratica opinio in-
terpretetur, primo aspectu omnibus
absurda videbitur.

C A P U T X.

Opinio Eryximachi de amore.

ERyximachus autem Medicus in
omni composito, quod ex con-
trarijs constat, duplarem amorem
posuit. alterum, quo contraria qua-
dam mutua concordia se afficiendo,
ad temperationem, atque mediocri-
tatem in composito se reducunt, &
bujusmodi concordiam bonum a-
morem.

morem appellat, discurrit autem in omnibus compositis, quæ ex contrarijs constant, quo modo hic amor reperitur, veluti in harmonia, & rhythmis, in orationibus, in magistratis, in ædificijs, in artificialibus, in cœlestibus, in annis temporibus, atque in cæteris omnibus, in quibus contraria ad compositionem veniunt. alterum vero, quo contraria in ipsis compositis male concordant, veluti in ægrotis corporibus humores, & hic amor malus dicitur. Differt autem hæc positio parum, aut nihil ab illa Empedoclis. Empedocles enim amorem & odium rerum principia esse affirmat, quod omnia composita amore componentium constent, odio vero dissolvantur. hæc autem ait omnia composita, quæ ex contrarijs sunt, bono amore constare, quam contraria ad temperationem reducuntur, malo vero, cum ad intemperationem.

CAPUT XI.

Refutatio opinionis huius.

SE D' pace tanti viri dixerim, hæc quia medicus erat, medice dicta sunt.

sunt. Verum nos non de hujusmodi amore loquimur, sed de eo, quo amantes dicimur. Constat autem, per hujusmodi amores medicinales nos amantes nō vocari, sed vel sanos, vel ægrotos. Deinde hujusmodi amores tam rebus animatis, quam rebus inanimatis insunt, Amor autem, de quo loquimur, solum hominum est. Postremo amor hujusmodi, relatio quædam est naturalis eorum, quæ in composito miscentur. At amor, de quo loquimur, eorum est, qui se amant, aut oderunt. Vnde & Plato, & Socrates huic amori non adhæserunt.

CAPUT XII.

Opinio Virgili⁹ de Amore.

Alij vero unum amorem communem hominibus, atque feris effetradunt, ut Virgilius inquit. quæ ratione fit, ut amor nihil aliud sit, quam desiderium utendæ foeminæ sui generis per omnes eos sensus, per quos species illius defertur ad animalm imaginariam, potissimum per amplexum tactus. nam quemadmodum

dum fames, atque sitis nulla alia re sedantur, nisi cibo, atque potu, sic amor nec aspectu, nec auditu, sed amplexu, tactu, ac usu Veneris mitescit. quod Diogenes Cynicus non minus vere, quam facete significavit, cum dixit, utinam possem ita a fame conquiescere fricato ventre, quemadmodum fricata virga ab amore.

CAPUT XII.

Refutatio huius opinionis.

SE D hujusmodi opinio ferina omni ex parte videtur. nam licet homines appetant uti fœminis propriæ speciei, ut animalia muta proper generationem, tamen si debent dici amantes, aliquid ultra desiderare coguntur. Turpe quidem illud non est, quoniam hoc fugiunt, spernunt, atque omnino abhorrent. natura enim humana abhorret turpe, ceu malum. Ergo illud ultra, quod in usu fœminarum desiderant, erit ipsum pulchrum, quod in sensibilibus ipsis rebus, potissimumque in fœminis solus homo, ut superius probavimus,

20 AVGVSTINI NIPHI
vimus, cognoscit. Quare si homo
erit amans, oportebit, ut desideret
frui, aut uti pulchra fœmina suæ
speciei, ut in ea, & ex ea pulchrum
sibi simile generet. & hic amor
Cupido est, qui solis hominibus
proprius est. non enim muta ipsa
animalia cupidineo amore afficiun-
tur erga fœminas suæ speciei, cum in
illis non agnoscant pulchrum ipsum,
sed ferina quadam concupiscentia ra-
piuntur ad eas, ut generent sibi simi-
lia in illis, & ex illis, ut posterius
docebimus. Præterea si amor ho-
minis erga fœminas suæ speciei ni-
hil aliud est, quam desiderium uten-
dæ fœminæ solum, nullo pacto pul-
chro in ea inspesto, tunc non tot de
laudibus pulchritudinis in puellis
amatissimis noctu dieque excantarent,
nec magis alteram quam alteram
ardenter deperirent, cum omnes in
sexu sint æquales, nec tot rixæ, con-
tentiones, ac discrepantiae cum ri-
valibus emergerent. Fit igitur, ut a-
mor sit desiderium utendæ, vel
fruendæ fœminæ, aliquo altero su-
pra id inspesto in una, & non in
altera.

CAP.

CAPUT XIV.

*Opinio quorundam Platoniorum
de amore.*

Platonici itaque definientes amorem, dixerunt esse desiderium fruendæ pulchritudinis per visum, aut auditum, aut per mentem, aut per hæc omnia, vel horum plura. **V**nde Ficinus triplicem amorem distinxit. nam aut ad contemplativam, aut activam, aut voluptuosam vitam prompti, & proclives generati, educative sumus. si ad contemplativam, statim à formæ corporalis aspectu ad spiritualis atque divinæ considerationem erigimur. si ad voluptuosam, subito à visu ad tangendi concupiscentiam descendimus. si ad activam, atque moralem, in sola illa videndi atque conversandi oblectatione perseveramus, Illi tam ingenirosi lunt, ut altissime provehantur, isti tam hebetes, ut ad infima deprimantur. **H**i tanquam medij in media remanent regione. **A**mor itaque qmnis incipit ab aspectu, sed contemplativi hominis amor ab aspectu ascen-

22 AVGVSTINI NIRHI
ascendit in mentem. Voluptuosus ab
aspetto descendit in tactum. Acti-
vi remanet in aspetto. Illius amor
ad supremum Dæmonem magis,
quam ad infimum se convertit, istius
ad infimum potius, quam ad supre-
mum deflectitur. Hujus ab utroque
intervallis distat æqualibus. Tres isti
amores tria nomina sortiuntur, Con-
templativi hominis amor divinus,
Activi humanus, Voluptuosus feri-
nus cognominatur. Hæc Platonici.

CAPUT xv.

Refutatio hujus opinionis.

SE D hæc opinio (pace tantorum
virorum dixerim) multifariam ab-
surda est, primo, quia dato, quod
hic moralis amor medius sit, possibile
non videtur desiderium fruendæ
pulchritudinis per solum visum, vel
auditum, vel utrumque, sed per omnes.
Nam per quot sensus pulchri species
ad imaginariam animam fertur, per
totum amor desiderium fruendæ pul-
chritudinis esse debet. Sed per om-
nes sensus pulchri species ad imagi-
nariam ipsam animam defertur. quod
enim

enim per auditum, satis superius ex-
posuimus. defertor enim per audi-
tum ea pulchritudo, quæ est in ama-
tæ pueræ vocibus, atque elocutione.
in hac enim sola nonnunquam gratia
collocatur, qua anima rapitur ad eius
amorem. quod vero per visum, ol-
factum, gustum, & tactum, licet su-
perius satis diligenter fuerit explo-
ratum, Ovidius, cum Galatheæ pul-
chritudinem describeret, nobis signi-
ficavit, dicens :

*Candidior folio nivei Galatea Ligustri,
Frigidior prato, longa procerior Alno,
Splendidior vitro, tenero lascivior Hendo,
Lenior assiduo detritis aquore conchis,
Selibus hibernis, effusa gravior umbra,
Nobilior Pomis, Platano conspicitor alta,
Lucidior Glacis, matura dulcior Uva,
Mollior & Cygni plumis, & Lacte coacto,
Et si non fugias, rigno formosior horio.*

in quibus pulchritudinem retigit ex
gustatilibus, quum dixit,

Tenero lascivior hendo,

& quum dixit,

Matura dulcior uva,

& ex tactilibus, quum inquit,

Lenior assiduo detritis aquore conchis,

& cum ait,

Mollior & cygni plumis, & lacte coacto.

& ex olfactibus, quum dixit,

Nobilior pomis.

scil. odoris suavitate. & etiam cum
inquit

Riguo formosior horto.

quod vero pulchritudinem ex visibilius tetigerit, legenti verba perspicuum est. Quare si per omnes sensus pulchri species defertur ad animam imaginariam, amor esse non potest, nisi desiderium fruendae pulchritudinis per omnes eos sensus, per quos pulchri species ad animam defertur. Experientia etiam docet quod aliquando per solum tactum deferatur pulchri species ad animam. nam puellæ in omnibus deformes, ac turpes, quia tamen in tactus lenitate, mollitie, ac suavitate existimantur excellere, ad amorem ardenter nonnunquam homines rapiunt. Sacerdos quidam concivis noster, cum puellam omnifariam deformem, atque turpem deperiret, interrogatus cur eam ita ardenter amaret, respondit, quia suavitate, atque mollitie, lenitateque tactus

tactus cunctas excellit. Ecce enim cum in solis tactilibus cerneret pulchritudinem, amor erat desiderium fruendæ pulchritudinis, propterea quia species pulchri per tactum ferrebat ad animam. Præterea plures sunt amores, quam tres, in homine ipso, secundum Platoniconrum scholas. Primus quidem intellectivus, qui desiderium est fruendæ pulchritudinis, quæ est in rebus intelligibilibus. Est & sensitivus. Quicquid est triplex. Nam si est desiderium fruendæ pulchritudinis per visum atque auditum duntaxat, amor est intentionalis. hoc enim intentionaliter desideramus frui pulchritudine. quæ est tum in vocibus, atque sonis, tum in visilibus, atque aspectibus. & dicitur intentionalis, quoniam intentionaliter quadam sensitiva fruitione per visum, vel auditum duntaxat expletur. forma enim corporea per visum, vocum autem consonantia per auditum fruimur. Si autem est desiderium fruendæ pulchritudinis per sensus ipsos corporeos, per olfactum, gustum, & tactum, qui sensus sunt ma-

(b) gis

26 AVGVSTINI NIPHI
gis corporei, & quidem sine app-
petitu Veneris, sic est tertius amor.
differt autem hic amor ab illo :
quippe cum ille sola intentionali
fruitione adimpleatur per visum &
auditum, hic vero reali, quia est per
tactum, olfactumque, atque gus-
tum, qui corporei magis sunt. At
si est desiderium fruendæ pulchritu-
dinis per omnes sensus, per appe-
titum Veneris, ut pulchrum gene-
ret in pulchro, vel ex pulchro, sic
est quartus amor. & hic differt à
cæteris. non enim hujusmodi amor
expletur sine usu Veneris, cæteri
vero, si sunt possibles, sine usu Ve-
neris perfici possunt. Et quoniam
hi quatuor amores pertinent ad ho-
minem, omnes humani dici pos-
sunt. Quare non recte Ficinus au-
tumat, quum asserit quartum amo-
rem ferinum esse. quartus enim a-
mor cupidineus est, qui in animâli-
bus mûris non accidit: quippe cu[m]
illa desiderent uti fœmina propriæ
speciei, nulla ratione habita ad pul-
chrum, sed solum, ut in ea sibi
simile generent. at cupidineus a-
mor primo, principaliterque desi-
derium.

derium est fruendæ , atque utendæ pulchritudinis in pulchra fœmina , ut pulchrum in ea & ex ea generetur. De hoc quarto amore Poëtæ omnes amatoria scribentes locuti sunt , quæ Cupidinem Veneris fuisse filium fingunt. Hic amor usque adeo interdum in aliquibus increvit , ut transferit in eum morbum , quem cordis insaniam medici appellant , qua affligi ij solent , qui perdite amant.

CAPUT XVI.

Vtrum possit esse humanus aliquis amor absque transitu in cupidinem, hic disputatur.

Quod intellectivus amor , qui ad hominem spectat , absolvi possit à Cupidine , nemo est qui dubitet . nam experientia ipsa hoc docet in sanctis , Heroicisque viris , in quibus animus solum ad divina bona raptus est . Quod vero aliquis sensitivus absolvi etiam possit , ut intentionalis amor , quo frui cœlorum ornatu per visum , sonorum
 (b 2) harmo-

28 AVGVSTINI NIPHI
harmonia per auditum desidera-
mus, demonstratur. per hunc enim
rapi possumus ad desiderium fru-
endi multorum, ab omni amore
cupidineo absoluti. Sed utrum in-
tentionalis amor, quo per visum,
atque auditum pulchritudine frui
desideramus in puella pulchra, aut
in pulchro juvenc, possit absolvias
appetitu Veneris, cupidineoque
amore, hoc est quæstione dignum.
Nemo enim si ui posse videtur ipsa
humana pulchritudine per omnes,
aut aliquos humanos sensus, qui
ejusdem utendæ desiderio non affi-
ciatur. Quare nec amor fruendi
pulchri humani esse poterit absque
desiderio Veneris, cupidineoque
amore. Ficinus id fieri posse in
contemplativis hominibus, quine-
tiam in moralibus aperte fatetur,
qui vel ex humano amore ascen-
dunt ad mentem, vel in morali ipso
amore persistunt. Viri enim heroi-
ci atque sancti, qui appetitum sensi-
tivum recta admodum ratione mo-
derantur per visum, atque audi-
tum, humano pulchro & in pyellis
& pueris frui possunt absque desi-
derio.

derio utendi. non enim eorum appetitus recta ratione regularetur, nisi altero sine alterius desiderio frui possent. Idem quoque testantur Socrates, & Anaxarchus, qui rationis moderamine affecti non semel humano pulchro fruentes Veneris desiderio nequaquam visi sunt affici. Xenocrates dimisit Phrynen a lecto abire, & quidem intactam, qua & visu, & auditu per noctem fruitus est. quod non ob aliud fecisse videtur, nisi quia appetitum ratione compressit. Insuper pater modestus, ac temperans, per omnes videlicet sensus, saltem per visum & auditum, filiae pulchritudine frui potest, absque ejusdem utendae libidine. Quod si pater hoc facere potest, cur Heroicus vir, atque sanctus, qui cum rationis moderatione agit, idem facere non poterit? In me ipso expertus sum multis diebus in Fulvia Aulica tua, Ioanna illustrissima, vidisse pulchritudinem in moribus, & audisse gratiam in elocutione, quibus non descendit in cupidineum ipsum amorem. Sed pace

(b 3) tanto-

30 AVGVSTINI NI PHI
cantorum virotum dixerim , non
arbitror fieri posse, ut pater pulchri-
tudine in filiis , aut viri Heroici ,
sanctique, aut philosophi, in puellis
puerisque fruantur sine Veneris ap-
petitu , si fruitio , ut superius dixi-
mus, sit quies in voluptifico, iucun-
doque, eousque, quo usque videre
atque audire id delectat, & ejus ab-
sentia fuerit dolorifica . cum enim
aliquis quiescit in aliquo pulchro ,
jucundo , sibique voluptifico , cu-
jus postea absentia dolet tristatur-
que, hic in cupidineum ipsum amo-
rem prolapsus est. ergo im possibile
videtur , ut quis in puellis pueris-
que pulchritudine fruatur sine Ve-
neris appetitu . quanto minus id
fieri poterit , si per corporeos ipsos
sensus fruitio fiat, ut per gustum ,
qui basis per olfactum , qui odore ,
per tactum , qui lenitate perficitur.
Favent huic veritati viri sanctissimi
Vt Hieronymus, quum inquit: Fœ-
minam quam vides bene conver-
santem, mente dilige , non corpo-
rali frequentia, quia initium libidi-
nis in visitatione mulierum est , &
mundus cum mulieribus non me-
lius,

Jus, quam fugiendo vincitur, quia, cum cæteris vitiis & morbis quis possit repugnando resistere, huic tamen non potest nisi per fugam. Insuper & alibi inquit: Si mulier potuit vincere eum qui jam erat in paradiſo, non est mirum, si eos impedit, qui nondum ad paradiſum pervenerunt. Præterea ait: Solus cum sola non sedeas in secreto absque arbitrio, & teste. Et iterum: Nec sub eodem testo cum muliere manseris, nec in præterita castitate confidas, quia nec tu Samsonem fortior, nec Solomone sapientior. Et propterea cōcludit: Omnes virgines Christi, & puellas, aut æqualiter dilige, aut æqualiter ignora. Divus vero Aurelius etiam inquit: Sermo brevis, & rigidus cum mulieribus est habendus. Bernardus etiam vir omni sanctitate præclarus, Quotidie, inquit, conversari cum muliere, & continens vis putari? esto quod sis, maculam tamen suspicionis portas, scandalum mihi es. Quibus perspicuum est, fieri non posse, ut aliquis in puellis puerisque pulchro pet omnes vel aliquos

32 AUGUSTINI NIPHI
aliquos sensus fruatur, qui ad cupidinem lævum non rapiatur: nec fieri posse, ut aliquis pulchram amet puellam, in quo desiderium non ultra aspectum auditum mve diffundatur: oculi nanque cum puellæ pulchræ occurserint, eam mox amant, adamatam vero desiderant, desideratam sperant, speratam possidere enituntur: hic enim ordo in amoribus semper fuit. Sed dices, ut Horatius putat, hæc quæ dicta sunt vera esse de juvenibus. Nam senes semimortui, qui sexaginta annos peragrarunt, amare possunt sine appetitu Veneris. propterea Horatius affirmat se zelotypia ejus viri non affici, cuius ætas octo lustra adimpleverit. sunt enim hi semimortui, qui nulla cupidinea libidine vexantur. propterea nonnulli in amore senes venire posse usque ad basia afferunt. contra quos Hieronymus vir castissimus inquit: Licet horum corpora sint mortua, dico tibi quoniam Diabolus vivit, cuius flatus prunas extinctas ardere facit. Quare licet hujusmodi senes in amoris fructum nunquam pervenire

venire possét naturæ imbecillitate, tamen mente ad eam sæpe compelluntur. Occurrunt & alii. Nam cum triplex sit amicicia, triplex erit amor. Quare cum amicitia officiosa esse possit inter aliquos sine voluptifica atq; omni alia amicitia, cur amor honestus atq; officiosus, propter virtutes quæ sūt in pueris puellisve ipsis pulchris, esse non poterit absque appetitu Veneris? Divinus ille Aurelius respondit, cum inquit: Nec tamen quia sanctiores fuerint, ideo minus cavendæ. quo enim sanctiores fuerint, eo magis alliciunt, & sub prætextu blandi sermonis immiscet se viscus impiissimæ libidinis, crede mihi. Quare licet officiosa amicitia esse possit inter aliquos, non tamen, nisi illi fuerint æquales ætate, sexu atque moribus similes, ut postea differendum est. Si enim altera fuerit ætate provectionior, alter autem pulcher puer, aut pulchra puella, statim cupidine irretietur provectionior. Sed iterum obiicies: Nonne vir contemplatus videre & audire potest pulchrum in puellis puerisque ipsis, sine appetitu

34 AVGVSTINI NIPHI
petitu Veneris? Diximus hoc fieri
posse. verum nullus frui pulchro in
his potest, nisi appetitu Veneris, si
fruitio sit quies in voluptifico, ju-
cundoque sibi, eousque quo usque id
videre atque audire delectat, & ejus
absentia fuerit dolorifica. nam, ut
diximus, quis quiescit in aliquo
pulchro jucundo, sibique volupti-
fico, cuius postea absentia dolet, at-
que tristatur, hic in cupidineum
amorem prolapsus habetur. Hoc
paet nec pater filiis pulchris, nec
sanctus puellis frui poterit sine Ve-
neris desiderio, nisi fortasse divino
miraculo id fieret. Post haec de a-
more atque cupidine ipso differen-
dum secundum Peripateticos.

CAP. XVII.

De amabilibus.

Quoniam amor, ut dixit Socrates, relativum quipiam est,
& quidem ipsorum amabilem, id-
eo oportet de amabilibus differere,
quorum amor relativum, vel rela-
tio est. Est igitur amabile triplex.

Cum

Comenim non ab omni quidvis a-
metur , sed ipsum amabile, hoc au-
tem ut simpliciter bonū aut jucun-
dum, sive delectabile, quodque vo-
luptas et iādicitur : etiam tertiu est,
aut utile. Dicitur autem id utile per
quod efficitur bonum , vel volup-
tas. Quare ipsum simpliciter bo-
num, atque voluptas, sive jucun-
dum, amabilia sunt, ut finis: ipsum
vero utile ; ut dicens, aut servans
fidem. libro vero primo Rhethori-
corum Aristoteles dicit id esse sim-
pliciter bonum , cuius gratia alia ,
quæ ad ipsum ducunt , appetimus.
& sic felicitas atque felicitatis par-
tes sunt simpliciter bona , ceu vir-
tus, divitiae, robur, sanitas , & pul-
chritudo. hæc eadem ratione volup-
tas , sive ipsum jucundum, dicitur
simpliciter bonum. sunt igitur duo
per se bona, ut quæ sunt honesta, &
quæ sunt voluptates. hæc enim am-
bo per se expetuntur. bonum vero
utile definiens, inquit, id esse bonū
utile, quod, per se atque simpliciter
bonum aut servat , aut efficit, aut
sic antecedit , ut ipso posito ipsum
simpliciter bonum esse sequatur ,
aut

36 AVGVSTINI NIPHI
aut quod arcet ac corruptit ho-
rum bonorum contraria , è quibus
simpliciter illa bona extingui pos-
sent. De his Aristoteles satis in li-
bro primo Rheticorum , & octa-
vo Ethicorum . Sed occurses, utrum
homines ament id , quod est sim-
pliciter bonum , an id , quod sibi ip-
sis bonum . Aristoteles respondet , id
unumquemque amare , quod bo-
num est sibi : quippe cu[m] quælibet
potentia feratur in objectum (ut
ita dixerim) sibi proportionatum
atque idoneum : c[on]u[er]sus cujusque
id videt quod sibi idoneum visibile
est , atque accommodatum . nec oportet,
ut amans id amet , quod re vera
est sibi bonum , sed quod appetit si-
bi tale : siquidem appetitus non fer-
tur in aliquid , nisi id prius appre-
hensum atque appetens fuerit : hoc
enim amabitur , ac si sit sibi bo-
num .

C A P . XVIII.

De differentia amoris , & amicitiae .

HIS distinctis , oportet prius de
amoris amicitiaeque differen-
tias

tuis differere. nam postea facilis de cupidine erit pertractatio. Differt igitur amor primo ab amicitia, quia amor simplex esse potest, in sola amatione consistens. At amicitia semper componitur ex amatione, & redamatione. amamus enim inanimata. quorum non est amicitia, non enim ab eis redamari possumus. Deinde amor fusior est ipsa amicitia propter eandem causam. amamus enim inanimata vegetabilia, necnon & muta animalia, cum quibus non habemus amicitiam. Præterea amor appetitus est sensitivus, amicitia autem non omnis, sed voluptifica tantum. Rursus in amicitia, qui se amant necesse est ut se agnoscant: Amor esse potest inter eos, qui nec se viderunt, nec audierunt, nec aliquo sensu se agnoverunt. Non enim esse potest amicitia inter aliquos, nisi, ut Aristoteles inquit, inter eos sit benevolentia non latens. multi enim benevoli erga illos sunt, quos nunquam viderunt, quod eos viros aut mulieres bonos vel utiles, vel voluptificos esse putent. atque fieri potest,

ut

38 AVGVSTINA NIPHI
ut illorum etiam quispiā similiter
erga hos afficiatur. Erant igitur hi
mutuo sibi benevoli, amici vero
haudquaquam. Adhac amicitia si
inter aliquos nasci debet, longo
tempore opus est, ut qui amice se
amant ac mutuo, longo tempore
se cognoscant tales quales sunt
qui hujusmodi amicitia sunt digni.
secundum enim proverbium, mul-
li mutuo se cognoscunt, prius-
quam simul consumant salis mo-
dium. Est & alia ratio, quoniam
amicitia habitus est, qui fieri non
potest, nisi ex pluribus, ac pluribus
actibus amoris, longo videlicet tem-
porum, intervallo mutuo collatis.
Insuper, non oportet, ut alter alterum
sibi in amicum acceptet, nisi
alter alteri appareat mutuo aman-
dus, & ita esse mutuo credatur. At
ut hoc fiat, non parvo opus est tem-
pore. amor autem quandoque uni-
us ad alterum subito fit. potissimum
juvenis ad juvenem. juvenum enim
amor ob volupatem constat. a-
mant enim se amore affectus, aut
(ut ita dixerim) concupiscentiæ po-
tius, quam amicitiae, sive benevo-
len-

lentiae, & id maxime sequuntur, quod sibi mutuo est jucundum, atque praesens. verum quammutatur ætas, alia fiunt & ipsa jucunda. quo circa cito mutuo sese amant, citoque ab amore desistunt, eodem die propositum sepe mutantantes. Verum de his postea.

CAR. XIX.

De amoris nomine, deque amicitiae nomenclatura.

Quoniam amor, & amicitia, non solum re differunt, ut dictum est, sed nomine: ideo de nominibus dicamus. Amor itaque, qui pro desiderio cuiusvis boni, quovis modo boni, accipitur, græce dicitur eros per o micron: eros vero per o mega cupidus qui est amor voluptarius: quanquam apud alios Eros per o micron amor honesti dicitur: Eros autem per o mega cupidus: amor vero pro appetitu, desiderioque cuiuscunque boni, orexis,

40 AVGVSTINI NIPHI
ge, & cætera, xenia, proxenia, quæ
ratio docet, quemadmodum apud
græcos & vocabula & affectus
differunt, ita apud Latinos differre,
eandem pol vim obtinebunt. Ante-
ros sine Anteris, nempe amatio,
& redamatio, honesta, & volupta-
ria. Ante enim interdum pro mu-
tuo, atque æquali reciprocoque
accipitur. Nam, ut Seneca inquit,
Venus duorum Cupidinum, qui
gemelli sunt, mater fingitur. De his
Poetæ diversa fabulantur. Pausa-
nias enim in Atticis fabulatur, A-
thenis aram dicatam esse Anteroti.
& fuit in causa, quoniam Meles A-
theniensis parvi faciendo Timago-
ram, præcepit ei, ut ab altissimo
monte se præcipitem daret. quo
executioni mandato, cum Meles
eum mortuum inspexisset, in dolo-
rem tantum devenit, ut se ab eo-
dem loco præcipitaret. quam ob
causam incolæ in honorem Ante-
rotis aram constituerunt, quoniam
Timagoræ injuriam ultus est. The-
mistius vero vir doctissimus fabu-
lam fingit, quia est philosophus, cu-
jus est, ut Aristoteles inquit in

Rhe-

Rheticis, conficeret fabulas, & illius interpretationem subscriptit, quum inquit; Tempotibus, quibus Venus Cupidinem genuit, puer ille longe pulchrior ipsa matre omnibus videbatur: verum proceritas illius haudquaquam increscet pro ratione formæ. hanc rem Venus, & pueri nutricesque permoloste ferentes, Themidis oraculum (non enim pro eo tempore in Delphis Apollo respondebat) supplices orarunt, ut remedium, si quod esset, afferret, quo puer crescere posset pro tantæ formositatis complemento. Themini autem respondisse ferunt, id à pueri natura proficiisci, quem fortasse solū nasci, non autem solum increscere posse, nisi alter gemellus aderit, quo adaugato, & Cupido tuus augebitur. Sicque Anterota Venerem peperisse tradunt, qui ut gemellus Cupidinis à Poetis fingitur, cuius præsentia Cupido si augeri desiderat egere videtur. nam quo Anteros crescit, eo Cupido major fit. Quæ Themi-stius interpretando, afferit, cum, vel eam, quæ amari exoptat, redamare

42 AVG VSTINI NIPHI
marc debere, quoniam si Cupido
mutuus ac reciprocus non fuerit,
cito evanescit. Sunt igitur Eros, &
Anteros, amatio & redamatio cu-
pidinea. ex his enim perfectus a-
mor constat, qui semper crescit in
dies. Qui enim amari sperat, longo
tempore amabit, ac magis, quo ma-
gis sperabit. Contra vero qui non
sperat, et si quodam tempore ama-
re poterit, longo tamen haud qua-
quam. Vnde & in proverbio dici-
tur, sine amore amor tandem peri-
bit. Ab erote autem non perp̄ram
videntur esse dicti Heroes, qui &
semidei appellantur, quod geniti
fuerint ab ipsius Dei amore erga
fœminas mortales, aut contra ab
hominum amore erga Deas. De
usu vero hujus verbi, amor apud
M. Tullium intelligitur pro omni
appetitione desiderioque cuius-
que rei bonæ. Vnde & camporum,
& armentorum, & amicorum, &
gloriæ, & suimer, & Terentia uxo-
ris, & Tulliolæ & Marci filiorum,
& Q. fratri� appetitionem amorem
M. Tullius dixit... & Aristoteles
tam animalium, quam in anima-
torum.

rem appellavit. Virgilius etiam dixit patriæ: & patris, Anchises; & ciborum, & laudum appetitionem etiam amorem: dixitque Bacchum colles amare, omnibusque communem esse amorem. eadem, ac similia in Horatii libris saepe leguntur, necnon & in cæterorum Poëtarum poematibus. Amorem quoque erga Deum dicimus, sed modestiore ac honestiore verbo caritatem, ut Hieronymus autumat, tametsi Dionysio viro doctissimo verbum amor videatur honestius, quod tertiae in divinis personæ sit accommodatum, & utsunque fuerit desiderium fruendi Dei, philon Platonicus, cæterique catholici amorem dicunt. Nonnunquam etiam amor in Scriptura pro bona voluntate accipitur. qua ratione fit, ut amor, qui grāce aut Eros, aut Oressis dicitur, nomen communē sit omnibus appetitionibus accommodatum apud Latinos autores, tam nativis, naturalibusque, quam voluntariis, atque intellectivis. hinc species plures fuerunt, videlicet ami-

44 AVGVSTINI NIPHI
amicitia, benevolentia, dilectio,
fodalitas, hospitalitas, cupido, cari-
tas, libido, sive ferina concupiscentia,
necnon & cupiditas. omnes
enim sub amore, tanquam sub ge-
nere continentur. Quo vero modo
amor & amicitia differant, supe-
rius diximus. Nam amicitia non
dicitur unius ad alterum, nisi fue-
rit inter eos mutua benevolentia, &
non latens, & tam diu constans, ut
in habitum transferit. At amor esse
potest unius ad alterum absque mu-
tua benevolentia, & latens, & non
diu constans, ut habitus. Amor e-
tiam, & benevolentia differunt.
Nam benevolentia animi deside-
rium est, quo quis alteri bona vult,
atque benefacere appetit. quæ græ-
ce dicitur Eunoia. At amor, atque
cupido esse potest sine appetitu be-
ne volendi, atque bene faciendi, ut
diximus superius. Catullus enim,
postquam Lesbia nupta esset, eam
plus amabat, quoniam majore
fruendi desiderio afficiebatur, ni-
timur enim in vetitum, minus au-
tem ei bene volebat. quod quomo-
do esse possit, posterius differendū.

Piz-

Præterea ex amore nascitur benevolentia. nam, ut Cicero inquit, ex quo amicitia nominata est, princeps est ad benevolentiam conjungendam. Amor insuper & dilectio differunt. nam apud M. Tullium amare majoris vis est, quam diligere. apud tamen Terentium contrarium legitur. & hoc modo utuntur Catholici. dicimus enim, patrem filios diligere, & nos diligere Deum ex toto corde nostro. Sunt qui dilectionem ad voluntatem, amorem ad appetitum sensitivum referunt. Differunt quoque amor, & cupido. Nam amor singulari numero plerunque honestus est, ut amor fraternus, amor patris ad filium, ut apud Ciceronem legitur. Cupido vero desiderium est fruendi pulchro per omnes sensus in homine, quibus pulchri species defertur ad animæ partem imaginariam, propter voluptatem, quam sentitur in Venere, ut postea disputabimus. Cupido hoc pacto græce dicitur Eros, cuius frater gemellus Anteros etiam, ut diximus, appellatur. Hic Cupido potest esse mora-

46 AVGVSTINI NIPHI
moralis, si desiderium fuerit gene-
randi pulchrum in pulchro, non
præter legem. Lascivus vero, at-
que malus, spuriusque si fuerit
propter voluptatem, quæ sentitur
in Venere tantum, & præter legem,
vel propter generationem pulchri
in pulchro, etiam præter legem, di-
citur etiam cupido. hoc pauci amo-
res plurali numero. amores enim
cupidines gemellos Veneris filios
propter causam, quam diximus
prius, veteres dixerunt. Amor etiam,
& caritas differunt. Primo quidem
quod amor genus, species autem
caritas sit. nam ille ad omnes res,
hæc ad hominem tantum pertinet.
Deinde, ut Cicero inquit, homi-
nes quum ob Deum, & Patriam
moventur, caritate moveri dici-
mus, quum autem ob fratres, con-
juges, filios, atque amicos honestos,
& ob honesta ipsa, amore. Bernar-
dus vir omni sanctitate insignis, eo
libello, quem de amore Dei scrip-
sit, asserit, voluntatem in amore,
amorem vero in caritate, caritatem
denique in sapientia crescere, quod
caritas nihil aliud sit, quam Dei il-
lumi-

luminatus amor, quem nec Aristoteles, nec Plato, nec aliis philosophus de Deo habuit, qui solo naturali lumine fuerit illuminatus. Verum de his posterius differendum. Differunt autem amor, & ferina concupiscentia. Nam ferina concupiscentia desiderium est in animalibus mutis utendi fœminis suæ speciei, ut in eis sibi similia generent. At amor genus est ad omnem desiderium cujuscunque rei, quæ appetenti est aut videtur bona. & hoc Virgilius affirmat, ut superiorius retulimus. Amor etiam, & cupiditas differunt. cupere enim corum est, quæ in specie sunt. & hoc pacto ea cupiditas, quæ cibi est, fames, quæ vero potus, sitis appellatur. quæ autem Veneris, si, cuius rei fuerit, non additur, libido dicitur. est enim libido cupiditas, quæ non expletur, nisi per obscenæ corporis partes. apud alios vero libido accipitur pro ipso coitu, qui non expletur, nisi per obscenæ, ut diximus, corporis partes. nos vero de licentia appetitum coeundi libidinem volumus appellari: amor autem

48 AVGVSTINI NIPHI
tem, ut diximus, genus est, cum sit
desiderium cujuscunque boni. Quæ-
res autem, utrum, qui optat, amat? si
enim optamus, quæ non spera-
mus, qui optat non amabit, cum a-
maret eorum, quæ speramus. For-
tasse dicendum, amore esse posse
eorum, quæ non speramus, sed non
diu durantem. Vel dicendum, amo-
rem, quum generatim intelligitur
pro desiderio cujuscunque rei bo-
næ, quovis modo optare, erit amo-
ris species.

CAPUT. XX.

De Veneris nomenclaturis.

POSTHÆC de Venere, Venerisque
nomenclaturis dicendum, nec
omnia, quæ de Venere Poetæ fin-
gunt prosequi volo, proficisci-
tur enim oratio nostra in immen-
sum, sed solum, quæ ad nostrum
propositum faciunt, ea brevibus af-
sumere enitar. Venerem igitur non-
nulli in generandi potentiam, non-
nulli vero in genitalis seminis e-
missionem retulerunt. Seneca Ve-
nerem

nerem pro ipsa seminis genitalis emissione intelligit ubique , Platonici vero pro generandi potentia. Et licet Plato , Platoniceque ipsi in re hac haudquam sibi constent, tamen brevibus resumam quæ veriora videntur eis. Dicamus igitur unam Venerem divinam esse, quæ est in Deo, alteram cœlestem, quæ est in cœlo , tertiam humanam , quæ est potentia in humana anima, sunt qui & quartam addunt in mundana anima. Quæ in Deo Venus est, si in essentiam Dei referatur , Saturnum ; si in vitam , Iovem ; si in ipsam Dei intelligentiam , Venerem vocant. & sicut in Deo multivoca est Venus , ita in ipsa mundi anima. nam ut superna percipit, **Saturnus**, ut cœlorum motricem habet potentiam, **Iupiter** , ut vero inferiora generat, **Venus** nuncupatur. Insuper ut hæ veneres multivocæ, ita cœlestis stella , quæ sub Sole, & supra Mercurium est, multivoca reperitur . nam cum ante Solem graditur, phosphorus græce, latine lucifer, cum autem subsequitur, hesperos, latine vesper , ac ve-

(c)

spe-

50 A V G V S T I N I N I P H I
spērugo dicitur, sicut qui eam Dia-
nam, ut Lucianus affirmat, Virgi-
lius, & Pacuvius jubar, appellant.
Humana vero Venus duplex est.
Altera vis intelligēdi est, quæ mens
sive intellectus est, quo & divina,
& omnia intellectilia intelligere
possimus. hujus semen est species
rei, quæ intelligitur, & fortasse
phantasma apud Averroem. Altera
est facultas generandi. Quæ adhuc
duplex est, sicut duplex est semen,
ut Plato inquit in symposio. Est e-
hīm semen corporeum, quo cum
implentūt homines, cupiunt aut
illud emittere in humano pulchro,
ut generent pulchrum in pulchro.
& hoc modo virti appetunt. cupiunt
enim semen emittere in uterum
pulchræ fœminæ, ut in ea pul-
chrū efficiant. aut illud recipere ab
humano pulchro, ut ex illo in se
pulchrum concipient. & hoc pacto
mulieres appetunt. appetunt enim
recipere semen à viris, ut ex eis con-
cipiant pulchrum in se ipsis. Est in-
super aliud semen, ut ita dixerim,
animasticum, & hoc virtutum at-
que morum concinnitas ac cumu-
lus.

Ius est, quo cum quis fuerit plenus,
 desiderat emittere ipsum in alterius
 viri animam, ut generet in ea pul-
 chrum, cum ipsa sit & pulchra. Qua-
 ratione sit, ut sit multiplex amor,
 quemadmodum multiplex est se-
 men, & multiplex Venus. Nam ap-
 petitus intelligendi, quo frui desi-
 deramus, natura intelligere, ac frui
 intelligibilibus pulchris, amor est
 intellectivus. Amor vero, quo desi-
 deramus emittere semen animasti-
 cum, est amor modestus, atque
 moralis. qui si habitu fuerit firmus,
 mutuus, & non latens, in amici-
 tiam officiosam transit. Quo deni-
 que desideramus genitale corpo-
 reumque semen emittere, amor est
 cupidineus. qui etiam si inter sexu
 dissimiles mutuus, non latens, ha-
 bituque firmatus fuerit, species vo-
 luptuosæ est modesta quidem, at-
 que moralis, si fuerit secundum le-
 ges, sin autem præter leges, amor
 est voluptarius. Sunt qui, ut Plato
 inquit, duplicem Venerem distin-
 gunnt etiam in masculam, & fœmi-
 nam. Est Venus mascula, potentia,
 qua quis potest & appetit semen

52 ¹⁷ AVGVSTINI NIPHI
genitale emittere , aut in pueros ,
aut in fœminas , non per locum ido-
neum . nam quemadmodum du-
plex amor est , alter erga pulchrum
in pueris , alter erga pulchrum in
puellis , ita duplex est potentia e-
mittendi semen , altera qua quis
natura appetit & potest ipsum e-
mittere in pueros , & hæc mascula
Venus appellatur , altera qua quis
natura potest , appetitque emittere
in fœminas pulchras per debitum
idoneumque locum . & hæc dici-
tur Venus fœmina . nam si per lo-
cum non idoneum in fœminas e-
mittere desideraret , fortasse hic ad-
huc mascula Venere afficeretur . Fa-
bulosa vero , quæ Poetæ de Venere
narrant , brevitatis causa præter-
mittimus . Illud autem non est præ-
tereundum , per Venere nos in
libro nostro plærunque intelligere
seminis emissionem , qua semen e-
mittitur aut voluptatis aut gene-
andi causa , vel semen ipsum e-
missum , quod in fœminas aut
pueros perficitur delestandi gratia .
Cum igitur Poetæ fabulantur . Ve-
niciam natam esse ex Iove , atque
Dioct.

Dione, quæ una est ex Oceanis nymphis, è qua Venus dicitur Dionea, volunt dicere semen fieri à Cœlo, cælique potentia, qua Sphæræ perpetua rotantur vertigine; per Iovem enim, aut cœlum aut cœli potentiam intelligunt; & ex humiditate, quæ excrementum est ultimæ concoctionis. hæc enim humiditas materia seminis est, quæ in semen genitale convertitur virtute testiculorum, quemadmodum in hac vi mamillarum sanguis ipse mutatur. Venus igitur ex Iove & Dionae hoc pæto genita censenda est. Dionæ enim græce latineq; humidum est apud nonnullos. & hac ratione mater Veneris singitur, quatenus semen ipsum emissum, quod Venus est, ab humiditate proficiuntur. in Iove enim vis calida est, & humida, unde vita, & alimentum. Dionæ certe patronymicum est à Iove, nempe Iovis filia.

De divisione amoris, deque Cupidinis nomenclaturis.

CVm vero amor distingui possit non solum propter objecta, quæ sunt ipsa amabilia, sed propter virtutes, potentias ac subiecta, & quibus, & in quibus consistit, ideo dicamus multiplicem esse amorem. Qui est in ipso Deo, divinus dicitur. alius est angelicus, qui in angelis est. alius est hominis, qui propterea dici potest humanus. alius est naturæ, qui & naturalis propter eadem causam appellatur. Humanus amor multiplex est. est enim aut hominis ad hominem; & hic est multiplex, quia aut est inter masculos, qui sexu sunt consimiles, ceu inter Patroclum, & Achillem, aut inter fœminas, veluti inter Lædam, atque Majam, quæ etiam sexu convenient, aut tertio est inter masculum, & fœminam, qualis inter Orpheum, & Euridiæn, itemque inter Alcesten &

Admetum.

Admetum, qui sexu discrepant, aut quarto est sui ad se, & hic amor apud græcos Philautia dicitur, hoc est, amor sui; aut est hominis ad res, quæ non sunt homines. & hic est multiplex; quoniam aut est hominis ad res naturales, quæ citra humanam naturam collocantur, ut est hominis ad res inanimatas, artificiales, vel naturales, aut ad res animatas, cœlestes videlicet, vel ad animalia, aut ad plantas, stirpesque; aut est ad res quæ sunt supra homines, ut vel ad Deum, vel ad angelos. Amor vero, qui nascitur ex Venere, hoc est, à plenitudine seminis genitalis, cupido est, & cum Venus sit duplex, mascula videlicet, quæ semen est inclinans animum ad amandos pueros, & fœmina, quæ semen est, quo animus rapitur ad amorem puellarum: ideo Circo Cupido geminus est, alter cinædicus, qui erga pueros versatur, alter muliebris, qui erga mulieres animum rapit. Dicitur autem cupido græce Eros, cuius gemellus Anteros appellatur, quia, ut superius diximus, perfectus Cupido

56 AVGVSTINI NIPHI
do componi debet ex amatione,
atque redamatione.

CAPUT XXII.

De desiderio.

ET quoniam desiderium ponitur in definitione amoris, ut genus, consequens est dicere de desiderio. Primo enim aspetto desiderium, cupiditas, & appetitus eadem videntur esse. Autelius vero afferit amorem esse extensionem quandam, qua voluntas extenditur ad quanvis rem appetibilem cum primum nobis objicitur. est enim amor, ut inquit, ea prima mutatio, quam in mente factam esse percipimus ab ipso movente appetibili cum primum nobis occurrit, quæ, ut dicunt, quamprimum accidit non est in potestate nostra. eo enim ipso quo nobis ipsa contingit, rapit nos ad amandum rem, quæ primo movit. aut dicamus amorem esse (ut ita dixerim) placentiam primam, qua cum amabile appetibileque nobis primo occurrit,

rit, placet ac delectat. Desiderium vero est motus factus in anima, & genitus ab ea placentia, quam amorem esse diximus. & à græcis, ut Plato inquit, dicitur Himeros, eo enim anima quasi vi quadam trahitur, rapitur, ac movetur in rem amabilem atque appetibilem. dicitur etiam Pothos, quod sit rei appetibilis, amabilisque, quæ abest, alibique est. Marcus vero Cicero amorem esse affirmat appetitum earum rerum, quas habemus, possidemusque, ac habuimus, possedimusve, quasque ulterius possidere, atque habere cupimus, aut ex æquo, aut magis in futurum: desiderium vero earum rerum, quas nec habuimus, nec possedimus. Apud vero Iuvenalem desiderium pro vehementi amore accipitur, quem dixit,

Cur desiderio Dibula Sertorius ardet.

Apud alios proximia cupiditate vendieum, qui abest. & propriæ rebus gratis optatis aut amissis di-

58 AVGVSTINI NIPHI
citur. hinc dicimus post pugnam
desiderari milites , qui perierunt.
Alii vero asserunt desiderium esse
post amorem in rebus, quæ præter-
ierunt , ac possesse sunt , in rebus
vero futuris desiderium prius amo-
re. Sed quod ab omnibus fere af-
seritur , potissimum ab Aristotele
tertio Ethicorum, est, quod quem-
admodum grave eousque mo-
vetur quo usque in centrum, & le-
ve quo usque in cœli concavum
pervenerit, alioquin quiescat nun-
quam , ita quoque appetitus noster
ab appetitione quiescat nunquam
prius quam in id ipsum pervenerit
quod à principio appetebat, modo
ratio, quæ nostri appetitus , ut A-
ristoteles inquit , paedagogus est ,
eum non moderetur. Amatorius
itaque motus , quo appetitus in a-
mabile proficiuntur , primo ab a-
more incipit , e quo in desiderium ,
nisi ratione moderetur , evolat , in
spem vero procedit , demum post
hæc tandem in voluptifico ipso
amabili , quod à principio amare
cœpit, quiescat eousque , quo usque
ab eo voluptate afficitur. Sed ac- {
cur-

curres. Nam desiderium in amoris definitione ut genus collocatur. Ergo desiderium ipso amore est universalius , atque fusiū. Sed propter eadē dicendum, eos, qui amorem per desiderium definierunt, ut Platonici, non amorem pro appetitu cuiuscunq; boni accepisse, sic enim est ipso desiderio fusiū , ac universalius. Sed pro desiderio pulchri . & hoc pacto sicut pulchrum est in ipso amabili pressius , sic amor est ipso desiderio minus communis. hac enim ratione amor solius pulchri esse videtur , atdesiderium etiam omnium amabilium . Amabile autem pulchro ipso fusiū, ac universalius esse, nemo est qui dubitet.

CAPUT XXII.

De proprio objecto amoris, amicitiaque voluptifica.

Quoniam jucundum , sive voluptificum, est bonum per se , quod per se, ut superius diximus, est amabile, ut finis, bona vero , quæ
(c 6) nes

nos inducunt in fruitionem ejus , sunt bona utilia : hinc ortus est amor voluptarius . qui nihil aliud est , quam desiderium fruendi voluptifico . hic autem amor si inter eos homines fuerit , qui sibi ipsis sunt mutuo voluptifici , atque jucundi , non latens , atque ex pluribus actibus voluptificis ut habitus permanens , procul dubio , ut Aristoteles afferit , erit voluptaria ipsa amicitia . qua ratione evenit , ut amoris voluptarij , voluptariæque amicitiæ , proprium objectum sit ipsum jucundum , quod voluptificum etiam appellatur , quod voluptatem ferat amantibus , qui mutuo se amant , aut ipsis desideranti , qui voluptatem desiderat . Vnde quoniam amoris amicitiæ que officiæ bonum honestum est proprium objectum , amoris vero atque amicitiæ ab ipso jucundo atque utili proficisciens bonum jucundum atque utile : per hæc enim bona distinguuntur affectus , & habitus hujusmodi : & cum affectus nasci possit uno ex actu , qui circa proprium objectum versatur habi-

habitus vero nonnisi ex pluribus, atque plerunque circa illud idem versantibus : fit, ut amor voluptarius, amicitiaque voluptifica generetur ab ipso jucundo, voluptifico- què, tanquam ex proprio, peculia- rive objecto, circa quod unus, aut plures actus versantur eorum, qui circa ipsum proprie sunt apti fieri.

CAPUT XXIV.

*Quomodo pulchrum ei sit amabile,
atque jucundum, cui videtur
pulchrum, & cur.*

Quoniam pulchrum ea ratione ad amantem se habet, qua & ipsum bonum ad appetentem, & qua ratione id, quod est, ut Aristoteles inquit, aut apparet bonum appetenti, mox ab eo natura quasi compellente expetitur, ita quoque pulchrum ipsum, quo amanti pulchrum est aut apparet, mox ab eō lege quadam & naturae compulsum amatur. Non igitur ab ratione pulchritudo mire afficit unumquemque, potissimum eum, cui offertur, aut

62 AVGVSTINI NI PHI
aut videtur pulchritudo. Sed unde-
nam istud fiat, licet ex his, quæ
nunc diximus, satis perspicuum sit,
tamen nonnulli causam afferunt,
quoniam ducimur ut Veneriæ affe-
ctioni deservire formam exactio-
rem opinemur. Sed reprehendunt
causam hanc Platonici, nam quan-
quam plerique in eam fœditatem
feruntur præcipites, ut Euripidem
arbitrantur collapsum esse, pleri-
que tamen à pulchro ipso rapi vi-
dentur, qui haudquam in eam
fœditatem collabuntur. Propterea
causam ex ipsa nostra anima acci-
piunt. nam cum anima sit id, quod
naturaliter est, ac prope, & secun-
dum essentiam, in rerum ordine
præstantissima, ac pulcherrima,
quandoq; cognatum sibi quid-
dam, cognatiq; vestigium, qua-
le ipsum pulchrum est, aspicerit,
congratulatur, & stupet. refertur
enim in se ipsam, suique, atque suo-
rum recordatur. Deinde anima ra-
tionalis proxime pendet ex mente
divina, e qua pulchritudinis ideam
sibi impressam servat intus. cui
quod congruit, tanquam sibi patri-
que

que cognatum libēter amplectitur. congruit autem ea in corporibus forma, quæ ad ipsam ideæ normam examissim composita est. Non mirum igitur sit, si eo anima, cum sibi occurrit, congratuletur & stupeat. Ad hæc quod divinæ pulchritudinis imaginem fert, ipsum suapte natura amabile est, primoque aspectu ad se animos movens, quemadmodum & ipsa divina pulchritudo suapte natura a cunctis amat, qui cum spectant. At quod externa pulchritudo divinæ pulchritudinis imaginem referat, nemo est, qui dubitat. Sed pacticorum virorum dixerim, hæ rationes rhetoricae, non autem veræ videntur. Prima quidem, quoniam ea concessa oportet fateri animam pulchrum quippiam esse naturam. Quod falsum esse superius ex eo probavimus, quoniam pulchritudo, ut Plotinas etiam faretur, nitor quidam est, qui ex harmonica partium membrorumque compositione resultat. At cum in anima nulla sit membrorum composicio, nullus poterit compositionis nitor esse,

64 A V G V S T I N I N I P H I
sc, neque pulchritudo. Deinde anima non modo pulchri aspectu congratulatur, sed cujusque intellectus intuitu, cum sit ut tabula rasa, quæ apta est omni pictura congaudere. magis igitur quia turpis est, congratulatur pulchro, cum omne imperfectum, quod perfici aptum est, eo congaudeat, quo perficitur. animam autem esse imperfectam, atque admodum turpem, declaratis intellectus, qui, ut Aristoteles inquit, est potentia omnia, quod ab omnibus, quæ intelligi possunt, aptus idoneusque sit perfici. Qua ratione evenit, ut anima potius pulchro gratuletur, quia turpis ipsa est, quam quia pulchra. Quod etiam secundo loco induxerunt, longe magis rhetoricum est, tum quia Deus ipse, cum omni compositione careat vacetque, pulchritudine etiam vacet necesse est, cum hæc sit aliud nihil, quam quidam harmoniacæ compositionis nitor, ut diximus, ex Homero, atque Plotino. Quod si Deus pulcher vulgo dicatur, non nisi quia bonus, bonitasque ipsa est, intelligitur.

ni hū

nihil enim aliud in Deo pulchritudo est, quam bonitas: ut sit quasi pulcher per æquivationem quandam, ad modum, quo cum fortis & iracundum dicunt. Tum etiam quia, dato quod pulcher bonusque sit Deus, animam servare imaginem intra se divinæ pulchritudinis, improbant Peripatetici, cum sit anima à principio quemadmodum abrasa ipsa tabella, in qua figura omnino nulla depicta est. Deinde si pulchritudinis ideam intra se servaret, omne pulchrum, cum ei occurret, ex æquo gratiosum esset, quippe cum omne pulchrum idæ illi ex æquo cognatum esse videatur. Quod tertio loco acceperunt, non minus cæteris rhetoricum videtur, tum quia supponunt in Deo pulchritudinem, quæ, si eadem ratione intelligitur, qua in corporibus est, si haud quaquam vera est, cum quia, si pulchritudine velint intelligere bonitatem, ipsumque in se bonum, non solum pulchra externa divinæ bonitatis imaginem ac similitudinem referunt, sed omnes res, quæ sunt ab ipso Deo,

66 AVGVSTINI NIPH I
Deo cum omnes sint bonæ. Quare non magis anima congauderet pulchris, quam cæteris bonis. Aristoteles igitur decimo libro Ethicorum aliam causam præbet ex maijore sensuum vigore circa pulchra, majoreque convenientia. videmus enim palam, tunc visionem, auditio nemque , atque cæterorum sensuum operationes esse jucundiores, atque gratiostiores, cum sensus ipsi maxime vigent in suis virtutibus, maximeque cum suis objectis conveniunt. Et quoniam longe magis sensus ipsi vigent, cum pulchra ipsa senserint, longeque magis cum eis conveniunt, quam cum cæteris, quæ aut sunt turpia , aut pulchritudine vacant , sit , ut pulchrorum sensationes jucundissimæ nobis sint, atque gratiostissimæ. Cum autem ita fuerit, perspicuum erit, pulchra rapere animum ad sui fruitionem, atque ad desiderium eorum fruendorum. si enim animum rapuerint ad ea sentienda propter voluptatem , etiam eum commovebūt ad fruenda, cum fruitio , ut superius diximus, sit aliud nihil, quam quies in

cō

eo jucundo sensili, nobisque voluptifico, cuius absentia fuerit dolorifica: quietem dico eousque, quoufque ea sentire delectat.

CAP. XXXV.

De amata puella, amatoque puer.

Quoniam, ut superius diximus, humani sensus in corporeis ipsis sensibilibus, compositisque rebus pulchritudines perpendunt, quas muta animalia suis sensibus nequaquam sentiunt, cum pulchritudo, ut Plotinus inquit, nihil aliud omnino sit, quam ex plurium congritate venustateque cooriens gratia: fit, ut hanc in corporibus nostris, si visu perpendas, coloribus lineisque mira coalescentibus congritate, decus gratissimum, requiras; si auribus, audituque, vocum modulata consonantia eam audias; si olfactu, odoratuque, eam olfacias odorabilem eorum, quæ è nobis ipsis exhalant, suavitatem; si gustu linguæ, basijsque oris atque labio-

labiorum, eam dulcedine degustes; sin autem tactu, eam lenitate, molitieque tangas, eorum videlicet, quæ in carnibus tactilia sunt, atque in membris, per quæ expletur libido. At si in animo perpendas, morum concinnitate eam requiras. Quibus perspicuum, quid amata, aut amatus sit. est enim amata ea puella, quam vi pulchritudinis, quæ animi & corporis est, omnibus sensibus frui desideramus, quibus in ea universam animi atque corporis pulchritudinem perpendimus. Et quoniam amans ad amatam refertur, sit, ut is sit amans, cuius animus rapitur ad desiderium fruendi hujusmodi puella, quæ sibi per omnes sensus gratiosa aut est, aut videtur. non enim refert, sit grata, aut non, modo amanti, ut diximus, videatur, atque appareat.

CAPUT XXVI.

De voluptario amore.

SE D cum voluptarius amor ex eo oriatur, quod est aut nobis videtur, voluptifico, quemadmodum

dum amor officiosus ex eo , quod est aut nobis videtur , modesto , & amor perspicuus ex eo , quod est , aut nobis videtur , fructuoso , sit , ut voluptarius amor desiderium sit fruendæ voluptatis , ceu officiosus fruendæ modestiæ , & proficuus fruendæ utilitatis . hic autem amor si inter eos est , qui sibi jucundi , mutuoque voluptifici sunt , non latens , atque ex mutuis voluptariis affectibus inter eos cadentibus in habitum diu firmatus , atque fere immobilis , Amicitia voluptaria à Peripateticorum principe dicta est . hinc sit , ut voluptarius amor duplex sit habendus , alter , qui est affetus , quo videlicet appetitus sensitivus compellitur desiderio fruendæ voluptatis , alter qui est amicitiæ , quoties habitu voluptatum , quibus mutuo aliqui fruiti sunt , mutuo se amant .

C A P.

CAPUT XXVII.

De voluptatis nomenclaturis.

ET cum amoris, amantiumque finem, præseruum cupidinis, voluptatem esse existiment, non ab ratione quædam de ipsa voluptate tractemus. & primo de nomenclaturis. nam & apud græcos est multivoca, quemadmodum apud Latinos. Vnde quemadmodum apud latinos nonnunquam dulcedo, sive lætitia, sic apud græcos gethosyne, sive charmosyne dicta est; & apud nos nonnunquam gaudium, sic apud eos charmone. Apud tamē Platonem hæc aliquaratione differunt: quippe qui menti lætitiam ascripsit, quam Democritus Euthymiam dixit, & gaudium; voluptatem autem sensibus mancipavit. & licet gaudium, atque lætitiam menti attribuerit, hæc tamen discerniculo quodam dispescuit, quod cum laude semper sit gaudium, at in vitium quandoque labatur lætitia. est enim hæc animi elatio quædam boni cuius.

juspiam præsentia, quæ si moderationis mensus, limitesve transiliat, reprehensionis mortuum non evadit, repressa vero, ac suis metitalibus modulis, laude non vacat. gaudium autem esse jucunditatem sancit, quæ de contemplatione, aut virtutis cuiuspiam maiestate profluat. Cicero tamen afferit hæc duo possè una voce dici voluptatem. nam voluptas licet sensibus proprie adscribatur, transferri tamen potest etiam ad eas, quæ mentis sunt: quippe cum nullo, ut inquit, verbo propriore hedone dici possit latine. Dicitur etiam Euthymia. quæ animi est jucunditas perquam suavis. unde per exigua exultat differentia, ut jucunditas menti quidem & corporis communis, suavitas vero solius sit corporis, si à suavio deducatur. Et licet tam apud græcos, quam apud latinos aliis multis nominibus voluptas appelletur, his in præsencia erimus contenti. Verum quia voluptas nihil aliud est, quam doloris vacuitas, omnis voluptas communis nomine dici potest indolentia, aut, ut Sidonius inquit, indoloria,

72 AVGVSTINI NIPHI
loria, quasi non dolor, quod, qui
ea potitur, non doleat. Et Quo-
niam de voluptate fere omnes, qui
de morali philosophia scripserunt,
plurima dicunt, nos Aristotelem
imitabimur, qui, quam cæteri, ner-
vosi ac verius de ea scripsit. Co-
gimur vero de ipsa dicere. nam
cum vulgares voluptates, quas
omnes fatentur, sint tres, & quæ in
potu, & quæ in esu, & quæ in Ve-
nereis desiderantur; amantes, qui
amore cupidino conflicantur, ea,
quæ in Venereis desiderant, cupi-
dinarum vigiliarum finem, quasi
laborum tantorum mercedem con-
stituunt. Quare cum de ipso Cupi-
dine futurus sit nobis sermo, de vo-
luptate est differendum.

CAPUT XXXIII.

Omnis appetere voluptatem natura.

Quoniam scientificarum quæ-
stionum prima, ut Aristoteles
inquit, est, utrum res sit: si proba-
bimus, omnes voluptatem appete-
re, exploratum erit, primo, volunta-
tem

tem esse . deinde quod sit bonum quodpiam. Quare voluptatem omnes natura appetere primo nobis probandum. Hoc itaque Eudoxus, qui philosophus fuit modestissimus, ut Aristoteles testatur, argumento persuasit , quoniam universa ipsam affectant, & quæ rationem habent, & quæ experientia sunt ejusdem. Aristoteles vero, quod sit nostro generi naturalis, familiarisque. cuius rei nobis argumento sunt paedagogi , qui pueros voluptate , atque dolore erudiunt. pueri enim metu doloris à rebus turpibus abstinent , voluptatis autem amore honestis student. hæc enim non faciunt ratione, quum nondum ad ejus usum pervenerint , sed a natura edocti. Idem & alia ratione Aristoteles monet. nam & qui mente carent , & qui prudentiam habent , & qui pravi sunt, eam affectant. quod esse non posset, nisi omnes natura compulsi illam affectarent, quæ est omnibus communis quasi eadem. Idem insuper Aristoteles demonstravit ex naturali vivendi desiderio. Cum enim omnes natura vive-

(d)

re

74 A V G V S T I N I N I P H I
re desiderent, etiam id natura con-
cupient, quod est vivendi perfe-
ctio. hoc autem voluptas est, at-
que delectatio, quæ omnem ut in-
quit Aristotèles operationem per-
fecit. Sunt qui alio argumento
idem probarunt. Nam, ut experi-
entia docet, philautia, hoc est, amor
nostrī, omnium desideriorum cau-
sa est. Sed desideriorum, cupidi-
tatumque omnium voluptas finis
est. non enim cessant quousque ad
quietem perveniant. quæ voluptas
est. Sed cunctis insita est natura ip-
sa philautia. omnes enim natura
se amant. hinc sit, ut omnibus volup-
tatis desiderium connatum sit. Hæc
ratio efficax esset, nisi suppone-
ret, omnium desideriorum cau-
sam esse philautiam. quod est res
disputatione digna. de qua poste-
rius nobis sermo est.

C A P U T x x i x .

*Voluptatem, esse bonum secundum
Endoxum.*

Quod autem voluptas bonum
sit, ex his, quæ modo diximus,
Eudo-

Eudoxus probavit. Est enim ipsa appetibile quippiam. quare & bonum. omne enim quod expetitur, est, aut videtur appetenti bonum. non enim refert: quippe cum multa videantur appetentibus ipsis bona, ut febricitantibus nimius aquæ potus, quæ non sunt semper bona. Quare sequitur, ut voluptas, quia expetitur, aut sit bona, aut appetentibus videatur saltem bona. Deinde idem probavit, quoniam dolor est malus, cum cum omnes fugiant, et si nonnulli ipsum ferant desiderio majoris voluptatis, ut Cicero inquit. Quare voluptas, quæ dolori contraria est, & appetitus, est quippiam bonum. Diodorus vero ideo voluptatem esse bonum asserit, quia indolentiam finem nostrarum operationum probavit. Aristippus, qui sic vixit, ut nihil inter eum pecudesque distaret, nisi unum, quod loquebatur, voluptatem esse bonum ex eo probavit, quod vivendi, atque generandi causa omnibus sit data.

(d 2)

CAP.

CAPUT XXX.

*Eudoxi opinio de voluptate, &
Epicuri.*

Nec solum bonum, sed sumum omnium bonorum Eudoxus asseruit. Primo quia est per se eligibilis. omnes enim voluptatem eligunt propter se, & cætera propter voluptatem. nemine enim interrogas, cujusnam gratia capiat voluptatem, propterea quia per se ipsam voluptas expetibilis est. quod autem per se eligitur, videtur per se simpliciterque bonum. Deinde quia, si cuilibet bono additur, illud reddit magis bonum. veluti cum justis actionibus, temperatisque, additur. justa enim actio cum fuerit cum voluptate, eligibilior est. Quare cum voluptas omnium actionum bonitatem augeat, ipsa erit simpliciter, ac per se bonum quodpiam, & summum bonum. Hanc opinionem Epicurus Philosophus secutus est, qui post Aristotelem Epicureorum sectam condidit, non quia veri aliquid afferat, sed quia multos

tos ad populare nomen voluptas
invitat . nemo enim non in vitia
pronus est. ut enim ad se multitu-
dinem contrahat, apposita singulis
quibusque moribus loquitur. nam
desidiosum vetat litteras discere,
avarum populari largitione libe-
rat, ignavum prohibet accedere ad
rem publicam , pigrum exercere,
timidum militare: irreligiosus au-
ditur Deos nihil curare : inhu-
nus , & suis commodis serviens
jubetur nihil cuiquam tribuere :
omnia sua facere sapiens , fugienti
turbam solitudo laudatur : qui in-
mum parcus est , discit , aqua &
polenta vitam posse tolerari : qui
odit uxorem , huic enumerantur
cælibatus bona : habenti malos li-
beros orbitas prædicatur : adver-
sus impios parentes nullum esse vin-
culum naturæ, impatienti, ac deli-
cato dolorem esse omnium malo-
rum maximum dicitur : fortis etiam
in tormentis beatum esse sapien-
tem : qui claritati, ac potentiae stu-
det, huic præcipitur Reges colore:
qui molestiam ferre non potest ,
huic regiam fugere. Ita homo astu-

(d 3)

tus

78 AVGVSTINI NIPHI
tus ex variis diversisque modis cir-
culum cogit, & ut brevibus dicam,
vivere pro naturæ inclinatione,
summum bonum cuique appellat.
Quam etiam opinionem & Zeno,
& Diogenes, & Archidemus, &
Cleanthes probarunt, asserentes ho-
minis finem esse aliud nihil, quam
rationi obedire, quæ ea eligit, quæ
naturæ cujusque conveniunt. nam si
simpliciter malum est, quod contra
naturam fit, videbitur simpliciter
bonum, quod est secundum natu-
ram Sed Aristoteles cum Platone
de his rationibus diligenter dispu-
tar, quod cum sit prolixum, bona
fronte prætermittimus.

CAPUT XXXI.

*Quod non omnis voluptas in se bo-
num, nec per se, simpliciter-
que bonum fit.*

A Ristoteles philosophorū prin-
ceps opinionem hanc repro-
bat. Et primo probavit non omnem
voluptatem esse in se bonam, licet
alicui videretur bona. Deinde quod,
dato,

dato, quod voluptas quodpiam bonum sit, nulla est simpliciter ac per se bonum. Quod non omnis voluptas sit bonum, argumento nobis est amicus, qui ab adulatore diversus est. nam amicus ad bonum, adulator autem ad voluptatem con-greditur, & tamen amicus laudatur, adulator autem vituperatur. quod non esset, si voluptas semper esset bonum. Deinde si voluptas esset semper bonum, quovis modo esset eligenda. At nemo eligeret toto suæ vitæ tempore, mentem habens, aut puerorum vitam, quæ ab omnibus putatur maxime voluptuosa, aut eorum, qui turpissima semper agendo nullum unquam suscep-
runt dolorem. Postremo multa sunt, quibus homo summo studio incumberet, etiam si ipsis nihil voluptatis fuerit permisum. eligeret enim unusquisque videre, recorda-
ri, scire, atque virtutes accipere ; etiam si nulla prorsus ab ipsis pro-
ventura esset voluptas. Ex his, & aliis Aristoteles concludit, primo non omnem voluptatem esse bo-
num. immo sunt quædam prophâ-

80 AVGVSTINI NIPHT
næ, atque ferinæ. ut concubere
cum masculis. in hac enim actione
apud quosdam, apud quos non erat
penitus lege cautum, summa volu-
ptas habebatur. ceu apud Gallos,
Lacedæmones, Athenienses, Cre-
tenses, & nonnunquam apud Ro-
manos, si Aristoteli, Eusebio, at-
que Straboni est credendum. & fi-
lios comedere. ut de quadam mu-
liere narrant, quam ferunt præ-
gnantium viscera rescidisse, pue-
rosque comedisse. & quod dicitur
de quibusdam efferatis gentibus
circa Pontum, alios crudis dele&a-
ri, alios humanis carnibus, alios
tradere natos ad invicem, ut in
conviviis comedantur. Sunt & aliæ
naturales necessariæ, quæ ut mede-
læ sunt dolorum, ceu potus sipienti,
& famelico cibus: aliæ naturales
non necessariæ, quæ accidunt circa
cibos, potusque pretiosos. Sunt &
aliæ nec naturales, nec necessariæ.
quales sunt, erigere statuam, vel id
tale agere. Sunt insuper & aliæ pu-
ræ, integræque. quales sunt in di-
vinis operationes intellectus, atque
voluptatis. Sunt & aliæ per se be-
næ,

næ, sed non nihil mali habentes. ut intelle^tiones, & contemplationes hominis . hæ enim bonæ sunt, sed quia ad eas concurrit corpus, non nihil doloris habent. Insuper concludit, dato quod omnes essent bonæ, non esse simpliciter, ac per se bonas, sed ratione operationum, quas perficiunt.

CAPUT XXXII.

Voluptatem non esse motum, adversus Platonem.

SED utrum voluptas sit motus, aut forma, quæ per motum acquiritur, est non parva digladiatio. Plato enim voluptatem rem esse assertit, quæ motu sit. Adversus quem Aristoteles accipit, quod sint nonnullæ res, quæ requirunt certum, statutumque tempus, quo debent generari. ut de homine perspicuum, requiritur enim tempus ad hoc, ut hominis generatio in specie perficiatur, quoniam motu sit, atque variis generationibus. At voluptas in sua specie perfici potest subito.

(d 5) nam

nam ut visio quovis in tempore perfecta est , nihil enim ipsi decet , quod postea factum illius speciem perficiat , tali persimilis est & ipsa voluptas . est enim quoddam totum . nec ullo tempore voluptatem capere quis potest , quo , si maijore tempore fiat , illius species perficiatur . Sed quid Aristoteles velit , non est perspicuum . nam tentur omnes , voluptatem in aliquibus esse majorem , in aliquibus minorem . quod autem est tale , est aut motus , aut per motum fit . Propterea dicamus , bifariam esse generationem . Alteram cujusdam compositi , quod pro sui generatione in specie perfecta indiget multorum dissimilarium generationibus . qualis est ædificatio . quæ nunquam dicitur in sua specie perfecta , nisi multorum dissimilarium , ex quibus ipsum ædificatum constat , generationes expleantur . compositio enim lapidum diversa est ab erventione columnæ , & hæc rursus à templi constructione . quare templi generatio est perfecta . nullius enim ad propositum indiget rei . funda-

fundamentorum autem, & laquearium imperfecta. est enim utraque pars. Est & alia generatio alicujus, cui profaci generatione perfecta in specie plurium dissimilarum generationibus non opus est. veluti generatio visionis, & luminis, & cæterorum id genus. Hæc generatio cum non requirat plurimum dissimilariū generationes, ut in sua specie perficiatur, dicitur fieri absque motu. eo enim ipso, quo illius aliiquid est, in specie sua est perfecta. non enim requirit ad perficiendam speciem plurimum dissimilariū generationes. Sed quoniam hæc sunt obscura nostrum institutum superegregientia, reserventur in aliud tempus.

CAPUT XXXII.

De perfecta, & optima operatione.

Quoniam quid voluptas sit, nequit exponi, nisi quid optima operatio cujusque explicetur, ideo dicamus, in omni operatione duo esse pernecessaria, alterum

(d 6) poten-

84 AVGVSTINI NIPHI
potentiam, quasi principium agen-
di, aut patiendi, alterum, objectum
à quo vel potentia patitur, vel in
quod, ut in materiam, agit. cœu in
ipsa sensatione potentia est sensus,
qui vel patitur, vel agit, objectum
est sensile, à quo patitur, aut in
quod agit. Erit igitur perfecta, op-
timaque operatio, cum tam po-
tentia, quam objectum fuerint op-
tima dispositione affecta, ita, ut ni-
hil desideretur, nec ex parte poten-
tiæ, nec ex parte objecti, ut opera-
tio fiat. Talis est visio pulchri. ex
parte enim visus, quæ videndi po-
tentia est, nihil ulterius expetitur:
ex parte vero objecti, minime,
cum pulchrum inter visilia sit opti-
mū. Qua ratione fit, ut visio pulchri
perfecta sit, Nec intelligas per-
fectam, quod alterius objecti com-
paratione perfectior esse nequeat:
sed perfectam optimamque. Ari-
stoteles intelligit ratione habita ad
hujusmodi potentiam, atque objec-
tum. operationes enim compa-
ratione potentiarum, atque objec-
torum possunt omnes perfectæ es-
se: at si inter se comparentur, altera
erit

erit altera perfectior: sunt omnes
tensiones æquales, æqueve per-
fectæ, si ad potentias, objectaque
bene affecta referantur: verum si
ad se ipsas, videre fortasse ipso olfa-
cere perfectius est.

CAPUT XXXIV.

*Voluptatem esse perfectionem opera-
tionis, qua operatio perfecta
dicatur.*

QUONIAM autem eadem opera-
tio est perfecta, atque volupti-
fica, nec voluptifica nisi fuerit per-
fecta, nec contra perfecta nisi &
voluptifica fuerit: jure voluptas ni-
hil aliud erit, nisi operationis per-
fictio. observatio enim docet, in ip-
sis operationibus, quæ ad potentias
cognoscendi pertinent, tunc opera-
tionem esse voluptificam, quum
fuerit perfecta, & inter hujusmodi
operations eam maxime volup-
tificā, quæ est perfectissima. est autem
perfectissima ea, quæ cum sit sen-
sus, vel intellectus, fuerit potentiae
optime affectæ, & comparatione
optimi objecti interea, quæ attinent
ad

86 AVGVSTINI NIPHI
ad potentiam , cuius est operatio .
Quare si perfecta operatio est vo-
luptifica , est perfectior magis vo-
luptifica , & perfectissima maxi-
me voluptifica . operatio nimirum
ea ratione , qua perfecta , erit & vo-
luptifica . hoc autem esse non po-
test , nisi voluptas perfectio sit ope-
rationis .

C A P U T . x x x v .

*Voluptatem perficere operationem
non ea ratione , qua principia
agendi , atque patien-
di perficiunt.*

VErum cum multa sint , quæ o-
perationem ipsam reddunt per-
fectam ; & agens , vel objectum , &
forma , ceu ejus operationis , quæ
est convalescere , quaeritur quonam
modo voluptas operationem ipsā
perficiat . medicus enim eam ope-
rationem , quæ est convalescere , ut
agens perficit , sanitas vero , ut for-
ma . Quare eodem modo objectum
operationem perficit per modum
agentis , delectatio vero per me-
dum .

dum formæ, at sensus bene affectus eo modo, quo movens ab altero motum perficere operationem dicitur. Quo sit, ut voluptas sit forma operationis, non tamen ea ratione ut habitus, qui intrinsecus advenit, sed ut pullulans quidam finis, perinde atque pulchritudo in ætatis flore. Erit itaque voluptas operationis forma non attinens (ut ita dixerim) ad ejus essentiam, sed quasi superveniens, modo quo pulchritudo juvenibus supervenit. nam quemadmodum pulchritudo juvenibus supervenit, quæ bonam eorum dispositionem consequitur, quæ juventutis principia sunt, ita eo perfectio advenit operationi, quo sequitur bonam dispositionem eorum, quæ operationis principia sunt. Erit igitur voluptas, ut brevibus concludam, forma operatio- ni extrinsecus accedens.

CAPUT XXXVI.

*Voluptatem non esse perpetuam,
atque continuam in nobis.*

SE d quæstione dignum est, cum voluptas sit perfectio, atque forma operationis, cur non perpetua, atque continua sit, sed tandem vertatur in fastidium. Dicamus igitur, eousque operationem voluptificam esse, quo usque potentia & objectum bene affecta manent. cum enim sint similia, & eodem modo invicem se habeant activum atque passivum, idem quoque fieri natura solet. Quare nullus continuo in voluptate est, aut dolore, cum humana non possint continuo operari. defatigantur enim in operationibus, quas voluptas, ut diximus, sequitur. sumus enim corpore passibiles, qui facile è prioribus affectionibus in novas mutamur. defatigatis autem principiis, ex quibus operatio proficitur, & in contraria affectionem conversis, operatio in dolorem, atque fastidium muta-

mutatur. Quare cum humana operatio perpetua, continuaque esse nequeat, & voluptas, ut diximus, operationem consequatur, quemadmodum nulla humanarum operationum est perpetua, continuaque, ita fiet, ut nec voluptas perpetuo afficiat. Hinc emergit quæstio, utrum ob voluptatem vivere expertamus, an voluptatem ob vitam. Aristoteles hanc quæstionem misam facit. & nec ab ratione: quoniam vivere, & voluptas adeo permista, conjunctaque videntur, ut alterum nec esse sine altero possit, nec expeti: sicut nemo visum sine oculo, aut oculum sine visu experire, desiderareque potest. Quare quemadmodum propter oculum visum, & propter visum oculum, ita quoque & vivere propter voluptatem, & contra voluptatem propter vivere expetimus. Insuper ex his, quæ diximus, perspicuum est, voluptatem aliqua ratione ab ipso frui differre. Est voluptas operationis perfectio, frui autem est quietescere in bujusmodi voluptifica operatione eousque, quousq; operatio delectat.

C A P.

CAPUT XXXVII.

*Quod voluptates specie differant,
aut genere, pro operationibus
differentiis.*

NO N esse voluptates omnes ejusdem speciei, non erit difficile deducere ex his, quæ diximus. Nam ea, quæ specie differunt, a diversis, etiam quæ specie differunt, perfici putamus. Quod quidem de essentialibus perfectionibus nemo dubitat. Quod vero ita sit de perfectionibus, quæ superveniunt, modo propriæ sint, perspicuum fieri ex his, quæ natura sunt, & quæ ab arte conficiuntur. ex his quidem, quæ sunt natura: nam in animalibus pefectio perpenditur in perspicacia sensus, & qualitate motus: in arboribus, in fæcunditate. ex his vero, quæ arte conficiuntur: quippe cum pieturæ perfectio sit in colorum linearumque distinctione, statuæ in bene repræsentandis iis, quorum sunt statuæ, domus in bene servandis eis, qui cas

eas habitant, vasis in bene capiendo. quare & operationes differentes specie a differentibus specie perficiuntur. Qua ratione sit, quia operationes mentis ab operationibus sensus differunt, & quæ sensus sunt, etiam inter se; ut voluptates, quæ ipsas perficiunt, perinde differant. Hujus vero rei nobis signo est voluptas extranea, quæ impedit operationem, propria vero eam auget, & quæ jucundior est, eam, quæ est minus jucunda. quod non esset, si voluptates omnes ejusdem speciei essent. Quod vero extranea voluptas operationem prohibeat, cui non est propria neque peculiaris, qui fistulis delectantur, declarant, qui mentem nequeunt sermonibus adhibere, si quempiam audierint modulantem, magis nimirum modulandi arte, quam operatione præsentii gaudentes. Voluptas igitur ea, quæ a modulandi facultate prodit, operationem corruptit, quæ circa sermones est. Hoc idem & in cæteris usu venit, quando simul circa duo operatur

92 AVGVSTINI NIHP
ratur quispiam. jucundioris enim
voluptas eam operationem exclu-
dit, quæ minus est jucunda. & si
multo voluptas præcellat, magis
adeo extrudet, ut nihil per eam
operetur. Ex quo sit, ut quoties ve-
hementer aliqua re gaudemus, non
fere alia agamus, cum parum no-
bis alia placeant. veluti illi, qui in
Theatro comedunt, tunc maxime
hoc faciunt, cum inepti sunt pugi-
les. Quare cum propria voluptas,
exactas operationes reddat, & diu-
turniores, ac meliores efficiat, alie-
na vero extenuet, atque corruptat,
manifestum erit, eas multum inter-
se distare.

CAPUT XXXVIII.

*Voluptatum aliquas esse probas,
eligibileisque, nonnullas an-
tem improbas, atque
fugiendas.*

EX iis, quæ paulo ante diximus,
non erit obscurum deducere,
voluptatum aliquas esse probas e-
ligi-

ligibilesque, nonnullas autem improbas, atque fugiendas. Nam cum operationes probitate differant atque improbitate, & aliæ quidem sint expetendæ, aliæ fugiendæ, aliæ vero neutræ: similiter se habent & voluptates. quippe cum cuique operationi propria quædam voluptas sit, fit, ut quæ studioſæ operationis propria est, ea & proba, quæ vero pravæ, ea improbasit. Deinde sicuti cupiditates rerum honestarum, laudabiles, turpium vero vituperabiles, ita quoque, & magis, voluptates erunt nonnullæ laudabiles, quæ propriæ sunt operationibus laudabilibus, aliæ vituperabiles, quæ vituperabilibus peculiares erunt, quippe cum longe magis voluptates, quā cupiditates operationibus sunt propriæ. Nam quum cupiditates tempore, atque natura sunt sejunctæ, voluptates autem conjunctæ operationibus, atque adeo indistinctæ: ut contentio sit, an idē sit operatio, & voluptas, non tamen sunt eadem operationibus. non enim potest esse voluptas, nisi in operatione sensus, vel intellectus. quæ enim

94 AVGVSTINI NIPHI
enim cognitione vacant, voluptate haudquaquam afficiuntur. Nec tamen voluptas idem est operacioni intellectus aut sensus, quando voluptas magis ad appetitivam attinet potentiam. Quare ut operationes sunt diversæ, sic & voluptates. Qua ratione fit, ut non recte dicant aliqui, voluptates ipsas secundum se esse bonas, atque malas, sed potius, quia consequuntur operationes probas, aut improbas, dicendæ probæ sunt, aut improbae. Eudoxus itaque, & Epicurus, & Aristippus, &cæteri, qui consequuntur, non recte opinantur, cū dicunt, voluptatem esse summum bonum, cum ipsa in se nec bonum sit, nec malum. Plato etiam, cum dixit omnem voluptatem esse malum, non bene sentit, tum quia aliquæ sunt bonæ, saltæ quatenus operationes probas sequantur, tum vel maxime quia voluptas in se nulla proba est, aut impropria.

CAP.

CAPUT XXXIX.

De differentia voluntatum in se.

Quoniam, ut diximus, voluptates uno modo differunt propter operationes, quarum sunt propriæ perfectiones, alio autem penes se ipsas, ideo dicamus, voluntatum differentiam penes ipsas esse, quoniam nonnullæ puræ sunt, aliæ impuræ. Dicuntur puræ, quum dolori, qui eis contrarius est, nulla ratione permistæ videntur. tales sunt Dei, & intelligentiarum voluptates. haec enim operationes consequuntur tales, in quibus principia nunquam defatigantur, & propterea continuæ, atque perpetuæ sunt. Impuræ vero, quibus nonnihil doloris permistum est. quales sunt humanæ. & harum puriores sunt, quæ mentis operationes sequuntur. si enim corpore, vel corporeis non egerent, quæ defatigantur, dubio procul puræ essent omnino. sunt tamen cæteris puriores, quia corporeis non indigent principiis, nisi per

96 AVGUSTINI NIPHI
per accidens. minus autem puræ
sunt, quæ ad sensus attinent. Cæte-
ris tamen purior est, quæ est visus.
in se enim visio cæteris sensationi-
bus est spiritualis magis, quod mi-
nus de dispositione materiæ in se
habeat. insuper ex parte principio-
rum, quibus perficitur: nam objec-
tum est, visile, quod per lumen in
spirituali esse constituitur, mediū ve-
ro est aer, qui sola ab ipso visibili spiri-
tuali mutatione afficitur. Tactiva
autem cæteris est materialior, tum
quia objecta conditionibus mate-
riæ magis participant, tum etiam
vel maxime, quod medium cor-
porea atque materiali mutatione
ab ipso tactili alteratur. Interme-
diæ vero sunt inter has etiam me-
diæ. quæ enim ad rationem tan-
gendi magis accedunt, sunt mate-
rialiores, quæ autem ad rationem
videndi, spiritales magis. gustus
enim voluptas est materialis magis,
olfactus, & auditus magis spirita-
lis. Hæc de voluptatum differentia
penes operationes. Secundum au-
tem subiecta, alia est voluptas e-
qui, alia canis, alia hominis, quo-
niam

niam & horum operationes, quas
comitantur, sunt aliæ. Vnde He-
raclitus inquit, A sinum strami-
na magis optare, quam aurum. aspi-
nis enim pabulum auro jucundius
est. Nec modo in subjectis alterius
speciei differunt specie volupta-
tes, verum etiam in hominibus,
qui ejusdem speciei sunt. non enim
eadem dulcia febricitanti, atque sa-
no videntur, nec calidum idem in-
firmo est voluptificum, atque ei, qui
optimam habitudinem habet. simili-
ratione & in cæteris. Quare licet
rationi consentaneum sit, ut volup-
tates specie non differant in his, quæ
ejusdem speciei sunt, tamen in ho-
minibus, qui non differunt specie,
voluptates specie differre, experien-
tia demonstrat. causa est, ut Ari-
stoteles inquit, quoniam in cæteris
animalibus operationes, atque vo-
luptates sequuntur naturam. quæ
in animalibus ejusdem speciei, est
una specie. in hominibus autem
imitantur rationem saltem alluci-
natam, quæ in omnibus hominibus
non est specie eadem. allucinata e-
nim ipsa ratio in febricitante specie
(e) differ

98 AVGVSTINI NIPHI
differt ab ea ratione, quæ est insa-
nis, ideo non oportet, ut febrici-
tantis atque sani eadem specie vo-
luptas sit.

CAPUT XL.

*Quod vera voluptas sit hominum
officiorum.*

QVIBUS non erit obscurum, offi-
ciosorum hominum volupta-
tem veram esse, cæterorum autem,
qui vitiorum habitu animum affe-
cerunt, esse allucinatam. quod A-
ristoteles omni virtute præclarus
probavit ex eo, quia viri officiosi
sanis hominibus, vitio autem affe-
cti infirmis comparantur. Quare
quemadmodum vera voluptas in
gustatilibus ea est, quæ sanorum
est, quæ vero infirmorum, allucina-
ta, quippe cum illi bene, hi vero
prave affecti sint, eadem ratione
evenit, ut ea vera voluptas sit, quæ
officiosi hominis est, quæ autem
vitiis affecti, non vera, sed, ut ita di-
xerim, allucinata. eritque homi-
num officiosorum ea adhuc verior,
quæ operationem potiorem imita-
tur

tur ex eis, quæ sunt hominum officiorum. sunt enim viri officiosi operationes diversæ, quarum altera altera est officiosior. Quare ea voluptas, quæ operationem officiorem imitabitur, erit cæteris eorum quæ sunt hominis officiosi verior. Quod si voluptas viri officiosi sit vera, flagitiosorum autem allucinata, sit, ut vir officiosus sit ut judex voluptatum, ceu gustus sani hominis, voluptatum, quæ ad gustum attinent, erit perfecto viro officiosus judex. quatenus voluptas erit proba, quam ipse probam esse judicabit, improba, quam improbam, & eligibilis, quam ipse eligibilem, fugienda autem, quam fugiendam censabit. probata enim sunt, quæ omnibus vel pluribus videntur, & horum his, qui sunt sapientiores, & sapientiorum his, vel maxime, qui sunt præcipui. est enim sapientia mensura, quares humanæ rationes judicantur, sapiens vero judex. Erravit igitur Epicurus, qui omnem voluptatem bonam, probamque fatetur. non enim proba
(e 2) volup-

100 AVGVSTINI NIPHI
voluptas est, non discere literas, quia hæc censetur voluptas à desidioso; nec avaritia, quia placet avaro; nec fugere à Republica, quia ignavo; nec vacare ab exercitio, quia pigro; nec imbellem esse, quia timido; nec Deos nihil curare, quia voluptificum videtur irreligioso; nam id censendum est esse voluptificum, ut dixit Aristoteles, quod videtur viro sapienti voluptificum; cuius ratio est pura, non autem allucinata, atque corrupta.

CAPUT XLI.

De Venerea voluptate, & quale bonum sit.

Quoniam Venerea voluptas est finis cupidinis, de quo nobis sermo est, nam Cupido desiderium est fruendæ in amata pulchritudinis atque in eadem Venere voluptatis utendæ, hac ratione de Venerea voluptate differendum. Aristippus itaque corpoream voluptatem summum bonum existimavit,

&

& intercorporeas voluptates vene-
team. Vnde cum quæretur ab ho-
minibus, quid sibi velint, cum fœ-
minas tam rabide consequantur, ut
vix divelliqueant, cibos etiam, po-
tusque negligant, aut alios mares
violenter abigant, aut ne vieti qui-
dem absistant, sed a fortioribus sa-
pe contriti eo magis inflectentur?
cur nec hymbres, nec frigora
pertimescant, laborem suscipiant;
periculum non recusent? Quid a-
liud, ut inquit Aristippus, respon-
debunt? nisi summum bonum esse
corpoream voluptatem? potissi-
mum Veneream, eamque se appre-
tere, ut suavissimo sensu affician-
tur, eumque esse tanti, ut assequen-
di causa nec laborem ullum, nec
vulnera, nec mortem ipsam recu-
sandam putent. Cyrenaici quoque
cum hanc opinionem sectentur,
virtutem ipsam ex eo esse laudan-
dam ajunt, quod sit effigies quæ-
dam Venereæ voluptatis. Aequico-
la vero amicus noster ita argumē-
tatur: Cujus voluptatis fruendæ de-
siderium est majus, voluptas ma-
jor esse videtur. desiderium enim
(e 3) nostrum

102 AVGVSTINI NIPHI
nostrum videtur mensura ejus,
quod desideramus. quod autem vo-
luptatis Veneriae desiderium sit cæ-
teris majus, ex eo probat, quod om-
nia cæterarum rerum desideria, ut
cibi, & potus, postergentur pro af-
sequenda Veneriae voluptatis cupi-
ditate. Testantur huic rei labores,
hymbres, frigora, æstus, pericula,
vulnera, mortes, quas subeunt a-
mantes, ut hujusmodi fructum, qui
suum desideriorum est finis, asse-
quantur. Sed quomodo Venerea
voluptas esse potest summum bo-
num, cum sit & communis cum
belluis, & honesti vim non habeat,
& satietatem afferat, & nimia no-
ceat, & processu minuatur ætatis, &
multis non contingat? Deinde si sa-
piens, qui, ut diximus, voluptatum
probarum improbarumq; judex est,
eam, quæ venerea est, improbabam
existimat, nisi ratione, quæ sensualis
appetitus paedagogus est, ut Aristoteles
inquit, moderetur, quoniam modo
quodpiam bonum, vel summum
bonum dicere poterimus? Ad hæc
quoniam modo potest Venerea vo-
luptas bonum quodpiam, aut sum-
mum

mum bonum existimari, cui semper pudor comes est? non pudet irasci, nec gaudere, nec tristari palam: coire vero genitalibus patentibus unumquemque pudet, oculos quoruncunque erubescendo devitat, atque spectantium multitudinem perturbat. Quando igitur venereus actus cum eis mulieribus non committitur, quas habere supra facultates nostras est, nec sanitatem turbat, nec praeter rationem, atque legem sit, tunc voluptas proba, bonaque censetur. quæ tales actum sequitur. nam à sapientibus tunc proba, bonaque voluptas esse existimatur, quando probam, bonamque operationem imitatur. quando autem nec cum quibus oportet, nec quanto, qualive opus est, nec quando necessarius concubitus est, committitur, tunc turpis, improbusque est. & voluptas, quæ eum imitatur, similiter. Quare licet Venereus actus semper delectet, voluptificulque sit, non tamen semper est probus: quemadmodum comedere, & bibere semper delectant, licet non

(e 4) ope-

CAPUT. XLII.

*Actum Venereum eſe maxime
voluptificum.*

Quod vero Venereus ipſe actus
icit maxime voluptificus, expe-
riencia ipsa demonstrat. sed cur
tanta delectatio huic actui sit tribu-
ta, apud philosophos naturales, &
medicos, magna semper fuit digla-
datio, nec adhuc sedata. Quidam,
ut Platonici, tantam coitui volup-
tatem ascripserunt, quia ſemen ge-
nitale, cuius transitus per meatum
virgæ voluptatem affert, deciditur
a toto, nam ſi a parte ſegregaretur,
utique & in parte voluptas ſenti-
tur. Quare cum a toto, ut ajunt, ſe-
paretur, in toto, ac ſimpliciter vo-
luptas ſentienda eſt. Sed poſi-
tionem hanc Aristoteles refutavit
primo de animalium generatione
ex eo, quia ſi cauſa voluptatis hu-
ijsmodi eſſet, quia ſemen a toto,
ſingulisq; à partibus deciditur, ſen-
tiretur voluptas primo in una par-
te,

te, à qua primo deflueret, deinde in aliis consequenter. At experientia docet, tunc fieri voluptatem, cum genitale semen per meatum commeat, & non prius. Aristoteles vero libro problematum causam assignavit primo ex pruritu, ex eo, quia humiditas omnis, cum a loco scaturit in quo continetur per meatus admodum angustos, non libere quidem, sed cum quadam suavi atque moderata resistentia, pruritum quendam efficit, qui eo magis voluptatem afferit, quo humiditas, quæ fluxerit, spirituosior, titillantior, purior, atque magis naturalis fuerit. Diximus, per angustos admodum meatus: quando cætera extrem enta nec pruritum, nec voluptatem sensibilem afferunt. non enim meatus, per quos meant, angusti, sed ampliusculi sunt. Diximus, non libere: siquidem sudor nec pruritum, nec voluptatem efficit, quippe cum per poros cutis libere scaturiat. Addimus, eo maijorem voluptatem facere, quo humiditas, quæ scaturit, spirituosior, titillantior, purior, ac magis natu-

106 AVGVSTINI NIPIH
ralis fuerit. Nam qui scabiem un-
guibus scalpit, pruritum suavem
generat, quia humiditas scalpuri-
tione per angustos cutis meatus
fluit. Verum quia hujusmodi hu-
miditas aut præter naturam est, aut
in eam, quæ præter naturam est,
apta converti, siccirco pruritum
non eo modo jucundum, atque
voluptificum efficit, quo humili-
tas seminalis, cum scaturit; potissi-
mum cum illa, quæ scalpitione
defluit a cute, nec spirituosa, nec
pura, nec titillans sit. At in Venereo
ipso actu quæ derivatur humiditas,
& per meatus angustos, & nō libe-
re, sed quadam cum suavimodera-
taque resistentia scaturit; estque spi-
rituosa, titillans, purissima, atque
maxime naturalis: ideo pruritum
efficit delectabilem ea voluptate,
quæ est supra omnes corporeas ju-
cunditates. Sed cum seminalis ipsa
humiditas è vasis seminariis deri-
vari nequeat nisi meatus in eorum
parietibus fiant, ideo adhuc quæsti-
one dignum est, quibus ex causis
meatus hujusmodi proficiscantur
in illorum vasorum parietibus in
quibus

quibus semen continetur, ut per eos seminalis ipsa humiditas scaturiat modo quo diximus. Aristotelles autem, hujusmodi meatus fieri a calido naturali ac spirituali, moto ad parietes vasorum, calidum enim naturale ac spirituale, motum ad vasa seminaria, illa calefaciendo rarefacit, atque meatus efficit: movetur autem calidum, primo, quia per agitationem, atque fricationem amplificatur usque ad ea loca. deinde a virtute expulsiva regulata ab imaginaria potentia, qua semen imaginatur expellere. & quod magis est, nonnnnquam sine agitatione ac fricatione calidum movetur ad vasa ab ipsa expulsiva, quæ imaginariæ obedit ad nutum. ut in pollutionibus ipsis perspicuum est, quæ sunt in somno, ubi calidum nec agitatione, nec fricatione amplificatur, sed per solam expulsivam virtutem fertur ad vasa, quæ imaginariæ obedit in somno sic imaginanti. Insuper est & alia causa. nam cum aliqua operatio ex aliquibus principiis proficitur quæ sunt optime affecta; ea c-
(c 6). peratio

108 AVGVSTINI NIPHI
peratio perfecta est omnino. &, cum actus Venereus sit sensatio quædam tactiva ; (cujus principia sunt;) & tactus ; qui in partibus est, per quas genitale semen decurrit; quæ sunt nervosæ valde, ad sentiendum aptæ ; modo partes illæ malis viscosisque humoribus non fuerint affectæ; quemadmodum eis accidit , qui morbo afficiuntur, quem græci Paralysim dicunt, nec fuerint labefactæ præ nimio coitus usu; labefiunt enim partes illæ in viris, & in mulieribus , ut Aristoteles & Avicenna dixerunt, præ nimio coitus usu: etiā semen, quod in actu Venereo emittitur, est sensile optime affectum, ut sentiatur ; est enim molle, lene, spirituosum, titillans, purum , ac naturale. Quare cum & tactus sit optime dispositus , ut sentiat , semen autem , ut sentiatur , in actu Venereo erit sensatio ipsa valde perfecta. & cum perfectio operationis sit voluptas , sit, ut in actu venereo sensatio sit summe volupiifica. Quare non solum propter pruritum , sed etiam propterea , qui sentatio

satio tactiva, quæ in actu Venereo est perfecta, ac voluptifica videatur, tertiam causam apud Avicennā ex divina providentia nanciscitur, afferens, tantam delectationem ideo Venereo actu esse tributam, ut perpetuo servetur generatio, ad quam genitale semen est ab ea institutum, ut videlicet propter voluptatem, quam animalia in coitu sentiunt, ad eum pro generatione servanda maxime moveatur, quippe cum, ut Avicenna inquit, voluptas quæ sentitur in Venere, ad eam saepius invitet. Oportuit itaque in venereo ipso actu ideo voluptatem maximam sentiri, ne propter morbos, atque labores, qui propter ipsum contingunt, & propter pudorem, turpitudinemque ab animalibus prætermittentur, & ita generatio tandem deficeret. Quæ vero voluptas major, utrum in fœminis, an masculis, quæstio est apud medicos non facilis. Tamen Galenus delectationem in fœminis afferit esse majorem pluribus modis, quoniam & emittendo, & recipiendo. emitit enim semen

110 AVGUSTINI NIPHI
men suum, suscipit autem illud
masculi, & utroque modo volup-
tate afficitur, & eo magis masculi
semen recipiendo, quo tale semen
est suo semine concoctius, lenius,
titillantius, spirituosius, atque pu-
rius. in masculis vero uno modo,
sed majorem, quia emitendo se-
men duntaxat. est enim hæc emis-
sio jucundior, quatenus semen com-
meat per tactum perfectiorem, qui
est in partibus meatus masculi, per
quem transit. est enim tactus in
masculis temperatus magis, quam
in fœminis, est insuper jucundior,
quia semen viri per meatum angu-
stiorem defluit, quana cum recipi-
tur in fœmina. Sunt & alias causæ
quas à medicis perquiras. Ex his
patet, animalia coitum magis,
quam cibos sequi. nam cibis poti-
busque servatur individuum, coitu
vero species, quæ magis à natura in-
tenditur.

CAP.

CAPUT XLIII.

*Qui salaciōres, amantesque magis
ex aetate.*

PLures vero quæstiones disputationur in actu ipso venereo, quas omnes nolo differere, sed eas duntaxat, quæ Cupidini utiles videntur. Est prima, qua ætate actus ipse Veneris peculiarior sit. Peripatetici, quos Galenus imitatur, assertunt, in pueritia, atque decrepita ætate semen non emitti, aut parum. in pueritia quidem proprius incrementum. quia enim in pueris velox, magnumque est incrementum, semen in nutritione non superfluit. in decrepitis vero, ubi omnes virtutes sunt semimortuæ, aut non sit semen, aut parum. quod per exercitiū tabescit. Post vero quartumdecimum annum & in adolescentia, & in virilitate semen fit, & quidem multum. nam licet adolescentia sit adhuc incrementi ætas, tamen non est auctio velox, & tanta, quanta in pueris, in quibus triennalis

112 AVGVSTINI NIPHI
ennalis auctio æqualis est ei auctio-
ni, quæ universæ ætatis residuo
confertur. Licet vero, ut in virili-
tate, quæ consistentiæ ætas est, nec
incrementum, nec decrementum
cernitur, ita in hac genitalis seminis
generatio major esse videtur, non
tamen est, quoniam in juventa ob
caloris exuperantiam nutrimen-
tum sit majus, adeo, ut pro auctio-
ne, & pro seminis generatione
sufficiat. At in senecta semen ma-
jus proditur, quam in decrepita æ-
tate, quia adhuc calor effervet, li-
cet parum admodum. Qua ratione
sit, ut juvenes sint salaciiores, semi-
nis videlicet magnitudine. post hos
adolescentes. verum amantes ma-
gis. Nam licet semen non tantum
excrescat, tamen novitate delecta-
tionis ardent Venere longe magis,
quam cæteri. meatus insuper in
his angustiores sunt, per quos trans-
it semen. cum enim tam in femel-
lis, quam in juvenculis meatus sint
angustiores, humiditas cum sua-
viori resistentia scaturit. quare de-
lestantur, atque resolvuntur magis.
appetunt vero rursus coire post
coi-

coitum, quippe cum seminalis humiditas, quæ fricatione, agitatio- neque eliquata movetur, sit pauca, quæ quia pauca, cito frigescit, & quia cito frigeseit, inepta **expulsioni** redditur. quare iterum puellæ ju- venculique fricari desiderant, ut expellant humiditatem. quæ dum emititur, semper oboritur. Qui au- tem ad virilitatem pervenerunt, mi- nus ardent juvenibus, minusque salaces sunt. nam licet non auge- antur, tamen in eis semen non quantum in juvenibus crescit, in quibus præ nimio calore nutritio major est. Senes vero, & minus a- mant, & minus salaces sunt, at de- crepiti nulla ratione. Quibus per- spicuum, amantes magis esse pubes- centes, in quibus Venus incipit, post hos juvenes, post hos vi- ros, deinde senes, ultimo decre- pitos.

Cap.

C A P U T X L I V .

Qui salaciōres, amantesque magis ex temperaturis.

EX temperaturis vero, quas græci crases dicunt, sanguinei, salaciōres amantesque magis sunt, quoniam calidi, & humidi. quia enim calido abundant, facile in eis calidum ad imaginariæ virtutis nutum ab expulsiva potentia moveri potest ad vasa seminaria, ad quæ motum congregatur, & congregatum meatus efficit. Quia ratione sit, ut bene appetant. Quia vero humidi, bene possunt, cum semen sit aliud nihil, quam humitas naturalis, quæ nutritioni superfluit. Melancholici vero quia frigi-
di, non appetunt. emergit enim appetitus ex abundanti calido. & quia sacci, non possunt, carent enim humido, quod transire solet in na-
turam seminis. Aristoteles autem contrarium asserit. Verum ad me-
dicos te remitto. Cholerici appe-
tunt, calido enim exuperant, quod facile

facile movetur ad seminaria ipsa loca. non autem possunt, quoniam deest humidum, quod converti solet in semen. Phlegmatici possunt, quia abundant humido. non tamen ita, ut alij appetunt, quippe cum sint frigidi. Amantiores cæteris, ac potentiores, sunt cholerici sanguinei. exuperant enim calido, quo appetunt, & humido aereo, quo possunt. post hos sunt phlegmatici sanguinei, qui possunt magis, quam cæteri, cum humido polleant: appetunt vero, quia calidi, non tamen magis quam cholerici sanguinei, in quibus est duplicatum calidum.

CAPUT XLV.

Qui salaciores, libidinosioresve ex naturæ signis.

SVNT INSUPER NONNULLA SIGNA QUÆ NATURÆ DICUNTUR, A GRÆCIS DICTA PHYSIognomonica, QUÆ NON À MANIFESTA NATURA, SED AB OCCULTA AD MODUM SUMUNTUR. INTER QUÆ, QUOD EOS ARISTOTELES SALACES LIBIDINOSOSQUE AFFIRMAT, QUORUM TIBIÆ GRACILES
ATQUE

116 AVGVSTINI NIHP
atque nervosæ natura sunt. quos ideo salaces dicit, quia referuntur ad aves, quæ saltem tempore coitus sunt salacissimæ. Insuper & eos, quorum nasus est concavus, cujus, quæ sunt ante frontem, rotunda sunt, circumferentiaque ercta. quos tales dicit, quia referuntur ad gallos, qui salacissimi videntur. Ad hæc & eos, quorum nasus est simus. & hoc ideo, quia referuntur ad cervos, qui tempore coitus insani reduntur. Præterea & eos, quorum oculi sunt lucentes. hoc autem propterea quia ad gallos, cervosve referuntur, qui, ut diximus, libidinosi sunt. Deinde, & eos, quorum tibiæ pilosæ sunt. quod ideo ita esse demonstrat, quia referuntur ad hircos, qui salacissimi sunt. Postea eos etiam salaces libidinosos que affirmat libro problematum, quorum è palpebris pili cadunt, & cito calvi fiunt. hi enim libidine excedentes, humidum, quod ad pilorum, capillorumque generationem vertendum erat, corrūpunt. Quare & cito calvescunt, & pili à palpebris facile decidūt. Sunt insuper salaces,

laces atque libidinosi , qui corpore
 sunt piloso. hi enim & referuntur
 ad aves, & humido , calidove, su-
 perexcedunt. Deinceps quorum
 oculi sursum ducuntur , sunt sala-
 ciores, atque libidinosi . nec injuria,
 ut Aristoteles inquit, quia qui coe-
 unt sursum ducunt oculos. Quare
 qui natura sursum oculos duces
 habent , sunt libidinosi . referuntur
 enim ad apparentem actum . qui
 enim emittunt semen, sic apparent.
 Quo fit, ut natura sint emissivi, qui
 natura sic apparent. Suspiriosos
 etiam, quorum vultus remissus, at-
 que demissus est, libidinosos, atque
 salaces dicunt . referuntur enim ad
 apparentem actum . nam qui amant,
 sic apparent. Postea , hi , quorum
 tempora capillata sunt , lineaque ,
 quæ ab apice capitis descendit per
 medium usque ad colli principium,
 crinita , libidinosi existimantur.
 Menander Theophrasti auditor
 tradit, eos, qui obtusum visum ha-
 bent, lididinosos esse , atque ama-
 torios. Verum cum nec hujus, nec
 aliorum, quæ juniores addiderunt
 ex chitonaria , rationes afferan-
 tur,

CAPUT. XLVI.

Qui salaciores ex anni temporibus.

Quoniam vero etiam annitem-
pora alterant corpora nostra,
fit, ut æstate puellæ sint libidino-
siores, & amantiores. supercale-
fiunt enim magis, & quasi virtus,
quæ in frigido submersa erat, ca-
lore æstatis resurgit. Viri autem
contra hyeme, tum quia testes eo
tempore contractiores, sunt magis
parati ad emitendum sēmen. nam
hyeme testes deorsum resident.
tum vel magis, quia frigitate hyemis
viri natura, quæ siccior est, quasi
ad temperationem reducitur. quare
reddetur salacior, quippe cum cor-
pora temperata salaciota sint. Mu-
llieres etiam, & viri, qui continuis
equitationibus utuntur, salaciores
redduntur, quoniam calidum circa
vasa seminaria agitatione & motu
amplificatur.

CAP.

CAPUT XLVII.

De definitionibus amoris secundum alios.

Is viſis, ſuperet modo quid ipſe amor ſit deſcribere. nam autores iplum non una ratione definiuntur. Aristophanes, quem Lucretius ſeat, amorem afferit eſſe deſiderium in amante, ut ſe trañferat, trañformetve in amatam, aut in amatum. Theophrastus autem inquit, amorem eſſe animi concupiſcentiam, quæ cito exoritur, ſero autem tabeficit. Plutarchus vero ait, amorem eſſe ſanguinis motum, qui paulatim vim sumit, perduratque diu, ob noſtram perſuasionem, qua creditus nos eſſe dignos amari. M. Cicero afferit, amorem eſſe benevolentiam. Seneca inquit, amorem eſſe mentis grandem vigorem, qui caliditate ſuaviter in ea effervet. Stoici tradunt, amorem eſſe affeſtionem, quæ nobis advenit pulchri cauſa. Plato ſcripsit, amorem eſſe deſiderium ejus fruendi, quod animo,

120 AVGVSTINI NIPHI
animo, corporeve pulchrum est.
Nonnulli autem, qui doctrina clari-
sunt, descripsérunt amorem, esse
vinculum, quo amans désiderat se
amatæ conjungere. Bernardus vero
inquit, esse voluntatem bene ordi-
natam, vehementemque. Hæ sunt
definitiones, quas de Amore vete-
res tradiderunt. Iuniores vero ali-
ter, nec tam eodem modo ou-
nes dixerunt. Nonnulli enim A-
morem esse dicunt desiderium
fruendæ bonitatis. quod Plotinus
autumat, cum asserit, amorem eum
animi actum esse, quo bonum de-
siderat, Alij vero tradunt, Amo-
rem esse desiderium fruendi, gene-
randique pulchrum in pulchro.
quod etiam Plato fatetur, in sym-
posio. Alij dixerunt, Amorem esse
desiderium cum libidine coaju-
tum, ab otio, atque lascivia con-
citatum. Quam opinionem videtue
sensisse Petrarca. Eudoxus vero
inquit, Amorem esse sanguinis com-
motionem ab appetitu Veneris, non
occupantem, ut Irā, universum cor-
pus subito, sed paulatim ad ardo-
rem proficiscentem spē Venereæ
volupta-

voluptatis, permanentemque posse ob nostram allucinatam persuasionem, qua confidimus, nos esse amore dignos. Sunt, qui amorem voluntarium motum scribant, animique actum, quo tendimus ad earum rerum desiderium, ac fruitionem, quæ nos voluptate afficiunt. Sed haec tenus de amoris definitionibus.

CAPUT XLVIII.

Quales haec definitiones.

Sed pace tantorum virorum dixerim, haec definitiones inutilles sunt. Primo quia si de communi amore dantur, non videntur recte traditæ, quippe cum amor sit quid æquivocum, cuius una communis definitio tradi non possit. Si autem de aliqua amoris specie; nulla harum definitio idonea videretur alicui speciei earum, quæ sub amore continentur. Deinde Aristoteles amorem ad amabile refert. amabile autem non omne est pulchrum. bonum
 (f) enim

122 AVGVSTNI NIPHI
enim utile amabile est, quod non
est pulchrum. Præterea bonum
voluptuosum amabile est, quod
non omne est pulchrum. Quare de-
finitiones Amoris aggredientes,
primo quid sit Cupido dicamus.

CAPUT XLIX.

Definitio Cupidinis prima.

EST itaque Cupido non una ra-
tione descriptus, & propterea
potiores ejus definitiones necesse
est assumere. Quare prima est illa
Platonicorum, qua dicunt Amo-
rem esse desiderium generationis
partusque in pulchro. Hanc Dioti-
ma asserit, & Plato concedit. Ve-
rum si ita intelligatur, ut verba de-
monstrant, non est bene assignata.
Primo quia si hæc definitio com-
munis accipiatur hominibus, & a-
nimalibus mutis, non est verum, in
mutis Amorem esse desiderium ge-
nerationis partusque in pulchro.
non enim muta pulchrum agnos-
cunt. At si hæc definitio propria
sit hominibus, hoc est, data de Cu-
pidine

pidine, qui solis hominibus competit, tunc solum de eo Cupidine esset vera, quæ est masculi ad feminam. non enim in puellis Cupido desiderium est generationis partusque ex pulchro. Preterea amans non semper desiderat generare pulchrum in pulchro, vel ex pulchro, immo persæpe amantes procurant abortum. Dicamus igitur, definitionem hanc, si de Cupidine tradatur, esse sic corrigendam, ut dicamus, Cupidinem esse naturale desiderium generandi pulchrum in pulchro, aut ex pulchro. Fæminæ enim generant in se ipsis pulchrum ex pulchro. Masculi autem in pulchro. Diximus, naturale desiderium, quoniam Amor quandoque desiderium est voluntarium non generandi pulchrum sed utendi pulchro ad venereum voluptatem. Persæpe enim voluntas allucinata ratione commota appetit uti pulchro ad solam Venereum voluptatem. Verum si ad naturam inspicatur, Cupido est naturale desiderium generandi pulchrum, vel in pulchro, vel ex pulchro. Quod au-

(f 2) tem

124 AVGVSTINI NIPHI
tem ita sit , Plato in symposio ex-
ponit ex eo , quia natura mortalis
semper & immortalis esse pro vi-
ribus nascitur . hoc autem generatio-
nem duntaxat assequitur , quoniam
semper alterum juvenem veteris
loco substituit . Quare commune
desiderium naturale hominibus ,
animalibus , & stirpibus , est gene-
rate tale , quale ipsum : in homini-
bus autem pulchrum in pulchro , vel
ex pulchro , quatenus , ut Aristote-
les inquit , divino ac immortali
esse participant . Nec solum in ho-
minibus , animalibus ac stirpibus
priora abolentur , nova vero suc-
cedunt , verum etiam in anima id
contingit . Mores enim , Consuetu-
dines , opiniones , Cupidines , vo-
luptates , dolores , atque timores
continue permutantur , nec quicquam
ex ipsis idem ac simile perseverat ,
sed vel semper priora sibi nova sub-
stituunt . Hoc itaque pacto omne
mortale servatur , non quia semper
omnino idem sit ac dividuum , sed
quia quod tabescit , & abit , novum
ac simile sibi relinquit . hoc remedio ,
ut inquit Diotima , quod mortale
est

est sive corpus, seu quodlibet aliud,
 particeps immortalitatis evadit,
 quod vero divinum & immortale,
 alia ratione. Quamobrem mirari
 non debes si omnia germen suum
 charissimum habeant. nam immor-
 talitatis gratia nixus hujusmodi at-
 que Amor cuilibet inest. Etenim si
 gloriae studium quod hominibus
 inest considerare volueris, cernes
 quod vehementer exoptent notos
 se se omnibus exhibere, & in futu-
 rum immortalem gloriam conse-
 qui. nam hujus gratia magis, quam
 filiorum, pericula subeunt, pe-
 cunias erogant, laboresque nullos
 respuant, ac se morti exponunt.
 An censes Alcestem pro Admeto
 mori voluisse, aut Achillem in ul-
 tione Patrocli occumbere, aut Co-
 drum pro filiorum regno perire,
 nisi immortalem memoriam, qua-
 lis apud nos extat, consecuturos se
 praesagissent? Hec Plato. Recte
 igitur dictum est, Amorem esse na-
 turale desiderium generandi, ac
 propagandi pulchrum, aut in pul-
 chro, aut ex pulchro, non autem vo-
 luntarium. interdum enim Cupido

(f 3) est

126 AVGVSTINI NIPI
est voluntarium desiderium utendi
pulchro propter Veneream volup-
tatem.

CAPUT I.

Definitio Cupidinis secunda.

POTEST Cupido etiam describi, ut Eudoxus inquit, quod sit sanguinis commotio propter appetitum Veneris, non occupans, ut ira, universum corpus subito, sed paucatim, ad ardorem scilicet appetendi proficiens spe Venereæ voluptatis, permanensque postea ob nostram allucinatam persuasionem, qua confidimus nos esse Amore dignos. Potest enim Cupido trifariam describi, ceu ita atque aliis quibus affectus. Definitione quidem causali, ut ita dixerim, sicut ira est ebullitio sanguinis circa cor, sic Amor est commotio sanguinis. Definitione vero formalis, ut Dialetorum vebis utar, sicut ira est appetitus vindictæ, sic Amor est appetitus voluptatis Venereæ. sed quoniam differt ab ira, ideo Cupido

rido cum sit, subito sit, ut ira. pri-
mi enim motus in nostra potestate
non sunt. verum ita totum corpus
occupat, appetitus enim vindictæ
esse potest subito, at fructus Amo-
ris non statim, ideo paulatim in
dies accrescit spe, atque & spe ser-
vatur, quoniam speramus amari.
quam spem nobis ratio vera, aut
allucinata persuadet. Quare defini-
ti potest tertio definitione cōposita
ex formali, & causali, ut Eudoxus
definit, & erit definitio completa,
si addantur subiectum, objectum
que Amoris, hoc pacto: Cupido
est sanguinis commotio circa cor.
est enim cor subiectum, propter
appetitum veneris cum pulchre. est
enim pulchrum objectum, cuius
Cupido, & ad quod refertur. & Cu-
pido ratione, qua est commotio,
non est desiderium voluntarium,
sed affectus. qui cum sit in suo pri-
mordio, non est in potestate nostra,
nec occupat subito totum corpus,
sed paulatim ad ardorem profici-
cens, quatenus vincitur voluntas
magis in dies ac magis spe Vene-
ræ voluptatis, quæ etiam crescit

(f 4) quo

128 AVGVSTINI NIPHI
quotidie, cessaret autem nisi ratio-
ne allucinata moveremur ad cre-
dendum nos esse dignos amari.

CAPUT LI.

Definitio Cupidinis iij.

POtest Cupido etiam describi,
quod sit voluntarius motus, ani-
mique actus, quo tendimus ad ea-
rum rerum desiderium, ac fruitio-
nem, quæ nos Venerea voluptate
afficiunt. Verum addere oportet,
circa processum. nam Cupido cir-
ca initium est affectus, sed in pro-
cessu videtur voluntarius motus, &
animi actus. aut fortasse dicendum
ita de Amore, ut de appetitu cibi.
appetitus enim cibi vel potus natu-
ralis est. & circa talē, ut Aristoteles
inquit, nec laus est, nec vituperatio.
appetitus vero hujus, vel illius ci-
bi, est voluntarius, saltem circa pro-
cessum. hac enim ratione nec ma-
tres, nec sorores amamus, nisi in
nobis ratio omnino sit corrupta.
Cum dicitur, ad earum rerum desи-
derium, quæ nos venerea voluptate
affi-

afficiunt, intelligendum est, ad eorum rerum, sc. pulchrarum. sola enim res pulchra nos Venerea voluptate afficiunt.

CAPUT LII.

Quarta Cupidinis definitio.

Sed verius Cupido describi potest, quod sit desiderium coeundi cum amata, vel amato. Dico, desiderium, uno modo naturale, alio modo voluntarium. Pluribus enim rationibus amans naturaliter potest appetere amatam. Verum in omnibus voluntas potest exuperare desiderium. Dico, cum amata. nam animalia muta desiderant coire cum foeminiis sui generis, sed non cum eis, tanquam cum amatis. non enim cognoscunt pulchrum, sed soli homines. ideo soli homines cum amatis coire desiderant, cum soli eas pulchras cognoscunt, & affectant. Diximus enim superius, Amatum, vel amatam esse, quam vi pulchritudinis, quae animi & corporis est, omnibus sensibus frui
(f 5) desi-

130 AVGVSTINI NIPHI
desideramus, quibus in ea univer-
sam animi atque corporis pulchri-
tudinem perpendimus. Addimus,
vel cum amato, quoniam ut Cupi-
do duplex est, sicut inquit Plato,
mascula, & fœmina, ita quoque &
ipse Cupido.

CAPUT LIII.

*Virus Cupido sit naturalis, an
voluntarius.*

Sed magna quæstio est sit ne Cu-
pido naturalis an voluntarius?
nam licet pro parte quæstio sit solu-
ta, non est malum iterum ipsam
dilucidare. Xenophon, & Aristoteles
disputarunt quæstionem, sed
quæ sit veritas nondum patet. Quod
enim sit voluntarius Cupido, ex
eo patet, quia legibus cavetur. non
autem leges carent, quod est nobis
naturale. deinde non amamus ma-
tres nec filias, nec sorores. amare-
mus autem, si naturalis esset, ut in
animalibus mutis, Concupiscentia.
Quod vero sit naturalis, patet, nam
ut cibi & potus appetitus est natu-
ralis, ita Veneris. Aristoteles igitur

viii.

vii. libro Ethicor. afferit, Amorem respectu pulchri in universale esse naturalem, nam 'nos natura consequitur, sicut appetitus cibi, vel potus, respectu vero pulchri in particulari esse voluntarium, voluntate quidem contradictionis, non autem voluntate indifferentiae. In particulari enim licet voluntate contradictionis (ut metaphysicorum verbis utar) sumus æquales, quia simpliciter possumus amare, & possumus non amare, tamen æqualitate indifferentiae, fortasse pulchrum quoddam in particulari sumus magis amantes, quam non amantes: quia aliqua particulari atque occulta proprietate, Idiotropiaque, fortasse afficimur magis, una, quam altera amata. Qua ratione sit, ut Cupido, qui est pulchri desiderium in universali, nec lege cavitur, nec est contra rationem reactam. Cupido vero, qui est desiderium pulchri in particulari, cum sit voluntarius, saltem, ut ita dixerim, voluntate contradictionis, potest esse turpis, si fuerit præter rationem, & legem, potest etiam esse

132 AVGVSTINI NIPHI
honestus si fuerit secundum legem,
ac rationem. Insuper in primis mo-
tibus nequaquam cavetur, quoniam
non est in potestate nostra. potest
enim aliqua puella animum alicujus
rapere ad sui desiderium, cum pri-
mo occurrit, quæ tamen in proce-
su, ratione desiderium moderando,
cum non commovebit.

CAPUT LIV.

De Cupidinis perfecta genitura.

Quo vero motu in amantis ani-
mo Cupido generetur, expo-
namus. Cum enim per sensus pul-
chri species fertur in animam, pri-
mo videlicet in externos sensus,
deinde in communem, qui ceu cen-
trum, ut Aristoteles inquit, est om-
nium externorum, deinceps per
communem in imaginariam, quam
græci phantasiam dicunt, demum
in memoria servatur, Anima ipsa
ingenito quodam appetitu ad ama-
tam convertitur, atque rapitur.
conversa vero, ac rapta illius pul-
chri radio illustratur. ea illustrata,
atque

atque radii illius fulgore illuminata, appetitus, qui animæ sensitivus est, accenditur. accensus amatæ totus adhæret. adhærens denique in amatam transformatur. Primum amantis in amatam raptum, Platonici Cupidinis ortum dicunt: illustrationem vero, Cupidinis pabulum: appetitus incendium, Cupidinis accrementum: ipsi amatæ adhærentia, Cupidinis imperie: transformationem denique, Cupidinis perfectionem vocant.

CAPUT LV.

De Cupidinis ortu.

Quoniam animæ raptus, quo ip-
a primo rapitur ad desiderium
fruendæ pulchritudinis, secundum
Platonicos est Cupidinis ortus;
Ideo de causis hujus raptus disser-
endum. Platonici hujus raptus
causas assignant ex eo; Primo quia
cum pulchræ puellæ species ad ani-
mam defertur, mox ipsa appetitu-
nativo, qui sensitivus est, rapitur
ad ejus fruitionem. nam licet ap-
peti-

petitus sensitivus aliqua ratione differat a naturali, est enim appetitus sensitivus animalis, naturalis vero tam animalium, quā inanimatorum, non tamen est in potestate nostra agnito pulchro ipsum desiderare, vel fugere. Deinde unum quodque, sive animal sit, sive inanimatum, fertur naturali desiderio in suam perfectionem. & cum pulchri fruitio sit animæ appetentis perfectio, anima non tantum sensitivo appetitu, verum etiam naturali rapietur ad fruitionem pulchri. Sed istæ causæ si militant, solum de Amore simpliciter, non de Cupidine militare videntur. non enim rapimur ad Cupidinem aliquius sola specie pulchritudinis illius ad animam delata. oportet enim pulchritudini gratiam permixtam esse, quæ propriæ atque peculiari naturæ amantis conveniat. nec videtur cupidinea fruitio, perfectio amantis, ut dicunt. est enim potius perfectio ejus, quod ex ea proditur. non ergo tanquam in amantis perfectionem, amans rapitur in fruitionem pulchri Cupidineam.

Sunt

Sunt igitur plures causæ , quibus in nobis Cupido oritur , ac animus rapitur. Prima accipitur ex parte corporis, & hæc est lex naturalis , qua corpus semper naturali lege concupiscit adversus animam rationalem. Concupiscit quidem naturali lege fornicationes , immundicias , atque impudicitias , cæteraque id genus. Quanto autem corpus ciborum affluentia , deliciarum molitie , atque lascivorum potuum luxu magis fovetur , tanto lex illa naturalis , qua corpus adversatur animæ , magis crescit. Deinde altera causa est , quæ accipitur ex parte animæ . nam cum anima illecebris , lascivisque meditationibus immoratur , facile in ea Cupido exoritur , potissimum si meditationes fuerint circa voluptates Venereas. Primo quidem . quia cum ipsa Venerea voluptas sit homini nativa , veluti cibi ac potus concupiscentia , facile in eam appetitus dilabitur , cum per meditationes ei proponitur . Deinde licet , ut Aristoteles inquit libro Ethicorum , jucunda in particulari sint magis voluntaria , quā in-

136 AVGVSTINI NIPHI
in universali, per motam tamen
cognitionem ad ipsa particularia
descendimus. quo fit ut tandem
libido provocetur. Ultima deni-
que ex parte exteriorum rerum
accipitur. nam cum nobis puellæ
occurrunt pulchræ, cum quibus
conjunctiona gratia est, quæ appetitui
convenit ejus, cui occurrunt, spe-
cie earum delata ad animam, sen-
sitive ac naturali desiderio rapi-
pitur ad earum cupidinem, potissi-
mum si frequentia aspectuum, col-
loquiorum, cæterarumque conver-
sationum intervenerit. ex his enim
Cupido quasi ignis ex ardescit. Has
causas Seneca in Tragœdiis tetigit,
cum dixit:

*Vix magna mentis, atque animi calor
Amor est; juvente gignitur luxus &
ocio.*

Per luxum enim corpus fovetur,
atque genitale semen oxoritur. At
cum semen accreverit, pulsando
Imaginariam, ac alliciens, movet
ad cupidinem. Per otium vero me-
ditationes Venereæ emergunt, in
quibus cum immoratur animus,
rapitur

rapitur ad Cupidinem. Per vim magnam mentis intellexit eam, quæ ab aspectu, colloquiis, atque conversationibus cum puellis consuetis, proficiscitur.

CAPUT LVI.

De Cupidinis pabulo.

QVONIAM omne ortum statim occideret, nisi aliquibus servetur, id autem, quo servatur, pabulum dicetur, de Cupidinis pabulo differendum. Et cum ejusdem servetur ortum, & quibus est ortum: Ideo Platonici Cupidinis pabulum animi illustrationem autuant, qua amata certior amanti facta est. Diximus enim, Cupidinem oriri non posse in amantis anima, nisi humani pulchri cognitio. saltem imperfecta, præsit. Quare si Cupido servari debet, ejusdem pulchri cognitionem, perfectiorem aut æqualem esse oportet. nam sicut Cupidinem imperfecta humani pulchri cognitio parit, ita perfectior, aut æqualis ejusdem pulchri cognitio
Cupido

138 AVGVSTINI NIPHI
Cupidinē servabit. Quare per ani-
mi illustrationem, clariorem ama-
tæ cognitionem intelligendum est,
quæ suavibus atque dulcibus me-
ditationibus (ut Petrarcha inquit)
paritus. his enim indies magis ac
magis factis amatæ pulchritudo
clarius ac clarus elucesceret. quare
& Cupido servabitur.

CAPUT LVII.

De Cupidinis accremento.

FET cum omnia orta serventur, &
servata cresent, de accremen-
to Cupidinis differendum. Quod
Platonici incendium esse tradunt.
nam postquam amatæ puellæ pul-
chritudo longe magis animæ a-
matis illustrata est, longe magis ra-
pit, atque convertit. illustratur au-
tem magis quoties gratia, quæ erat
in uno amatæ puellæ membro, ut
puta in oculis, aut in ore, aut in
maxillis, per quam membrum a-
mantis animum ad fruitionis ama-
tæ puellæ desiderium commovit,
atque rapuit, per universum corpus
diffusa est. tunc enim nihil est in
ama-

amatæ corpore non laudabile ; tunc universum amatæ corpus , atque ejus partes singulæ gratiofæ amanti sunt; & quando ita fuerit , tunc erit incendium , quod est Amoris accrementum. gratia vero per universum corpus diffunditur , cum amantis animus , qui primo ab unus , vel plurium membrorum gratia commotus est , invenerit in amata spem futuri fructus , quam spem in aspectu , in alloquiis , & in cæteris id genus nanciscitur. Quare ab aspectu , ab alloquiis , & ab aliis id genus ipsis oritur , ab ore spe , gratia per universum corpus diffunditur , a gratia diffusa cupido accrescit. Tale autem Cupidinis accrementum Platonici incendium vocant , quod per ipsum animus incendatur.

CAPUT LVIII.

De animi amantis transmigratione.

QUONIAM audio Cupidine , non erit ejus perfecta genitura , nisi animus amantis , derelicto suo corpore ,

140 AVGVSTINI NIPHI
pore, vivat in alieno, nec si aman-
tis animus in amatæ corpore vixe-
rit, erit Cupidinis perfecta adhuc
genitura, nisi amas universus trans-
formetur in amatam, ideo de ani-
mi amantis transmigratione, quam
Platonici adhærentiam vocant, dis-
serendum primo, deinde de trans-
formatione. Facto itaque incendio,
quod est Cupidinis acrementum,
anima, quæ non potest suo in cor-
pore vivere propter ardorem, in-
cendumque, in amatæ corpus mi-
grat, in quo vivere studet. nam (ut
Plato inquit) amantis animus in
proprio corpore mortuus, in alie-
no vivit. moritur enim quisquis
amat ejus enim excogitatio, sui ob-
lita, semper in amata se versat. Si
de corpore suo non cogitat, nec in
ipso animus sic affectus operatur:
cum præcipua animi operatio, ipsa
cogitatio sit. Qui in suo corpore
non operatur, in eo non est, in quo
erat. æqua enim inter se hæc duo,
esse & operatio, sunt. nec esse sine
operatione est, nec operatio ipsum
esse excedit. nec operatur quisquam
ubi non est, & ubiunque est, ope-
ratur.

ratur. Non ergo in suo corpore est amantis animus, quoniam in eo non agit. Si in suo corpore non est, nec vivit etiam in ipso. Qui non vivit in suo corpore, & vivit, in alieno vivat necesse est. & quoniam in amata se versat, & semper in ea cogitat, in amatæ corpore vivat oportet. Quare qui amat, de suo corpore migrat in alienum, ejus videlicet, quam amat. quod Platonici adherentiam vocant.

CAPUT LIX.

De transformatione amantis in amatans.

Nec perfecta Cupidinis genitura habenda est, si amantis animus in amatæ corpus solum migraverit reliquo suo, sed oportet ut se totum, animo videlicet & corpore transformet in amatam, ceu Medusa in saxum. Cum enim amantis animum, & corpus, atque singulas corporis partes tenuerit, occupaveritque, atque incendio & ardore affecerit, mox (ut Plautus inquit) sua

142 AVGVSTINI NIPIHI
sua efficacia amantem à suo natu-
rali esse in amatam permutat .
Quemadmodum Plato in Phædo-.
ne Tyrannos in lupos mutari affe-
rit , Impudentes , & segnes in as-
nos , & Poetæ Orpheum in Cyg-
num , Thersites omnium Troja-
norum turpissimum in simiam , Ly-
caonem in lupum , Hecubam rabi-
dam in canem , Anaxaretem in
saxum . Hoc pacto Poetæ tradunt
amantem in amatam se transfor-
mare , & Petrarcha se adolescen-
tem in Laurum virentem semper
permutatum canit . Sed quid sibi
velit hæc transformatio , Platonici
interpretantur . Nam cum amans
ea unione amatæ hæret , qua ani-
mus de suo migrat in ejus corpus ,
amatæ speciem semper in suo ani-
mo recipit , receptam autem me-
moria indissolubili servat . Reci-
piendo autem , atque servando
semper ea afficitur , modo , quo
paries albedine . Quare ut paries
quandiu albedinem recipit , albus
est , sic amans specie suæ amatæ ,
quam semper servat , adeo ea affi-
citur , ut dicatur puella amata , ut sit
prop-

propter id quasi versus in pueram amatam. Lucretius vero seminis genitalis intromissionem transformationem hanc interpretatur. Cum enim genitale semen è toto amantis corpore , singulisque membris decidat, solo hujus ja^ctu , vel tactu, aut transmissione in amatam , totum amantem in amatam transmutari afferit. Aristoteles vero transformationem hujusmodi fieri affectu interpretatur libro ethicorum x. nam cum amans ad amatam affectu ita se habet, ut ad se ipsum, sit, ut amans sit quasi amata, quoniam amans ad amatam afficitur quasi ad se, ut sit affectu altera ipsa. Sed cum amans naturæ, moribus, ac omnino vitæ amatæ se accommodet, non desunt qui hujusmodi transformationē interpretentur secundum accommodationem hanc, quam diximus, fieri. Adeo enim amans amatæ morem gerit, ut videatur versus in eam , quemadmodum Poetæ ajunt hominem fieri Deum, cum divina, quæ Deo placent, agit. Quæcum ita fuerint , perspicuum, tunc Cupidinis perfectam esse genitu-

C A P U T L X.

*De eo, quod maxime ad hujusmodi
transformationem operatur, Deque
signis, quibus amatio, atque re-
damatio annotantur.*

ID vero, quod ad hujusmodi
transformationem operatur, est
redamatio. Cum enim amans sen-
tit se redamari, accenditur; & ac-
census adhæret, & tandem amatæ
adhærendo, se in eam transformat.
Est autem in amatæ tamdiu muta-
tus, quamdiu se ab ea redamati
sentit. si enim sola spe (qua quis
sperat amari) amans in amatam se
transformat, quanto magis reda-
matione? cum per eam non solum
amari, sed etiam fructum colligere
arbitretur. Hac ratione Poetæ ge-
mellum Cupidinis effinxerunt An-
terota, sine quo Cupido nec cresce-
re, nec diu vivere potest. Qui enim
Cupidinem & crescere, & diu vi-
vere procurat, præsentia Antero-
tis,

tis, qui Cupidini gemellus singitur, indiget. Quo magis enim Anterus crescit, eo Cupido maior sit, & quo Anterus diutius vixerit, eo diutius Cupido permanebit. Plato amatam redamare hortatur, quia redamando animā amanti restituit. Aristoteles quoq; jure amantes queri dicit, cum amant, & non redamantur, modo sint amore atque redamatione digni non fuerint, non recte queri. Sed cur ab amantibus redamatio ardenter queratur, ab illis, qui amatoria scribunt, non est valde explratum. Una tamen causarum assignata est, quoniam per redamationem, non solum reciprocus amor, sed fructus speratur, cuius gratia amantes amant. Alia vero, quoniam per redamationem amans à Zelotypia liberari videtur, a qua amantes natura abhorrent. Est enim Zelotypia unicuique animali natura indita, cum unumquodque sibi simile generare sit a natura datum, Cum enim natura aliquis compellitur generare sibi simile, natura etiam cogitur, famellam in

(g) qua

146 AUGVSTINI NIPH
qua sibi simile generate desiderat,
non habere communem sibi & aliis. in quo Zelotypia consistit.
alioquin posset ab aliis fieri, quod
non ei, sed aliis simile esset. hac
ratione, ut postea dicemus, Plato
recte Zelotypum definit, quod sit
invidens, qui amatoria suspicione
capitur. Sed quoniam, cum amans
non redamatur; nec sperat amari,
nec Cupidinis fructum colligere,
nec sibi simile generare: sit ut tan-
dem amare temescat, ac frigescat.
Signa vero, quibus redamatio an-
notatur, ea, & tot sunt, quibus
quotve amatio cognoscitur. Pri-
mum quidem (ut Aristoteles in-
quit libro Rheticorum primo) est
recordatio. cum enim aberit amans,
& ejus recordatur amata, redama-
tionis signum est. Deinde si prop-
ter absentiam tristatur, ac dolet,
erit Amoris, atque redamationis
signum certissimum. Nec minus re-
damotionis signum est habendum,
cum amata gaudet, lætaturque ob
amantis præsentiam. Ad hæc si a-
mata ea pro amante agit, quæ pro
se, non est dubium signum reda-
matio-

gnationis, sed exploratissimum. Postremo si amata amanti condoleat, ac congaudet, se cum redamare apertissima ratione demonstrat. Veri autem amantis plurima sunt indicia. potissimum si unius tantum servierit, & quidem semper, nemo enim dubitat eum amare, qui in unius servitute diutius perseverat. nam hic cetera ob amatam floccifacit. hic infelicem se arbitratur, si ad aliam, quam ad amatam, meditationem, memoriamque convertit. hic est qui neminem feliciorem dicit se, cum amatam aut cernit, aut audit, aut tangit, aut quovis alio sensu fruitur. hic insuper est, qui omnia ea amat, ac procurat, quae amatæ sunt, aut videntur bona. hic item est, qui continuis laudibus amatam ad sidera extollit. hic denique est, cui quæ amatæ placent, omnia placent, & quæ amatæ displicant, ipse abhorret. Quare id unum Amoris verissimum atque redamationis indicium est habendum.

CAPUT. LXI.

De locis , quibus amatio , atque redamatio speranda sunt in amantibus.

Quoniam autem perfectus Cupido (ut Aristoteles inquit) esse non potest, nisi ex amatione , atque redamatione constet, Ideo loca narranda sunt , quibus in amantibus amatio, atque redamatio sperentur. Sumatur igitur primus ab habitu ætatis. Nam juvenes facile amant, facileque redamant. amant enim, & cito (ut Aristoteles inquit) desistunt, eadem die propositum sæpe mutantes. hæ volunt totos dies una versari , simulque vivere . & per juventam usque ad xxx. annum intelligo. Causa autem, quia ad concupiscendum appetissimæ sunt , potissimum ea, quæ Venerea videntur. nam in hujusmodi incontinentissimæ sunt, quippe cum (ut Aristoteles inquit) sint ad Venerem insatiabiles. Causa autem , quoniam pori , per quos scatu-

scaturit genitale ipsum semen, angustissimi sunt. & quoniam tenuis, paucaque humiditas, quæ per eos defluit, cito frigescit, ideo expulsioni inepta redditur. Quare rursum fricari desiderant, ut residuum expellatur. Contingit enim eis, quemadmodum illis, qui sunt in sudore, nam dum una sudoris pars scaturit, alia generatur, & expulsioni paratur. Accidit autem hoc maxime adolescentibus post annos xiv. in his enim semine & sanguine menstruo scaturientibus, genitalia, vulvæque labra crassiora redduntur atque molliora, usque adeo, ut fere claudantur. Hinc sit, ut pro coitu insanæ evadant, non enim emittunt pro desiderio, sive manibus, sive virga fricentur, propter causas assignatas. humor enim seminalis vi fricationum trahitur, non tamen emittitur propter meatuum angustiam, ut dictum est. Quare Iuvenculæ tales potissimum custodiantur, nam facillime Amore irretiuntur. &, licet adolescentes, post annos xiv. facile ad amandum redamandumque ra-

(g 3) piun-

150 AUGUSTINI NIPHI
piuntur. provocatores stabiliores
sunt. adolescentes enim cito con-
cupiscunt, oītoque cessant. est enim
corum cupiditas, quemadmodum
ægrotantium sitis, vel fames, quæ
licet acutæ sint, pauxilla tamen re
extinguuntur. Ad hæc juvenes sunt
ambitiofæ, atque honoris cupidæ.
sed cum in Amoribus honores sem-
per, & laudes amantibus exhibe-
antur, iccirco facile ad Cupidinem
laudibus, atque honorationibus al-
liciuntur. Sunt insuper Iuvenes pe-
cuniarum minime studiosæ. non
enim adhuc inopiaz periculum fe-
cerunt, ut Elogium Pittacci in Am-
phiaraum. Quare ad cupidinem
solis persuasionibus allici possunt.
Accedit, quod juvenes nec malici-
osæ, sed simplices, nec versutæ, sed
credulez sint. Simplices quidem,
quoniam versutias multas non-
dum inspicerunt. credulez vero,
quoniam nondum in multis sunt
deceptæ. Quæ vero simplices, at-
que credulez sunt, facile ad Cupi-
dinem deceptionibus capi potue-
runt, ceu aves fistulis. Sunt præter-
ea juvenes bonæ spei. sunt enim
calide,

calidæ , quemadmodum qui vino pleni sunt . vinolenti enim vino , juvenes sanguine . deinde nondum in multis aberraverunt . ideo spes maxima vivunt . spes enim futuri , memoria autem præteriti est . ac juvenibus futuri quidem multum restat , præteritum autem breve fuit . propterea primo die nihil meminisse putant , sperare vero cuncta . quare promissis facile irretiuntur . Sunt etiam Iuvenes ad commiserationem paratae , quoniam rationcationis carensia probos ac bonos omnes arbitrantur . sua enim simplicitate , ac innocentia cæteros metiuntur . itaque indigna iplos pati mox credunt . quare facile eis persuadere possumus , ut nostrorum dolorū commisercantur . Sunt qui mulieribus persuadent propter hæc , ut nec senes , nec juvenes redament , sed inter hos medios . senes quidem non , quoniam inepti sunt rebus amatoriis . juvenes vero minime . sunt enim instabiles , uno die amantes , alio autem amatam odio habentes : jactabundi , qui se jactant ea cum amatis fecisse , quæ non sunt
(g 4) adhuc

152 AVGVSTINI NIPHI
ad hoc excogitata. sunt insuper sus-
picionibus, ac indignationibus
prompti. insuper insatiabiles, qui
una amata non satiantur. unde con-
cludunt Senem esse Amore dignio-
rem, quam adolescentem, quippe
cum in una sola quiescat, sitque sta-
bilis, ac mitis, non jactabundus,
non suspiciosus, non indignationibus
paratus. 11. locus a genere est. No-
biles enim ambitiosæ sunt, atque
honoris gloriæque cupidæ. cum
enim aliquid adsit, id omne ad suam
nobilitatem coacervare solent. hanc
ob causam ad majorum claritatem,
quæ est nobilitas, multos honores,
cum possunt, congregant. hinc
nobiles ambitiosæ sunt, hoc est, ho-
noris & gloriæ percupidæ. & quo-
niam in amoribus honores & lau-
des plerumque amatis exhibentur,
sit ut nobiles hac honorandi arte
ad amandum redamandumque fa-
cile commoveantur. Et licet ab il-
lustri arce persæpe fulmen sævum
veniat, tamen amandæ sunt excel-
sæ, quippe cum victoria humilium
honorem non afferat. Præterea
longe magis placet sperare dignissi-
ma,

ma, quam vilia possidere. Hiero
Tyrannus Syracusanus apud Simo-
nidem facetur (si quæ Xenophon
refert, vera sunt) se Dialocam lon-
ge magis, quam alteram ardenter
deperire, quod eam nō facile possi-
dere posset. Ad hæc viles, cum pos-
sidentur, facile veniunt in stoma-
chum. illi locus est a divitiis. Nam
nec divitiis abundans, nec paupe-
rie laborans amandus est. Ille qui-
dem, quia potest pecuniis multas
emere, nulli amatæ fidus est. præ-
terea virum in summa prosperitate
constitutum redamare periculo-
sum est, quippe cum ille amare ne-
quaquam possit sine domesticis re-
stibus, quibus omnia aperiat ne-
cessse est. Hic autem, quoniam prop-
ter inopiam rebus amatoriis stude-
re nequit. Præterea cum egeat, ne-
cessitatibus amatæ, cum oportue-
rit, baudquam subvenire pote-
rit. Deinde si redamatur qui in ex-
trema pauperie constitutus est,
redamatio absque nota emptionis
non erit. Creditur enim, divitem
pretio cogere pauperem ad aman-
dum. quid enim turpius, aut fœ-
(g 5) dius

154 AUGUSTINI NIPHI
dius esse potest, quam vendere, aut
emere Amorem? Adhuc in For-
tuna exelcta constitutus contumel-
iosus est, & superbus; quasi omnia
bona possideat, sic afficitur. Causa
vero, quia divitiae pretium videntur
aliarum rerum, quarum dignitas
estimatur, ac circa cuncta viden-
tur emi posse divitiis. Quia itaque
Dives rerum pretium habet, sc. di-
vitias, arbitratur se habere cuncta.
ideo omnia floccifacit, & Amo-
res, & amatas, cum propter divi-
tias omnia possidere credat. Insuper
qui in summa Fortuna est, non
modo amat, verum etiam principatu
se haberi dignum putat. Qua-
re non amat, cum in sua potestate
omnia habere imaginetur. iv. lo-
cūs est à potentia. potentes enim
quæ in principatu sunt constitutæ,
dignæ Amore sunt; facileque reda-
mantes, cum amari se sentiunt. sunt
enim potentes ambitiones, honoris,
gloriaeque cupidæ. sunt insuper ho-
nestiores, graviores, atque ora-
tiores. honestiores quidem, quo-
niā moderantur se, cum propter
honorem aliis vivant. graviores
autem,

autem, atque morationes, quoniam honestas mollis, compostaque gravitas est. quod si potentes alii inferant injurias, non in parvis, sed in magnis injuriantur. Quare potentes digni sunt Amore, quoniam si amantur, speratur redamatio. Cum enim ambitiones fuerint, propter honores amatorios coguntur redamare. & quia honestae, graves, atque moratae, non floccifaciunt eos, quos amant, nec eos, a quibus amantur. v. vero locus est a pulchritudine. qui enim animo, aut corpore pulcher est, etiam amat; is potest redamacionem sperare, quoniam pulchrum est amabile. puella quoque pulchra amabilis est, & si amat, sperare redamacionem debet. vi. locus est ab eorum gratia, quae attinent ad nos. & hoc pacto turpes, deformesque, si amaverint, sperare possunt redamacionem. nam possunt, qui corpore, animoque turpes sunt, gratiam habere in rivo. Quocirca initia alicient amatam ad redemandum, in processu vero postquam puella commota erit, gratio-

(g 6) sus

156 AVGVSTINI NIPHI
sus videbitur in singulis. raptō e-
nīm animo cuncta amatae videbun-
tur pulchra, ac gratiosa : diffundi-
tur enim gratia post fascinationem
ad omnia, & ad singula, quæ circa
initium non erat nisi in uno. Hinc
aliquæ redamaverunt ferrum (ut
Iuvenalis inquit) quippe cum gra-
tia erat in eo. Aliæ virilis membra
magnitudinem, ut salaces, ac libi-
dinosæ. Multæ enim dominæ in
summa fortuna constitutæ depe-
xierunt famulos deformes, atque
dejectos homines, propter gratiam,
quam in membro virili , vel in po-
tentia coeundi esse putabant. erant
enīm salacissimæ, ac libidinosissimæ,
nec in coitu satiabiles. Aliæ cho-
reas, aliqui enim sunt , qui in cho-
reis gratiam habēt, qui ab suis ama-
tis redamationem propter illas na-
tūri sunt. Aliæ modulationes, & ci-
tharas, cymbalos, sonosque har-
monicos. Nonnullæ carmina, rhy-
thmos, elocutiones, celebritatem in
literis. Hunc in modum Corynna
Ovidium, Lesbia Catullum, Cyn-
thia Propertium, Galatea Virgi-
lium, Laura Petrarchum, Dantem
Beag-

Beatrix, aliæque alios & poëtas, & oratores, & philosophos, cæterosque cujusvis generis literatos deperierunt. Nec solum propter gratiam, quæ erat in talibus, sed propter celebritatem nominis, quam ab his sperabant. Per hanc ut Plato inquit in Symposio; in futurum speranda est immortalis gloriæ consecutio. hujus enim gratia magis, quam filiorum, pericula subeunt homines, pecunias erogant, laboresque nullos respuunt, ac denique sese morti exponunt. Non igitur ab ratione puellæ quādoq; desiderio immortalitatis poëtas deperierunt, licet essent excellētæ. ut de Livia Augusti filia narrant, quæ ardenter redamavit Nasonem. Si enim Alcestes pro Admeto, Achilles pro Patroclo, & Codrus pro filiorum regno perire voluerunt, pro immortalitate speranda, cur & Livia non debeat Nasonem deperire, a quo tanta immortalitas scaturit in dies? Multæ enim & quidem illustres Laura esse vellent, si adessent Petrarchæ, tametsi genete & loco humili ortam

158 AVGVSTINI NIPHI
ortam esse tradant, nec alia nobilitate, nisi pulchritudine præferenda. hinc nonnulli dixerunt eos redamandos, qui studiis bonarum artium, qui literis, qui honoribus, qui virtutibus eminent. ab his enim amatæ reportabunt perpetuitatem. quod est redamationis præmium. Aliæ sunt, quæ amant vestium splendorem. in quibus nonnunquam tanta gratia est, ut deformitatem non permittat inspici. nonnullæ ludos Gymnicos, venationes, cursus, gravitatem incessu. adulatio[n]es aliæ. nec injuria quidem, nam adulator amicus est simulatus, qui coram laudat, ac quæ puellæ sunt, omnia præconio extollit. Non ergo sunt corpore atque animo deformes spe redamationis omnino destituendi, quippe cum in aliis gratiam habere possint, qua puellæ animum fascinando, tandem eam ad redemandum compellant, vix. ab honoribus exhibitis. Cum enim puellæ naturali lege se ipsas ament, coguntur etiam natura amare omnia bona, in quibus optime vivere se existimant.

Et

Et cum optima vita sit in honoribus, naturali quoque lege compelluntur amare honores, quibus in optimo statu vivant. quare & eos, qui honores exhibent. Honoris partes, quae puellis exhiberi solent, sunt memorationes, quae sunt carminibus, vel orationibus, vel id genus temporum & aræ constitutions, in statuis vel metallis depictiones, primi consensus, sepulcra, monumenta, picturæ, atque exemplaria, inclinari, genu flectere, biratum appellere, loco cedere, adorationes, & id genus. Potest igitur gratia, quæ est Cupidinis initium, esse in honoribus exhibitis. Quod cum ita fuerit, redamare puella cogetur eum, qui honores exhibet. Hunc in modum Fulvia tua aulica, Ioanna Magnanima, nos ardenter redamat, nec ob aliam causam, nisi propter honores, quos à me sibi exhiberi in dies censet. viii. ab ipso amari. allicitur enim puella, cum cognoscit se amari, quippe cum amari jucundum sit, quoniam cum amat, imaginatio nobis sit, quod ea bona nobis insint,

160 AVGVSTINI NIPHI
insint, quæ sunt Amore dignæ, quæ
que omnes cupiunt. hinc aman-
tiam suspiria, atque lachrymæ, &
id genus movent. nam ardoris
amoris indicia sunt. ix. A vestimen-
torum atque ornamentorum va-
riete. Varietas enim in omnibus,
præsertim in vestimentis, & orna-
mentis jucunda est, & amabilis.
Convenit enim naturæ, quæ sem-
per in mutatione est, appetitui
quoque, qui non semper idem ma-
net. Præterea quod uno modo
semper se habere constat, atque
fixi habitus est, satietatem parit. Sa-
tietas enim dolorifica. Hinc aman-
tes nonnunquam alba tunica in-
duuntur ad puritatem animi signi-
ficandam. Tradunt enim Colori-
stæ, colorem album, cum simplex
sit, & extremus color, puritatis esse
indicium. Aliquando nigra. nam
niger color firmitatis indicium, at-
que perseverantiae est, quod super
eo nulla alia sit tinctura. Interdum
rubra. est enim hujusmodi color
ultionis nota, quippe cum qui iras-
cuntur, rubeant. est insuper Marti-
ultivo perproprios. Alteri, rufa,

aut

aut fusca aut fulva, leoninaque tales enim colores taciturnitatē, & patientiam decernunt, quippe cum sint remissi, Saturnoque dicati, qui cū dominus genituræ sit, homines facit tacitos, atque secretos. Interdum ea veste, quæ carneo colore affecta est, qui vulgo incarnatus dicitur, ad significandum eum dolorem, quem ex rebus amissis ferimus, recuperabilibus tamen. In sanguine enim talis color generatur, cum earum rerum dolor affuerit, quæ amissæ recuperari possunt. Non nunquam aurea, vel aureo colore intexta, ad demonstrandam lætitiam. Est enim color Soli attributus, qui suo fulgore sublunare universum depurando omnia lætificat. Interdum violacea ad claritudinem tendente, aut colore moris tributo affecta, aut pavonaceo lucente intincta, ad induendum Amorem. Est enim hic color eorum florum, qui Veneri placebant. Aliquando ea veste, quæ cœlesti colore emicat. qui apud Gallos zelotypiam, apud nos fidem denotat. & quidem non ab ratione. nam azureus color

162 AVGVSTINI NIPHI
lor uniformis est semperque æqua-
lis , modo nubes inter nos & cæ-
lum non intersit. Qualis fides est ,
quæ immutabilis esse debet , atque
æqualis. Interdum veste eo colore
honestata , quem cineritum dicit
Ovidius, Plinius autem cinereum ,
gruum proprium . hic enim angu-
stiae indicium est, quippe cum Mer-
curio attribuatur , qui angustiae
author est. est insuper varius, qua-
lis is est, qui angustia laborat. Ali-
quando veste virenti colore illu-
strata . qui apud omnes spei nota
est. terza enim cum viret , spem af-
fert circa fructus. Qua ratione fit ,
ut color , qui siccis foliis accom-
modatur, desperationis sit signum.
Interdum veste versicolori venu-
sta. color enim hujusmodi Zeloty-
piæ est nuncius. Sunt alij colores ,
quorum Alexander Aphrodisius
in Libro de sensibus meminit , &
Gellius in noctibus Atticis , quos ,
quia longum esset omnes enarrare ,
consulto prætermissimus. Illud ta-
men prætereundum non est , puel-
lis placere colores pro ratione na-
turæ. pituitosis enim albus , mistus-
que

que ex albo gratus est. sanguineis autem cælestis, aureusque, morellinus, clarus, fulvus sive aureus, virens quoque. eis, quæ attractibili afficiuntur, niger, cæterique qui ad nigrum attinent. eis autem quæ rubra bile, ruber, & alij, qui ad hunc vergunt. Ceteris vero quærum naturæ permistæ sunt, colores gratusi sunt, qui naturis convenient quæ prædominantur, aliis non displicentibus, qui naturis concordant obtentis. Ovidius vero narrat puellas nigriusculas Vestibus pulchriores reddi, quæ albo colore, coloribusque ad albus attinentibus emicant: albulas vero nigris, atque ad nigrum vergentibus: brufulas autem eis, qui albo appropinquat. Nec modo a Vestiu varietate, verum etiam ab ornamentiis, ceu in anulis, earenis, Capitiis, Zonis, atque aliis, quæ ad ornatum faciunt. In his enim amas fe ornare debet, in quibus amatæ gratus videtur. Et licet amatorij autores enitantur determinare ornamenta, frustra laborant, cum interdum ornatus excedens improbus

164 AVGVSTINI NIPHI
bus sit, & amat is displicens. Opor-
tet enim amantem in coma, un-
guibus, munditia manuum cete-
rorumque membrorum, in odori-
bus, coloribus faciei, nec non in
lavacris, quæ carnem abstergunt,
se ornare pro appetitu amatæ. Ovi-
dius ergo qui talibus regulam af-
fert, frustra laboravit. Nec oportet
se amantem ornare in alloquiis, in
incessibus, in motibus manuum, &
pedum, & in cæteris id genus, nisi
pro ratione amatæ appetentis.
Quare sicuti in appetitu puellarum
nulla est determinatio, ita quoque
in ornamentis nulla constitutio
habenda est. Illud tamen sit tibi cor-
di, Mediocritatem in omnibus esse
cunctis gratiosam, & auream.
excessus enim rapit ad invidiam,
defectus autem ad irrisiōnem. Est au-
tem mediocritas talium non pari-
lis, sed struenda pro amantis atque
amatæ conditione. Miloni enim in
cibis & potibus, ut Arist. inquit,
mediocritas non talis est accom-
modata, qualis cæteris hominibus.
Vnde sicuti in cibis, ita & in splen-
dore mediocritas emicat, modo ac-
commo-

commodetur personis. x. Ab obsequiis atque serviciis. Obsequiosi enim interdum alliciunt. procurant enim & honores, & bona honesta, & jocunda, & bona utilia, quæ secundum Aristotelem omnia sunt amabilia. Multæ enim puellæ duræ præ nimia obsequiorum multitudine mollescunt, præsertim cum in obsequiis honor non diminuitur.

xii. A muneribus. Nam, ut Ar. inquit, sunt honoris indicia, non tam eodem modo omnibus, sed alia apud alios honoratiora. est enim munus rei alicujus donatio ac honoris signum. & propterea tam avaris avidi, quam ambitiosi dona cupiunt, cum id donatio habeat, quod utique appetunt, quippe cum donum res sit, quam & avari desiderant, & quæ honorem affert. quem ambitiosi expertunt. Hujus rei argumento sunt nobis Parthorū Reges, quos honoris causa nemo sine muneribus visitare poterat. Verum amatis munera pro emenda redamatione si offeruntur, in vilipendium cedunt, quippe cum amorem vendant, & qui ea offerunt, emant.

Quare

166. AVGVSTINI NIPHI
Quare erunt non amasij, sed mer-
catores. Inter amantes igitur mu-
nera offerti solent ad significan-
dum affectum. nam munus cum in
auro offertur, significat lætitiam,
cum in argento, puritatem, cum
in ferro, cuius color ad nigrum at-
tinget, firmitatem atque perseve-
rantiam. simili ratione lapidibus &
floribus & stirpibus, cæterisque
omnibus, quæ in munere offerti
possunt. Et quoniam eodem modo
est de coloribus in munib[us], ut
in vestibus, eos, quos de vestibus
diximus, volumus sufficere. Et quia
epulum reducitur ad munus, (est
enim epulum publicum convivium
in proposito civibus exhibitum in
signum amoris ocanum vel alicu-
jus) ideo interdum propter epulum
allicitur puella, nam in eo introdu-
cuntur res quæ puellis sunt jucun-
dæ, ut choreæ, modulationes har-
monicæ, ludi larvatici, s[ecundu]s comædiæ,
harmonici soni & testudinum & ci-
thararum, & cymbalorum, cæte-
rorumque id genus, quæ puellis
gratiosa esse consolat. Ferdinandus,
prius Sanseverinus, Salernitanorum
Prin-

Princeps, cum Salernitanam quan-
dā puellam ardenter deperiret, quam
fere numquam videre ipsi conce-
debant, eam ad epulum accersivit.
ad quod omnes nobiles convocatæ
venerunt, & ipsa cum eis. ubi post
multas choreas, quas cum aliis e-
gerat, concessum est ei ut cum A-
mata puella choream haberet. ob
quod non parum gratiæ consecu-
tus est. xii. ab ira. irasci enim ju-
cundum est, quia qui irascitur, in
spe ultionis est. quod autem est
in spe, jucundum est. unde & Ho-
merus dixit, Iram esse melle dul-
ciorem. nam in spe affert, quod ju-
cundum est. Inducenda igitur est
Amata ad Iram, ut ulciscatur. nam
cum in ultione ipsa excedat, in ju-
cunditatem trahitur. excessus e-
nim jucundissimus est. cum vero
trahitur in jucunditatem, allici-
tur. hinc recte fertur illud Terentij,
iræ amatiū redintegratio amoris
est. hac ratione fit, ut cum amans
cedit, alliciat. cum enim in rixis,
amatoriisque contentionibus A-
matam vincere patitur amans, eam
ad amore rapit. nam excessus,
atque

168 AVGVSTINI NIPHI
atque victoria jucundissimæ sunt
excedentibus. simili ratione, si in
jocis ludisque Amatam vincere
permittit, commovet. xiiii. Ab
adulationibus. Et enim diximus,
Adulator jucundus est. nam &
admirari, & amare videtur, quæ
jucundissima sunt. hinc poetæ re-
damati sunt a puellis, quoniam car-
minibus adulatoriis laudes decan-
tant. xiv. A repræsentationibus,
quæ fieri solent in larvis. sunt enim
repræsentationes larvaticæ jucun-
dæ, aut quia inducunt risum, quo
pellitur moestitia, aut quia imitan-
tur, est enim in Imitationibus ju-
cunditas, quippe cum admiratio-
nem afferant, quæ jucundissima
est, insuper annotatur in eis inge-
nium imitantis, quod jucundum
est. deinde ducunt spectatores ad
ratiocinandum, sint ne ad amasiam,
an non, exactæ. quæ omnia jucun-
da sunt. quare alliciunt. hac ratione
omnia ridicula jucundissima sunt.
pellendo enim dolorem inducunt
voluptatem. quare rapiunt ad
cupidinem. xv. A precibus. Preces
enim & thura, & adorationes pla-
cent

cent Deo , ipsumque alliciunt ad votum. unde Martialis : Offendunt nunquam thura precesque Iovem. Per Preces etiam quæ fiunt aut in verbis aut carminibus , aut in orationibus, honorantur Amatæ . Et honores alliciunt. quare & preces. Hæc igitur sunt loca, quibus allice re solemus Amatas ad redamandum , quibusque redamatio speranda. Sunt & alia, quæ (cum careant ratione) prætereunda sunt.

CAPUT LXII.

De Arte inducendi Amatam duram ad redamandum.

Multi de arte amandi scripse runt, qui omnino arte dicendi caruerunt. Ovidius præcepta tradidit, sed sine arte. Æquicola etiam profitetur afferre artem , cum inquit, artem amandi, hoc est, ducendi Amatam ad redamandum, esse, constanter amare. Qui enim perseveranter atque stabiliter amat, tandem ab amata redamabitur. Unde & in proverbio Martialis est, Si
(h) vis

170. AVGVSTINI NIPHA
vis amari, ama. Alibi vero afferit,
arte esse, ut sit qui amat officiosus in
omni virtutum genere. Qui enim
talis est, non solum amatam, sed
etiam Deum ad amandum trahit.
Alibi autem ait, in arte ducendi
amatam ad redemandum, duo con-
tineri, commendationem, & con-
citationem. est enim commendatio
ea pars orationis, in qua laudes a-
matæ continentur. nihil enim ma-
gis allicit quam laus, quæ est virtu-
tum præmium. cum enim Themis-
tocles interrogaretur, cuius vox
esset jucundior; respondit, ejus, qui
de me laudes bene decantat. conci-
tatio vero ea pars persuasionis est,
quæ movet ad affectus. Sed hujus-
modi artes, venia sit verbis, carent
arte. Id enim quod dicit, artem esse
constanter amare, non sapit artem,
quoniam sine arte amantes id a-
gunt, & quandoque usque adeo,
ut amore ægrotent. id autem quod
postea afferit, ut sit officiosus, non
ad cupidinem amatam inducit, sed
amicitiam officiosam. quæ a cupi-
dine differt quemadmodum cœlum
à terra. Præterea nec id satis est. per
illud

illud enim non haberetur absq; arte
qua redditur amans amabilis. Sed
ultra requiritur præparare amatam
talem quales sunt personæ amati-
væ. Quod vero iij. inquit persua-
sionem qua trahitur amata ad reda-
mandum continere commendatio-
nem & concitationem, demonstrat,
eum artem dicendi nunquā legisse.
nam loca, quæ sumuntur à com-
mendatione, ut Aristoteles inquit
in libro rethoricorum primo, sunt
propria ad persuadendum in genere
demonstrativo. In genere enim
demonstrativo persuademus ab ho-
nesto, atque laudabili, tanquam a
proprio medio; aut a contrariis. In
genere deliberativo ab ipso bono
utili vel damno. In genere judi-
ciario, ab ipso justo, ac possibili,
vel a contrariis. Possimus autem in
omni oratione persuadere per om-
nia hæc, non tamen tanquam per
propria, sed tanquā per communia;
quatenus accidit, ut aliquando ea-
dem sint honesta, utilia, & justa.
Sed quoniam persuasio, qua amans
inducit amatam ad redemandum,
si videretur in genere reponenda,

(h 2 non

172 AVGVSTINI NIPI
non nisi in genere deliberativo
collocanda esset. Ideo loca propria
huic persuasioni accipi deberent à
bono utili. Quare quod dicit, artem
non sapit. Concitatio autem est
bona in omni genere, quoniam in
omni genere, ut inquit Aristote-
les, inducere ad affectus persua-
sivum est. non tamen est propri-
um medium. immo ut Aristoteles
inquit, apud nonnullos lege ca-
vebatur, ut apud Atiopagitas.
Quare dicamus non idem esse per-
suadere, & inducere ad affectus.
qui enim persuadet, dicit per veri-
similia, sicuti diale&ticus loquitur
per probabilia: & quoniam in tri-
bus generibus dicere potest; aut in
genere demonstrativo, laudando
vel vituperando, & tunc per loca,
quæ accipiuntur ab honestis, lau-
dat, per loca vero quæ sumuntur
à turpibus vituperat; aut in genere
deliberativo; trahendo auditores ad
deliberandum, vel evitandum, &
tunc per loca, quæ sumuntur a bo-
no utili, persuadet ad prosequen-
dum, per contraria vero, ad fugien-
dum; aut in genere judiciario, tra-
hen-

bendo judicem aut ad solvendum
vel condemnandum, & hoc pacto
per loca quæ sumuntur à justis &
æquis, aut ab injustis, & iniquis,
hortatur. At qui inducit ad effe-
ctus, oportet dictis aut factis aut
modis eos, quos afficere volumus,
effingere, tales esse quales affe-
ctant quos afficere volumus. Dein-
de quos afficere volumus, præpa-
rare tales oportet quales sunt per-
sonæ affectivæ. verbi causa, volo
Fulviam inducere ad me redamá-
dum. si hoc facere voluero, oportet
verbis aut factis aut omnibus modis
quibus fieri poterit effingere, me
talem esse quales sunt qui reda-
matione sunt digni. quod faciam
procedendo per omnia loca, qui-
bus amatio & redamatio sperandæ
sunt. dico per omnia, si fieri potest,
aut per plura, aut per quædam,
aut per quæ fieri est possibile. nam
ut diximus, interdum gratia in uno
solo cernitur, quæ ut rapiat suffi-
cit, post raptum vero, cum ad om-
nia diffundetur, coget ad perfectam
redamationem. Quare primo Iu-
venem me effingam, cum sim se-
(b 3) nex.

174 AVGVSTINI NIPHI
nex. Quod si non moverit, me no-
bilem esse, effingere enitar. &,
cum sim, nobilitatem amplificabo.
Quod si non valuerit, effingam me
divitem, aut in excelso statu consti-
tutum, aut pulchrum, aut gratio-
sum, aut honorificum, promitten-
do honores, aut me eam ardenter
deperientem, per suspiria & lachry-
mas cum abest, per laeticiam &
gaudia cum adeat, aut enitar me
splendidum ostendere ex splendo-
re vestium, & ornatitudinum, aut
obsequiosum, aut munificum, aut
iracundum, præsertim eorum cau-
sa quæ ad honorem attinent. quem-
admodum cum Fulvia equitando
ad Aulam meam venirit, natum
me effinxerit, asserens illud non con-
venire pudori virginis. hæc enim
ira fuit non parva redamationis
causa. aut adulantem. Epigrammata
scribendo laudacia. aut repræsen-
tatorem, aut deprecatorem, scriben-
do ad ipsam carmina, aut literas
deprecativas. per hæc enim omnia
aut per plura, aut quædam ef-
fingendo, aut vera demonstrando,
disponam me esse amabilem. Qui
autem

autem amabilis, amando tandem redimabitur. Ii. loco oportet Fulvia præparare talēm, quales personæ sunt amativæ. Quod faciam demonstrando me cōgaudere propter ejus bona, condolere vero propter mala, non alia de causa, nisi ejus gratia, demonstrando etiam me eam amare. Quare per hæc cogetur Fulvia velit nolit me redimare, si eam ardenter desperiero.

CAP. LXIII.

De Arte inducendi Amatam ad Rivalis odium.

Quoniam accidit non raro Amantes habere rivales, Ideo de arte inducendi Amatam ad rivalium odium oportet transfigere. Sunt enim rivales, quiue corriva-les dicuntur, æmuli amasiarum, quasi in unum Amorem derivantes. Hi enim insupportabiles sūt, nemo enim Iovem rivalem ferre posset, ut Poëta inquit. Si igitur Amatas ad rivalium odium ducere volue-simus, ex Aristotelica arte oportet primo effingere, disponere atque simu-

(h 4)

176 AUGUSTINI NIPHI
simulare verbis , aut modis , aut
actionibus , rivales esse tales , quales
sunt qui odio digni sunt . Quod
fiet discurrendo per loca contraria
his , quibus usus sumus ad demon-
strandum aliquem amabilem esse ,
ut senem , aut ignobilem , aut pau-
perem , aut dejectum , aut defor-
mem , aut agrestem , aut in hono:ifi-
cum , aut quod non eam sed alias
amet , aut in vestibus & ornamen-
tis obscurum , aut inobsequiosum ,
aut non munificum , aut ex levi-
bus causis iracundum , aut austre-
rum , aut silvestrem , aut super-
bum . per haec enim omnia , aut per
pluia , aut per quædam extenuan-
do ea , quæ faciunt ipsum amabi-
lem , si qua habet , aut amplifican-
do ea , quæ ipsum reddant odio
dignum , præparabimus rivalem ta-
lem , quales sunt , qui odio sunt di-
gni . II . loco oportet præparare
amatam talem , quales sunt perso-
næ obscuræ , per loca ad hoc com-
venientia . sic enim inducemos a-
matam , ut rivalem odio profe-
quatur .

CAP.

CAPUT LXIV.

De Arte inducendi Amatam ad commiserationem.

Sed quoniam commiseratio, ut Rhetorici dicunt, est alienæ miseriæ quædam in nobis compassio, qua, si utique potuerimus subvenire misello calamitosoque, compellimur: ideo doceamus amatam inducere ad commiserationem per hunc modum subvenire compelletur misello calamitosoque amanti. Et primo, quæ miserabilia sunt, aperiamus. statim enim colligitur ars. Sunt igitur miserabilia, quæcunque ex eis quæ dolorem inferunt, corruptiva sunt, ut mortes, vulnera, verbera, corporis afflictiones, senectus, morbi, cibi inopia. Item etiam ea quorum fortuna est causa, si magnitudinem habent. Ut, neminem Amicum habere, turpem, imbecilem esse, atque mutilatum, malum evenire, à quo bonum contingebat. Hæc sunt miserabilia. Si itaque Amatam du-

(h s) cere

187 AVGVSTINI NIPHI
cere volumus ad commiseratio-
nem, Amans primo debet talem se-
cessare, quales sunt, qui commi-
seratione digni sunt. Vtique sit
propter ipsam, aut in morte, aut
prope, aut quod propter eam vul-
nera, corporis afflictiones passus
sit, aut quod propter eam morbis
laborer, aut quod propter eam ve-
nerit in odium omnium, aut quod
propter eam evaserit imbecillis,
aut mutilatus, aut propter eam ma-
la recipiat, unde bona recipere so-
lebat. Deinde debet præparare A-
matam talem, quales sunt personæ
commiserativæ. sunt enim per-
sonæ commiserativæ, quæ aut
se, aut suorum aliquem pati ea
mala pati posse, quæ sunt vel co-
poris corruptiva, vel damnoſa, aut
dolorifica, aut cætera his similia
At si velit amplificare commisera-
tionem; licet hoc fieri possit, ut
Aristoteles inquit, tum ex personis,
quibus commiserantur, tum ex
gestis, de amplificatione commi-
serationis ex gestis dicendum. ea
enim quæ ex personis est, non mul-
tum videtur ad propositum. Sup-
pona-

ponamus itaque, ut Aristoteles inquit, Afflictiones cum maxime commiserabiles esse, quum fuerint præ oculis. cum vero non fuerint præ oculis, sed aut præteritæ, aut futuræ ad multos annos, oportet eas effingere ut præsentes atque præ oculis per quædam similia, quæ ea referunt, ut voce, corpori motu, veste, ac generatim actionibus, quæ verba consequantur. hæc enim faciunt, ut mala commiserabilia sint quasi præsentia, atque præ oculis. Vnde in morte Cæsar is dictatoris M. Antonius duxit Romanos ad commiserationem, primo ponendo corpus in publico Vulneribus mortalibus confossum, Vesteres sanguine intinatas, demonstrando deinde arma, quibus fuit confossum, postea referendo verba, quæ dixit cum Vulneribus confoderetur. Quod si fieri non potest, quia præteriit, aut futurum est, oportet hoc effingere in similibus. per similia enim quæ preterierunt, apparent, ut præ oculis, ac ut præsentia. hæc enim movent ad commiserationem, potissimum si ad actiones

(h 6) verba

80 AVGVSTINI NIPHI
verba accommodentur. Patet igitur, tunc augeri commiserationem, quando afflictiones præ oculis sunt, aut præsentes sunt. cum vero non sunt, oportet illas per quædam similia, quæ eas referunt, facere ut præsentes; ut voce, corporis motu, vestibus, atque actionibus, quæ verba consequantur. sic enim ut præsentes, atque ut præ oculis factæ movebunt. Quando igitur Amans afflictiones effinget, vocibus, lachrymis, corporis motibus, suspiriis, vestibus, actionibus, verbis, quæ profert, accommodatis, Amatæ commiserationem amplificat.

CAPUT LXV.

*De Arte inducendi amatam
ad æmulationem cuiusdans alterius amatæ saltu
similata.*

Quoniam Amatæ, ut æmulentur alias puellas, inducunt interdum ad redemandum, artem inducendi amatam ad æmulationem alteræ.

alterius amatæ brevibus percurramus. Et primo dicentes, æmulationem dolorem quendam esse, propætorea quia bona quædam & honorabilia videntur inesse natura similibus, quæ ipse quoque æmulator assequi posset, & non assequitur, sed enititur assequi. Dico dolorem, non quoniam hæc bona alii insunt, sed quia non sibi quoque insunt, invidus vero dolet, quia bona & honorabilia alteri insunt, non quia sibi non insunt. Qui enim æmulantur, ad consequenda bona, & honorabilia se parant, quæ alii consecuti sunt. At qui invident, impedit student, ne alij bona consequantur, non curantes si ipsi non consequantur. Hinc patet, quæ sint personæ æmulatoriæ sive æmulatrices, sive, ut ita dixerim, æmulariæ. sunt enim æmulariæ qui ijs bonis se dignos arbitrantur, quæ non habent, modo sit possibile ea habere, & alij similes natura habent. nullus enim ijs bonis dignum se putat quæ sibi impossibilia apparent. Tales sunt Iuvenes, & magnanimi, & qui ea bona habent, quibus præ-

182 AVGVSTINI NIPHI
præclari viri digni sunt, ut divites ,
& qui sunt in multorum gratia, &
amicitia, & principes, & cæteri id
genus. omnes enim isti sunt æmu-
lativi suorum similium , quando sui
similes in talibus excesserunt , vel
in cæteris id genus. insuper æmula-
tivi sive enudarij sunt qui à cæteris
digni existimantur , itemque &
qui nobiles sunt. quorum aut ma-
iores, aut cognati , aut familiares ,
aut gentiles, aut patria præclaræst.
hi enim talibus bonis se dignos ar-
bitrantur , & in quibus sui similes
enitent. Bona vero quorum causa
æmulationes emergunt , sunt bona
honesta, honores, divitiae , & quaæ
utilia sunt ad benefaciendum, po-
tentia, artes, doctrinæ, & id genus.
Sunt insuper honores benefacien-
tibus atque probis exhibiti, forma,
robur, sanitas, & cætera id genus.
Æmulabiles autem sunt, qui in hu-
jusmodi bonis sibi similes atque
pares exuperant. veluti qui exu-
perant in fortitudine , aut in sapi-
entia, aut in principatu . hi enim
æmulabiles sunt, quia multis pro-
desse possunt. adhuc oratores , qui
dicen-

dicendi arte excellunt, insuper & hi quibus multi vellent similes esse, vel propter amicorum multitudinem, aut propter animi rationem. præterea sunt æmulabiles, quorum laudes, honores, & gloria decantantur a poëtis, vel a scriptoribus, qui que monumentis æternitatis mandantur ab eisdem. contrarij his contemnuntur, atque despiciuntur. Tunc de arte inducendi Amatam ad æmulationem dicimus. Nam oportet præparare amatam talem, quales sunt æmulariæ personæ, & alteram amatam, cuius æmulatio postulanda est, talem, quales sunt personæ æmulabiles, ex dictis locis videlicet, & dictis causis. Verbi causa: Volo ex arte duccere Fulviam ad æmulationem Lauræ, quæ fuit Petrarchæ puella. parabo Lauram talem, quales sunt æmulabiles mulieres, dicendo, Lauram, quia adamavit Petrarcham, qui eam deperivit, fuisse monumentis æternitatis mandatam, laudatam, honoratam. postea parabo Fulviam talem, quales sunt mulieres æmulariæ, dicendo, eam esse juvenem

184 AUGVSTINI NIPHI
venem non minoris formæ, atque
conciinnitatis, esseque eam puellam,
quam, si Niphum redamaverit,
omnes existiment dignam laudi-
bus, honoribus ac muneribus, qui-
bus Laura fuit digna, immo ma-
joribus, cum ipsa sit pulchrior, &
moratior, & non minoris excel-
lentiaz, atque nobilitatis. sic enim
ducetur tandem ad Lauræ æmula-
tionem. sed quoniam, ut Aristote-
les inquit, quæ præ oculis sunt, at-
que præsentia, magis movent, effin-
genda est altera quædam amata, &
hoc in casu destitutæ speciei, præ-
parandaque talis, quales sunt mu-
lieres æmulabiles, ex locis quæ &
à laudibus & ab honoribus & à
muneribus perpetuitatis sumuntur,
verbis, modis, gestis fingendo, eam
propter hæc me adamare. deinde
paranda est Fulvia talis, quales
sunt mulieres æmulatrices per ea-
met loca, quæ diximus, afferendo,
ipsam esse juvenem non minoris
formæ, atque concinnitatis, & reli-
qua. & quoniam potest hæc æmu-
latio fieri aut per ipsummet aman-
tem, aut per aliquam intermediate-

per-

personam hujus artis non imperitam , per tertiam hujusmodi personam , cum fieri potest æmulatio , paranda est , per quam longe facilius commovebitur Fulvia ad æmulationem amoris , ut videlicet de ipsa similes laudes , honores , muneraque æternitatis decantentur . Per eandem artem rivalis duci potest in contemptum , parando eum talem quales sunt homines despicabiles , & amatam esse talem , quales sunt mulieres despicantes , per loca videlicet contraria iis , quæ diximus in arte æmulandi . Hæc pauca de arte amandi , quoniam plura Amantes a natura edocti assequentur .

CAPUT LXVI.

Cupidinem non esse Fascinationem.

Quemadmodū spiritofus vapor ex sanguine creatur , ita quoq ; & ipse similes sibi radios per oculos quasi vitreas fenestras emicit . atque etiam sicut cor mundi solo suo circuitu lumen , per quæ lumina virtutes suas ad inferiora demicet , sic

186 AVGVSTINI NIPHI
sic corporis nostri cor motu suo
quodam perpetuo proximum sibi
sanguinem agitans ex eo spiritus
in totum corpus, perque illos lumen:
num scintillas per membra diffun-
dit quidem singula, per oculos au-
tem maxime, ad altissimas quippe
corporis partes spiritus maxime,
cum sit levissimus, evolat, ejusquo
lumen per oculos (cum ipsi per-
spicui sint, atque omnium partium
nitidissimi) uberior emicat. qui au-
tem radius emissus ab oculis vapo-
rem secum spiritalem trahit, &
vapor is sanguinem ex eo perspi-
cum; quoniam lippi & rubentes
oculi spectantis proxime oculorum ra-
dii sui emissione cogunt morbo si-
mili laborare; ubi appareat & ra-
dium usque ad obvium illum pro-
tendi, & cum radio una vaporem
corrupti sanguinis emanare, cuius
contagione oculus spectantis infi-
citur; scribit Aristoteles, mulieres
(quando sanguis mestruus defluit)
intuitu suo speculum sanguineis
guttis saepe foedare. Quod ex eo
fieri arbitror, quia spiritus, qui va-
por sanguinis est, sanguis quidam
tenuis.

tenuissimus esse videtur adeo, ut aspectum oculorum effugiat, sed in speculi superficie factus crassior clare perspicitur. hic si in ratiorem materiam aliquam, ceu pannum aut lignum incidat, ideo non videtur, quia in superficie rei illius non restat, sed penetrat: si in densam quidem, sed asperam, sicuti saxa, lateres, & similia; corporis illius inae qualitate dissipatur, & frangitur; speculum autem propter duritatem sicut in superficie spirituum, propter aequalitatem autem lenitatemque servat infractum, propter nitorem spiritus ipsius radium juvat & auger, propter frigiditatem rarissimam illius nebulam cogit in guttulas, eadem fere ratione, quotiens hiantibus faucibus obnixe anhelamus in vitrum, & ejus facie tenuissimo quodam salivæ rore conspergitus: siquidem halitus à saliva evolans, in ea materia compressus ralabitur in salivam. Tunc ex his Platonici Cupidinem, fascinationem quandam esse asserunt, quatenus patefactus amat oculus, & in aliquem intentus radiorum suorum

188 AVGVSTINI NIPHI
sum aculeos in adstantis oculos ja-
culatur, atque etiam cum aculeis
istis, qui spirituum vehicula sunt,
sanguineum vaporem illum, quem
spiritum diximus, intendit. hinc
virulentus aculeus trāsverberat o-
culos, cumque à corde percutien-
tis mictitur, hominis percussi præ-
cordia quasi regionem propriam
repetit, cor vulnerat, inque duriore
dorso habescit, sed itque in sangu-
inem. peregrinus hic sanguis a sau-
cij hominis natura quodam modo ~
alienus, sanguinem ejus proprium
inficit. infectus sanguis ægrotat.
hinc Cupido fit. qui in corde ipso
residet, in quo infectus sanguis æ-
grotat, quippe ægrotatio & fascina-
to fit, & Cupido. Ré hanc Musæus,
Propertius, & Ovidius probarunt,
cum per oculos puellæ se captos es-
se assertunt. Apuleius dicebat, suos
oculos sibi nocuisse, qui sui doloris,
suæque salutis causæ fuerunt. Quin-
tilianus etiam ait, in oculis omnem
nostram appetitionem habitare. &
hac ratione Plinius credidit, cum
qui oculos osculatur, animam atque
cor osculari. Sed hæc (venia sit di-
cto)

to) commenta sunt, atque rhetorici colores. Nam si ita esset, ut fingunt, semper Cupido esset morbus. Immo deterius. quippiam quā morbus, est fascinatio, morbo ipso deterior. At Galenus Medicus celeberrimus Cupidinem morbū esse non asserit nisi ad insaniam transierit, qua affligi eos inquit, qui perdit amant. Præterea fieri non potest, ut sanguis ad cor alicujus delatus, illud vertat in Cupidinem ejus amaz, è qua emissus est, nisi amata sanguinem, quem emittit, Cupidine infectum habuerit, alioquin sanguis Cupidine non affectus cor cupidine afficere non posset. At sæpe iis à puellis ad Cupidinem rapiuntur, quorum sanguis nullo omnino Cupidine infectus est. Quo vero modo à puellis Cupido in nobis ingeneretur, superius satis est exploratum.

C A P.

CAPUT LXVII.

*Non verum nos amare ut Adra-
stia dixit, quoniam anima intuitu
pulchra puella recordetur di-
vina pulchritudinis.*

EStis super commentium dicere.
Enos hac ratione puellas amare,
quoniam anima intuitu ac aspectu
pulchræ puellæ recordetur ejus di-
vinæ pulchritudinis, quam viderat,
dum creata est in cœlo. **Q**uod A-
drastia probat, Nam ut superius di-
ximus, cum in omni puella pul-
chra divina pulchritudo emicet,
omnem puellam æquo affectu Cu-
pidinis amans amaret. Cujus con-
trarium observatio demonstrat,
cum circa amores amantes non se-
cūs se habeant, quam concupiscen-
tes circa cibos, & potus. Deinde
quod non est, repræsentari non po-
test. At Deus non pulcher, sed ipsa
bonitas est, ut superius est explo-
ratum. **Q**uod si Adrastia in deo bo-
nitatem pulchritudinem intelligit:
divina

divina bonitas non solum in pulchris, sed in omnibus rebus emicat, quibusdam ut Arist. inquit, clarus, aliis autem obscurius. Quare omnem rem amare deberemus, quippe cum in omni creatura divina pulchritudo inspiciatur.

CAPUT. LXVII.

Nec verum est id quod Popilia inquit, animalia muta non semper amare, quod sint rationis expertia, nec quod Torpilius inquit.

Est etiam longe magis commenticium id quod Popilia inquit, animalia muta non semper amare, quæ sint prudentiæ atque rationis expertia. Ac si amare ad rationem attineat, hoc commenticum est. nam si amare, sic, ut ipsa inquit, desiderare marem aut fœminam ad libidinem, istud non rationem attinet, sed ad naturam, ut Plato inquit, qua animalia, ut sibi similia in sibi similibus generent, semper fœminam appetunt. per hoc enim,

ut

192 AVGVSTINI NIPHE
ut Arist. inquit, & Plato, animalia
divino & immortali esse partici-
pant. At si amare est desiderare
hanc vel illam fœminam, ad gene-
randum sibi simile, hoc voluntar-
ium est. potest tamen ad rationem
pertinere, si secundum legem ra-
tionemque rectam desideretur. Sin
autem præter legem, nec ad ratio-
nem, nec ad prudentiam attinet.
Fuit igitur quod Popilia dixit, libi-
dinose salacis mulieris sententia,
non autem continentis, aut tempe-
rantis. Id etiam quod Turpilius
Steschanus Poeta comicus ait: om-
nes deos ad amantium præsidium
invocandos esse. Venere sola ex-
cepta, quod amare sit res divina, etiā
cōmenticum videtur. Amare enim,
hoc est, desiderare fœminam sui
generis, ut in ea simile generetur,
opus naturæ est. que ab ipsa Dei
providentia regulatur. Verum hac
ratione divinum opus esse potest.
Unde & Themistius dixit, opus na-
turæ esse opus intelligentiæ non er-
rantis, hoc est, Dei, ut Averroes ex-
posuit: amare autem, quod est, ab
hac vel illa fœmina pulchra capi,
ut

Vt pulchrum in pulchro fiat, nec naturæ nec Dei opus est, si præter legum atque rationis institutum fuerit: sed si pro lege & ratione, & naturale, & divinum, & humandum est.

CAPUT LXIX

De causis cur eadem puella non ab omnibus a quo Cupidine ametur.

Sed quemadmodū videmus cupidores non cädératione emergentes, sed veluti sunt appetitus ciborum & potuum: alij enim alios cibos vel potus concupiscunt: Sicaliis aliæ puellæ gratioſæ sunt. Ideo de causis hujus differentiæ differendū. Nam licet superius fuerit consideratum, hic magis idoneum est, cum locus sit, ubi de cupidine agitur. Pausanias tradit, naturale esse amare puellam pro generatione complenda. Sed hanc vel illam deperire, a casu atque fortuna est. Signo autem hujus nobis sunt Achæi. Qui amorem cum fortuna in Achaia adorare solebant, nec alia ratione, nisi quia amorem

(i)

194 AVGVSTINI NIPHI
morem nemo sine fortuna assequi
potest. Theocritus etiam hoc pro-
bavit eo, quoniam interdum ob-
servatum est, amantes, turpissimas
deperire, nec ob aliud nisi quia hanc
aut illam deperire a fortuna est. Iu-
venalis quoque, Parum discordans,
inquit, factum est in partibus illis
quas sinus abscondit. Sed opinio hæc
philosophiam non sapit. nam licet
occulsus huic vel illi puellæ, sit a
fortuna, insuper & commoditas vi-
dendi, Cupido tamen non a fortu-
na est, qui, postquam ipsa visa at-
que inspecta est, affectus est appi-
titus sensitivi, cui occurrit pulchri-
tudo movens. Deinde quod casu
vel fortuna est, raro evenit: At visa
puella gratiosa, plerunque is, qui
aptus est amare, amat. Aristophan-
es apud Platонem in symposio fa-
bulatur, in prima mundi origine ex
duobus unum factum esse hominem
Androgynum, a love vero unum-
quemque divisum esse in duos, ut
Androgynus imbecillior redde-
retur. Quando igitur evenit, ut ali-
quis homo eam feminam inveniat,
cum qua Androgynum conscie-
bat

bat, convenientia naturæ alter alteram deperit. Quod est dicere, eam
 amantem deperire, cum qua genio,
 natura, stella, idea, convenit. Stella
 quidem; nam a stellis credunt om-
 nia proficiisci, etiam amores; Sole e-
 nim homogenerat hominem. Na-
 tura vero; Qui enim natura amat,
 vel, ut dicunt, complexione, facile
 ad amore congregantur; sanguineus
 enim sanguineam, pituitosus pitui-
 tosam amat; est enim amor conve-
 nientia quædam; unde & prover-
 bio dicitur, similes cum similibus
 facile congregantur, ut figulosum
 figulis; per accidens tamen potest
 esse contrarietas, ut Arist. inquit.
Genio autem; nam illi se mutuo
 amare solent, quorum unus est ge-
 nius; habet enim (ut Plato inquit)
 unusquisque genios duos, alterum
 vice alterum professionis custodē.
Idea denique; quoniam anima in
 cælo orta omnium rerum crea-
 rum ideas detinet: eam itaque de-
 peribit, quæ ea idea convenit quæ
 tunc in mente vigebat. Sed nech u-
 jusmodi causæ sunt naturales. nam
 causa, quæ ex stellarum concordia
 (i 2) est,

196 AVGVSTINI NIPHI
est, frivola videtur. nam visum
est, eodem die Iuvenes aliquam
puellam deperire & odisse. cælestis
autem causa non est mutabilis,
cum semel in genitura amantis sit
instituta, quæ postea, ut Ptolomæus
inquit, invariabilis manet. Simili ra-
tione refutatur causa naturalis. nam
convenientia naturæ vitæ coæva
esse videtur. non autem amantium
convenientia est vitis eorum coæ-
va. Refutatur similiter & causa, quæ
genii convenientia fingitur, quippe
cum homines amici, in processu
temporis inimici evadant, quorum
tamen semper idem genius esse vi-
detur. Causa vero, quæ accipitur ab
idea, commenticia est. sunt enim
hujusmodi Ideæ figmenta, ut Arist.
demonstravit. Etiam qui semel mu-
tuò diligerent se, per omnia vitæ
tempora reciprœce se adamarent,
quippe cum causa simul agens, non
mutetur in contrariū. Tandem ju-
niiores tradunt, amoris cupidinei or-
tum exoriri ex convenientia in na-
turis, quas dicunt complexiones: a-
moris vero auctionem accremen-
tumque, amorum similitudine in
affe-

affectionibus, & studiis: cupidinis autem perseverantiam servari a consuetudine mutua, conversationeque reciproca. Arist. vero inquit, amare pueram legem naturae esse datum, veluti cibum potumque concupiscere: hanc autem vel illam, lege individuæ naturæ; ad eam enim unusquisque rapietur, quæ propriæ ac individuæ naturæ gratiosa est. Et cum individua naturæ variationem subeat, adeo ut non sit vespere eadem natura, quæ fuit mane, hinc sit, ut quæ gratiosa hodie, cras non gratiosa sit. Fovet autem hujusmodi gratiam, morum atque affectuum, studiorumque similitudo, & frequens consuetudo. Nec tamen ab eisdem corporis pulchri partibus amantes capiunt omnes. ut superius diximus. aliquibus enim in occursu primo gratioli fuerunt oculi, ut Anacreonti, & Sophocli, aliquibus faciei splendor, ut Pindaro, aliquibus capilli, ut Amithio Milesio, fortasse propter individualium naturarum similitudinem.

CAPUT LXX.

*Quod amor non cefet in fruitione
Cupidinea, nec post.*

Magna inter amantes digladiatio fuit, abeat ne Cupido cum amans fruitur amata, an adsit adhuc. prima enim ratione videtur abire. nam ut Arist. inquit, habitus cum fuerint praesentes in materia, cessat motus. quare cum fructio Cupidinea praesens fuerit, amor cupidineus, qui erat motus quidam ad eam, cessabit. Sed qui philosophus est, quaestionem hujusmodi facile diluere poterit. Nam potentiarum materiarum, qua formam appetit, est, ut philosophorum verbis utar, altera absoluta, qua materia formam appetit, altera respectiva, qua appetit hanc vel illam. Prima est materiarum coeva coeteraque. perpetuo enim materia amittit formam, & novam recipit. quare perpetuus est appetitus formarum; hujus autem, aut illius, mortalis. Insuper quemadmodum appetitus cibi est homi-

homini coœvus, nec cessat, licet. ves-
 catur, sed cessat appetitus, qui erat
 ad hunc vel illum cibum: sic deside-
 rium fruendi amata puella, est per-
 petuum vitæ, donec in odium ver-
 tatur: desideriū vero fruendi puella
 eadem secundum hunc vel illum a-
 etum cessat, tum in fruitione, tum
 etiam post; quippe cum ad præteri-
 tum nulla sit appetitio: non autem
 definit desiderium fruendi eadem,
 cum regenerabitur semen pro alia
 fruitione sufficiens: fieri tamen po-
 test, ut in quibusdam pro certo
 tempore omne desiderium abeat:
 immo, ut vertatur in odium: pue-
 ri enim, ut Arist. inquit libro pro-
 blematum, cum primo coite ince-
 perint, post fruitionem voluptifi-
 cam, amatam oderunt: hoc enim
 ex accidente est: sustinens enim
 pueri in hujusmodi actibus maxi-
 mam permutationem, non tantum
 in corporibus, verum animabus:
 molles enim sunt, valdeque passibi-
 les post coitum: itaque oderunt,
 quia recordantur mox ejus fœdita-
 tis abominabilis, quæ fuit in coi-
 u: quo fit ut reducantur ad podo-
 i 4) rem,

200 AUGVSTINI NIPHI
rem, odiumque amatæ: insuper recordantur ejus laboris, quem in coitu sustinuerunt: cujas non recordantur provectiones, cum eum non subierint: quare ex his causis amorem in odium verterunt; quod eos usque perdurat, quo usque novum semen stimulans refecerint. Cessat igitur omne desiderium pro tempore, non autem simpliciter. Secus in pueris. puellæ enim eis quibus primo conjunguntur, mirabili amore afficiuntur. & potest causa esse, quoniam mas est perfectus, puella manca, ac mutilata. Cum itaque mas primo puellæ conjungitur, perfectum (ut ita dixerim) imperfectitur, puella non imperfecta perficitur, quare eum semper amare compellitur, quod ab eo primum perficitur, contra vero mas quod ab ea primo fædaretur. Qua ratione sit ut amans dum fruitur amata, dicatur amans una ratione, & non amans alia ratione: amans quidem, simpliciter, quippe cum non cesset desiderium fruitionis simpliciter in totoque: non amans vero, pro illa fruitione, in qua gaudet, vel quæ præ-

præteriit ; quemadmodum concupiscentia hujus cibi , non autem cibi, simpliciter actoto cessat.

CAPUT LXXI.

Quæstiones amatoria.

Sed ab amantibus plura quæruntur. Primum, sic ne Cupidinem simulare difficilius , an dissimulare. deinde, sic ne Cupidinis virtus major qua sapientem ad insipientiam , an qua insipientem ad sapientiam vertit. insuper , contingat ne quempiam præ nimia cupidine mori, an permanere. adhæc, sic ne cõ:inérior mulier, an vir. postea, sic ne rerum Universitati utilius, cupidinem esse , an non esse. adhuc , possit ne quispiam aliquam puellam sola nominis celebritate deperire, an aspectus sit necessarius. Rursum, cum honor concitet nos ad virtutem , obsequium autem puellam amatam ad redemandum, quæ major concitatio? Deinceps, Quæ amantior, timida, an audax ? Præterea , quæ major difficultas sit, lucrari , an fer-

(i s) vate

202 A V G V S T I N I N I P H I
vare amatæ gratiam? Postea, quis
facilius sibi amari persuadeat, vir,
an mulier. Insuper, excepta perse-
verantia, ex signis, Quo nam ma-
gis certificetur puella, quod a-
metur? Deinde, quæ nam affectio
major, odium ne, an cupidio? Postre-
mo, fieri ne possit, ut avatus amet,
an nō? Quæstiones hujusmodi qua-
runt juniores, sed non solvunt. Nos
vero enitemur pro nostra facultate
diluere hujusmodi quæsita, ordine
quo quaeruntur. Quum igitur pri-
mo quaeritur, sit ne Cupidinem si-
mulare difficultius, an dissimulare: il-
lud sumendum, in omni problemate
id verum esse, cuius causa quaeri-
tur. nemo enim quaerit cur homo
volet. id etiam non esse perspicuum,
cuius causa petitur. nemo enim
quaerit, utrum ignis sit calidus. Si-
mulare ergo aliquem amorem, aut
dissimulare, circa initia est possi-
ble, procedentibus vero temporibus
haudquaquam fieri potest. At circa
principium simulare amorem faci-
lius videtur. non enim est voluntatis
cum appetitu certamen. est enim
simulare amorem omni ex parte
volun-

voluntarium, dissimulare vero est
 cum certamine. Qui enim amat,
 appetit videri amatæ amans. Qua-
 tenus vero dissimulat, vult non vi-
 deri. Et cum quærunt, sit ne virtus
 major, quæ sapientem verit, & re-
 liqua: nemo dubitat, destruere faci-
 lius esse. at cum sapientem ad insi-
 pientiam vertere destruere sit, insi-
 piente vero ad sapientiam mutare,
 construere; jure illud difficilius, hoc
 facilius videbitur. Accedit, quod
 ex privatione ad habitum reduce-
 re, ut Aristoteles inquit, non mo-
 do difficilius, sed nobis impossibile
 est. Et iterum, quum quærunt, con-
 tingat ne quempiam præ nimio cu-
 pidine morfi? Galenus annuit: Quo-
 niam Cupido adeo excrescere po-
 test, ut fiat morbus: Contingit au-
 tem per morbum unumquemque
 mori. Et rursus cum quærunt, Quæ
 continentior? nemo dubitat, mulie-
 rem continentiorem esse natura.
 est enim frigidior, atque minoris
 seminis. per menstruum etiam san-
 guinem satis incontinentia fuger-
 cit. Et item cum quærunt, sit ne re-
 sum universitati Cupidinem uti-

204 AVGVSTINI NIPHI
lius non esse: perspicuum profecto,
quod utilius sit esse , alioquin ani-
malium generatio è medio tollere-
tur. Quo fit , ut rerum universitas
tandem periret. Mala autem , quæ
propter cupidinem afferuntur , re-
rum universitatem non delent . In-
super cum quæritur, possit ne quis-
piam aliquam puellam amare sola
nominis celebritate , Aristoteles
annuit, amare cum posse amore be-
nevolentia, non autem amore ami-
citiae, quæ numquam inter aliquos
nascitur, nisi se mutuo cognoscant.
At cum quæritur, quæ major conci-
tatio, arbitror, eam concitationem
majorem esse magnitudine ratio-
nis, qua nos honor ad virtutem mo-
vet; eam vero, qua obsequia amatā
concitant ad amandum , majorem
secundum sensum. Et cum quærunt,
quæ amantior , &c. nemo dubi-
tat, timidam, cum amat, amare ma-
gis ; quoniam præ timore videtur
carere magis fine amoris ; ubi au-
tem est major carentia , ibi appeti-
tus major est . Rursum cum quæ-
runt, quæ major difficultas, dicas,
majorem esse, servare. mulier enim
mollis

mollis est atque mutabilis natura . quare eam lucrari minus est , cum facilis sit & mollis . hac ratione mulier sibi facilius amari persuadet quam vir. Et cum deinceps queratur, Quo puella magis &c. Aristoteles certissimum amoris signum esse tradit, condolere , & congaudere . Quum enim quis Amatæ condoleat & congaudet in quibus ipsa dolet aut gaudet , tunc nulli dubium est quod amet. Iterum cum queratur, an amor sit affectio major, quam odium, Amorem dicere: quoniam ad malum unusquisque pronior est : odiisse autem, malum : amare, bonum. aut fortasse; Amor magnitudine naturali affectio major est , odium vero magnitudine voluntatis. Quod postremo querunt de avaro, nemo debet dubitare . nullus enim ab amore securus est . potest igitur Amor avarum libaram facere , quem postea amare , non erit difficile.

CAPVT LXXII.

*Apbilautia non omnem amo-
rem profici sci..*

MAgna quæstio est, Vtrum omnis amor a philautia; hoc est, ab amore sui proficiscatur. Æquicola noster illud Platonicum Peripateticumque certissimum esse sumit, natura esse homini datum, ut se ipsum amet. Quod ex eo Aristoteles probavit, quia unusquisque natura appetit semper manere, & in optimo statu vivere. Ex hac hominis philautia evenit, ut nos eos natura amemus, qui nobis bona offerunt, aut honorabilia, aut utilia, aut delectabilia, quibus servamur, atq; optimo in statu vivimus. Nec hos amamus modo, verum etiam tanquam deos colimus, qui nobis hæc atulerunt. Saturnum enim ut Deum adoravit gentilitas, quoniam agrestem atque hominum vitam incultam ad civilem reduxit. Iovem vero, nam in suo regno justitiam cum sapientia exercuit,

cuit. Neptunum etiam; quia in Creta primus navigandi artem ad-invenit. Sunt & alia sexcenta exempla. Hinc concludit, eos nos natura amare, qui aut utile aut honorabile aut jucundum nobis ferunt, aut ferre censemus: eos vero odio prosequi, à quibus hæc non speramus, aut horum contraria recipere opinamur. Ordinem ergo talem in amore statuit, ut homo primo se ipsum propter se, à fide vero postea incipiat amare deum, non propter deum, sed sui ipsius gratia: postea legendo, meditando, orando, contemplando amet Deum, & propter Deum amet sei psum: propter vero sui amorem, amet, quæcunque amat, nec aliquid hominem amare credat, nisi propter se. Sed pax sit verbis; hæc positio philosophiam non sapit. Primo quia si omnia, quæ amamus, propter nos amamus, omnia essent amabilia propter aliud: quare nec amicum officiosum amremus propter ipsum, nec virtutem, nec voluptatem, nec Deum ipsum. Qua ratione eveniat, ut cuncta bona sint utilia, at nulla propter

208 AVGVSTINI NIPHI
ter se amabilia. Deinde, bonum est
amabile. igitur per se bonum, est
per se amabile. sed Deus, & bona
honesta, & bona voluptifica, sunt
per se bona. igitur sunt amabilia
propter se. Postea, si Deum amare-
mus proper nos, cum amare nos
non omni ex parte sit laudabile,
amare Deum omni ratione sit lau-
dabile: tunc laudabile ab illauda-
bili proficeretur. Præterea appe-
titus refertur in bona eo ordine,
quo sunt bona. igitur primo bona,
primo amabilia. sed Deus est pri-
mum bonum, nos vero sumus po-
sterius bona. non igitur primo &
per se amamus nos ipsos. Insuper,
increpat eos qui se ipsos maxime
amant. &c, ut turpe sui amatores
appellant, a turpi nihil honesti pro-
cedere potest, nisi secundum acci-
dens. igitur philautia non est om-
nium amorum causa. Præterea pra-
vus est, qui sui gratia cuncta agit,
& quanto magis, tanto pravior est.
incusat enim ipsum, quia nihil
nisi sibi agit. Probus autem ob ho-
nestatem, & quanto magis, gracia-
queamici, tanto præstabilior est, sua
vero

vero negligit. Adhæc, amamus virtutem, etiam si nihil boni nobis eveniret, nec alia ratione, nisi quia est secundum se amabilis. Decep-tus est enim in verbo amoris. nam licet amore concupiscentiae, ut ita loquar, unusquisque natura amet se, & ob sui amorem omnia reliqua amare videatur: tamen amore benevolentiae, pluria amare potest, non propter sui ipsius amorem, sed eorum gratia, quæ amat. Sed quomodo Philautia laudetur, Aristoteles, ix. libro Ethicorum, paucis asserit: qui maxime amat se quod ad corpus, atque quod ad corporis bona, quibus corpus servatur, vituperabiles esse: qui vero maxime amat se quod ad animum, atque animi bona, esse honorabiles. non enim corpus corporisque bona amabilia sunt, nisi propter animum, bonaque animi, ut ceteris videlicet subserviant.

CAPUT LXXXIII.

Cupidinis Comites qui.

POst hæc de Cupidinis comitibus agendum. non enim est protritum. Sunt igitur amoris Cupidinei Comites affectus omnes. ut ira & mansuetudo , timor & fiducia , verecundia & inverecundia , gratia & rusticitas , commiseratio & indignatio , invidia & contrarium , æmulatio & contrarium , aviditas & abominatio , spes & desperatio , zelotypia & contrarium , voluptas & dolor , benevolentia & malevolentia . Verum antequam de his per speciem dixerimus , oportet generatim de affectibus quædam transfigere . non enim de eis autores eadem sentiuntur . Quare dicamus in anima nostra tria esse , potentia videlicet , affectus , & habitus . Est autem potentia habilitas quædam atque aptitudo animæ connata , qua affici atque commoveri natura poterimus , quaque cuncta , quæ agimus aut facimus , vel patimur , natura

tura agere aut pati valemus. ut potentia visiva, natura videre; auditiva, audire; & de cæteris simili ratione. Affectus vero, qui græce pathos, à Cicerone perturbatio dicitur, à vulgo autem passio, à Stoicis atq; Platonicis describitur, quod sit vehemens atque turbidus quidam motus, longe magis quam deceat, atque commotio quædam naturalis, animi impetu atque impulsu eveniens, quæ in nostra potestate non est in principio, licet postea eam ratione moderare anima possit. Plutarchus vero describit, quod sit prava atque intemperans commotio, vires accipiens ab allucinato judicio. Aristoteles vero affectum definit, quod motus quidam sit, qui ab ea potentia proficiuntur, qua possumus natura affici, atque commoveri. Aut dicamus, quod affectus, sit vehemens atque turbidus naturalis quidam motus, magis quam deceat, appetitus sensitivi, naturali impetu atque impulsu eveniens, qui in nostra potestate non est in principio, licet ipsum postea ratione moderari anima possit. Hæc enim

212 AVGVSTINI NIPHI
enim definitio non differt ab ea
Stoicorum: nisi quia in hac explica-
tur appetitus sensitivus , cuius est
affectus : habitus vero , dispositio
quædam appetitus sensitivum cum dif-
ficultate mobilis proficisciens exfre-
quenti actuum appetitus sensitivi
usu, aut consuetudine ; qui si bene
institutus fuerit , virtus , si autem
male , vitium evadit. Quod igitur
potentia non sit virtus, perspicuum
est, quandoquidem aptitudo natu-
ralis est animæ, qua natura possu-
mus applicare nos ipsos ei , quod
volumus. Quod vero nec affectus,
ex eo demonstravit Aristoteles ,
quoniam ex his , quæ affectu agi-
mus, aut patimur, nec laus, nec vi-
tuperatio nos sequitur , nisi eate-
nus, quatenus usus atque consue-
tudo ea laudat, vel vituperat. For-
tasse affectus melius dilucidiusque
describitur, quod sit commotio ap-
petitus sensitivi, naturaliter moti ab
apprehensione rei alicujus affecti-
bilis, quæ sensibus occurrit . Pet
hoc enim quod est commotio, dif-
fert affectus ab ipsa naturali poten-
tia , quoniam potentia non com-
motio

motio est, sed naturalis aptitudo, qua appetitus commoveri potest. Differt insuper ab habitu. nam habitus non commotio est, sed dispositio quædam cum difficultate mobilis, generata in sentivo ipso appetitu ex commotionibus pluribus sœpeque factis; quæ si præter rationem fiunt, generant vitium, sin autem regulantur ratione, virtutem patiunt. Per hoc vero, quod affectus sit appetitus sensitivi naturaliter moti ab apprehensione rei affectibilis, differt ab ea apprehensione quæ sua fortitudine alteri mutat corpus. Qualis est pollens fortisque imaginatio, qua quis polleter imaginatur sanari, & jam sanatur. Hæc enim fortis pollensque imaginatio, quia motum facit in corpore, existimatur affectio, sive affectus. Non autem est: tum quia hæc imaginatio est apprehensio; affectus vero, non apprehensio, sed commotio: tum etiam, quoniam hæc imaginatio est virtutis imaginariae operatio; & affectus est motus appetitus sensitivi, qui naturali impulsu sequitur.

214 AVGVSTINI NIPHI
sequitur apprehensionem alicujus
rei affectibilis. Sed quonia[m] Cupido
affectus est appetitus sensitivi na-
turaliter moti ab apprehensione pul-
chri humani ad desiderium illius
fruendi, eo modo, quo superius
sepius dictum est, fit, ut Cupido
non substantia sit, sed accidentis,
Non enim commotio sensitivi ap-
petitus substantia est, sed accidentis,
quod animæ inest propter appeti-
tum motum. Cum enim, ut Plato
inquit, per aspectum puellæ, ima-
ginariæ virtuti, quæ phantasia dici-
tur, offertur, atque præsentatur,
id, quod pulchrum videtur, mox
anima excitatur non solum ad il-
lius fruitionem, sed ad generandum
pulchrum in tali pulchro vel ex tali
pulchro. Non tale fruendi deside-
rium comitatur semper appetitus
coëundi, sicuti Plato inquit, ut
pulchrum in pulchro, vela pulchro
generetur. Qua ratione fit, ut Ca-
pido, qui talis appetitus est, non in
parte memorativa, ut quidam pu-
tant, nec in virtute phantastica sit,
sed in appetitu sensitivo, cuius est
affectus. Simulacrum autem puellæ
amatæ,

amatæ, quod Aristo. vocat phan-
tasma, est in memoria aliquando,
verbi causa in somno; & in parte
phantastica, in vigilia. Non enim ab-
surdum videri debet, simulacrum a-
matæ esse in eo subjecto in quo Cu-
pido non est. quod est ejus pulchri
desiderium, quod præsentatur ani-
mæ per illius modi simulacrum.
Nā ut philosophi tradunt, simula-
crum, & amor, subjecto discrepant;
quemadmodum appetitio & com-
prehensio. objecto autem conveni-
unt: sunt enim ejusdem objecti, si-
mulacrum quidem comprehensio,
amor autem appetitio. Et quo-
niam hujusmodi affectus sequitur
motus in spiritu vitali; qui vapor
quidam sanguineus est, residens in
corde, & a corde proficiscens: hac
ratione vocatæ sunt cordis passio-
nes. Quod vero tales affectus sequa-
tur motus in hujusmodi vitali spi-
ritu, declaravit Avicenna Medicus,
quoniam occurrente re affectibili,
primo apprehenditur a virtute ima-
ginaria, extensis sensibus simula-
crum ad ipsam deferentibus. Dein-
de appetitus commovetur naturali
im-

216 AVGVSTINI NIPHI
impulso ex illa apprehensione . &
hanc appetitus commotione mox
sequitur motus in spiritu vitali, aut
ad interiora pro fuga , aut ad exte-
riora pro consecutione, aut utroque
modo, partim pro fuga , partim pro
consecutione. Nec semper eadē ra-
tione. Nā spiritus vitalis, ipse non-
nunquā subito, nonnunquam pau-
latim movetur. Movetur autem abi-
maginaria ipsa virtute variis modis,
ex eo, quia virtus imaginaria variis
simulacris admodū formatur. For-
mata enim ab ipso sensibili simula-
cro amicitiae, vitalem spiritum ad
exteriora moveret, ut sensibile com-
pleteatur. formata autem ab ipso
sensili inimicitiae atque timoris si-
mulacro, spiritum movet ad inte-
riora. Qua ratione fit, ut spiri-
tus ad partes contrarias moveatur
pro contrariis virtutis imaginariæ
formationibus , aliquando diversis
temporibus , aliquando eodem
tempore. Et cum movetur eodem
tempore , nonnunquam mox, in-
terdum non mox. Et cum eodem
tempore mox , vel non mox, ad
contrarias partes movetur; non se-
cun-

cundum eandem, sed diversas par-
tes necesse est moveri. Verbi causa,
cum quispiam simul irascitur atque
tristatur. propter iram enim ad
exteriora secundum unam sui par-
tem fertur: propter tristitiam vero,
secundum alteram, ad cor. Insu-
per in verecundia, quatenus timor
est quidam, altera vitalis spiritus pars
ad interiora ipsa fertur. quo vero
est ira quædam, altera ad exterio-
ra motu cietur. Movetur autem vita-
lis ipse spiritus, qui, ut diximus,
nihil aliud est, nisi sanguineus qui-
dam vapor, ab anima imaginaria,
modo, quo instrumentum move-
tur ab artifice. ut enim Instrumentum
ab Artifice variis modis mo-
vetur pro necessitate diversarum
operationum, pro quibus perfici-
endis institutum est instrumentum,
sic spiritus, quia natura est instru-
mentum animæ imaginariæ, insti-
tutum pro variis illius operationi-
bus, pro necessitate operandi mo-
vetur. Nec oportet spiritum, quia
variis modis movetur, varias aut
formas, aut qualitates præter eam,
quam natura habuit, accipere.

(k)

Quem-

218 AVGVSTINI NIPHI
Quemadmodum enim aliquod corpus sursum , aliquod deorsum fertur, aliquod circa mediū; nec propter formam novam , sed solum propter formam quæ natura insita est eis : sic spiritus sua naturali forma ad diversas positionis differentias moveri potest propter necessitatem operationum ad quas perficiendas naturale instrumentum est imaginariæ animæ . Qua ratione fit , ut, cum imaginaria anima apprehensione rei terribilis movetur ad timorem , spiritus nulla nova aut forma, aut qualitate facta, moveatur ad interiora , propter suam naturam , qua animæ subservit. At cum anima movetur ad audaciam , mox spiritus ad exteriora , sua naturali forma , fertur : cum vero simul movetur ad iram & ad tristitiam , spiritus secundum unam sui partem suapte natura ad interiora , secundum vero alteram ad exteriora motu cietur. Drusianus Monachus affectus omnes in tres simplices , quasi omnium genera tria, reduxit, ad gaudium videlicet, tristitiam , & iram . Verecundia enim com-

Cōpositus affectus est ex timore, & ira. Hujus causa esse videtur, quod in omni affectu appetitus ipse corpus moveat, aut ad imitationem, sive prosecutionem, sive amplexionem, per gaudium; aut ad fugam, retractionem, evitationemque, per tristiciam; aut ad ultionem repulsionemque, per iram. Timor enim, diffidentia, odium, invidia, atque sollicitudo, ad tristiciam reducuntur. Videtur nāque timor, quādam, ceu diffidentia p̄econcepta, tristicia. Odium vero, invidia, & sollicitudo, tristicia quādam est. At spes, & amor, gaudium sunt: spes quidem, p̄econceptum gaudium; amor autem, gaudium quoddam. Quo vero modo per affectus corpus alteretur, facile deducitur. In gaudio enim quia appetitus moveret cor ad habendum, atque complectendum, ampliat spiritum, & calorem, paulatim, à corde dilatando exterius versus pectoris partes. Hinc fit, ut nonnunquam aliqui p̄e nimio gaudio moriantur. Quales homines, sunt pauci coloris, modicorum spirituum,

(k 2) rituum,

220 AVGVSTINI NIPHI
rituum, debilisque cordis. Magno
enim gaudio mox facto, moto ca-
lido spirituque ad exteriora, ipso-
que corde vacuo remanente, subi-
to pereunt. In tristitia contra appe-
titus sanguinem atque spiritum a
circumferentia movet ad centrum.
Quippe, cum tristitia atque dolor
ex perceptione rei dolorificæ pro-
ficiuntur, quam naturali lege fu-
gimus: hinc fit, ut interdum præ
nimio dolore atque tristitia homi-
nes è vita decedant. Spiritibus enim
ac calido ad ipsum cor revocatis
præ nimia constrictione, suffoca-
tur. At in ira appetitus movet san-
guinem & spiritus ab exterioribus
ad interiora, atque etiam ad exie-
riora. Ira enim, ea ratione, qua est
ulciscendi appetitio, movet sanguinem
ac spiritum ad exteriora: ea
vero ratione, qua est ebullitio quæ-
dam sanguinis circa cor, movet ad
cor. Qua ratione fit, ut per iram ne-
mo moriatur; quippe cum in ira-
to calor nec omnino augescat, aut
nec penitus deleatur. Cæteri autem
affectus hoc reduci videntur. Cum
enim timor sit futuri mali præcon-
ceptio;

ceptio; ideo appetitus, movens cor-
pus ad fugam , ab externis ad cor
sanguinem & spiritum revocat. Præ-
terea timor videtur iræ contrarius.
nam , ut ira violentus motus est ad
repellendum , ita timor ad fugien-
dum. Qua ratione fit , ut homines
in timore , præ nimia revocatione
sanguinis & spirituum ad cor, non-
nunquam moriantur , atque suffo-
centur, aucto cordis calido. Accedit
etiam , ut capilli & pili albescant ,
aut canescant, ceu in tristitia eve-
nit , revocato calido & humido
fere toto ad cor. Cupido autem &
spes, veluti gaudium , corpus mo-
vent, & alterant. sanguine enim &
spiritu exhalatis ad exteriora, alte-
ratur corpus : quo quidem ad par-
tes exteriores , ad calidum & hu-
midum ; quo vero ad interiores ,
ad frigidum & siccum. Hac ratio-
ne præ nimia cupidine ac spe quis-
piam mori potest: veluti in gaudio,
corde a sanguine ac spiritibus om-
nino depauperato. Invidia vero, &
odium , & sollicitudo , corpus al-
terant : veluti tristitia. est enim
invidia , & odium , & sollicitudo,
(k 3). tristi-

222 A V G V S T I N I N I P H I
tristitia de bonis alienis. Quare in
invidia, odio, & sollicitudine, ex-
teriora fugescunt, atque arescant;
revocato calido & humido sangu-
ne videlicet, & spiritibus, ad cor:
interiora vero calescunt. In ipsa au-
tem verecundia primo corpus mo-
vetur ad interiora, propter timo-
rem. est enim verecundia timor
quidam futuri praecognitum mali,
ex his, quæ quis aut dixit, aut fecit:
deinde, redeunte ratione atque
consilio, vigoratur anima, & ex-
pellit sanguinem & spiritus ad ex-
teriora, propter defensionem; ad
similitudinem motus iræ. Ex his
convincitur, in cupidine cor ri-
gescere, exteriora autem exardescer-
re. et si à vulgaribus poetis oppo-
situm decantetur. aiunt enim, cor
ob cupidinem in flamas ignem-
que converti. tamen hi non philo-
sophi sunt. ideo multa mentiuntur,
ut Aristoteles philosophorum sa-
pientissimus inquit. aut juvari pos-
funt eo, quod in amore, qui cum
summa spe conjugitur, cor riges-
cat, exterioraque exardescant; in
cupidine autem, qui cum despera-
tione

uione associatur , cum desperatio quædam tristitia sit , interiora atque cor calefcunt , exteriora autem rigescunt . Themistius , vir doctissimus , omnes affectus ad amorem reduxit : nec , ut mihi videtur , injuria . Nam , cum omnis affectus , commotio appetitus sit quædam ; affectus nimirum omnis appetitio est quædam ; & , cum appetitio omnis sit amor ; est enim amor aliud nihil nisi appetitio fruendæ affectibilis rei : sit , ut omnis affectus , amor sit , concupiscentia que quædam . Quid enim est ira , nisi ulciscendi amor ? Mansuetudo autem , vacandi ab ultiōne . Timore etiam , amor fugiendi a præconcepto futuro malo . Audacia , audendi in præconceptum futurum malum . Quid est insuper gaudium , nisi amor complectendi atque quiescendi in ea re , quæ delectat ? Tristitia autem , amor retrahendi ab eo , quod dolorem infert . Et , ut pœuis concludam , omnis affectus amor est quidam , non tamen cupido . est enim cupido amoris sensitivi species . nam cupido est amor
 (k 4) fru-

224 AVGVSTINI NIPHI
fruendæ amatæ. Et , quoniam om-
nis affectus amor est quidam; idex
nonnulli amorem, qui sub se o-
nes affectus complectitur , origina-
le peccatum esse fatentur. quod au-
ita sit , Theologis disquirendum
relinquo. Hactenus de cupidinis
comitibus generatim.

CAPUT LXXIV.

De aviditate , atque abomi- natione.

Quoniam cupido desiderium est
fruendæ amatæ ; hinc sit , ut
cupidinem nunc aviditas , nunc
abominatio comitetur. Nam , si
desiderium amantis ferreat, avidi-
tas amorem comitatur ; si friges-
cat, comitatur abominatio. Fieri
autem potest , ut cupido modo
ferreat , modo frigescat. Fervet
quidem primo ex parte corporis,
cum in amantis corpore genitale
semen accreverit , ciborum atque
potuum affluentia, nec non delicia-
rum frequentia. deinde ex parte a-
nimæ, cum videlicet anima aman-
tis

tis in illecebris, lascivisque meditationibus, pingueſcit. poſtremo ex partæ amatae. nam ſi aſpectuum, colloquiorum, cæterarumque converlationum frequentia intervenit, fervet cupidus; maxime ſi amatæ pulchritudo, veftium decore atque ornamento majoribus, gratiſior amanti apparuerit. rigescit autem cauſis e contrariis; potiſſimum animo corporeque obſcurioribus in ipſa puella factis. quod ſi anterus fugescat, erus etiam tandem tabescat necesse eſt. hanc enim cauſam cæteris pollentiorē existimare debemus: quippe cum erus, hoc eſt, cupidus, (ut ſuperius diximus,) oriri poſſit, crescere autem haudquaquam, niſi anterus ſecum concreſcat.

CAPUT LXXV.

Despe, atque desperatione.

C O M I T A T V R etiam cupidi-
nem modo ſpes, modo de-
ſperatio. Si enim, amatam a-
mando, opinionem habuerimus
certam, aſsequendi eam; cupi-
(k s) dinem

226 AVGVSTINI NIPHI
dinem spes comitatur. Quæ nihil aliud est, nisi amor habendi amatam, cum opinione consequendicata. Si autem ab ipsius amata frequentia desistimus; cum opinione certa , nunquam assequendi ; cupidinem desperatio comitabitur. quæ est amor desistendi ab amata, quæ in desiderio erat, propter opinionem certam, nunquam eam assequendi. Oritur autem opinio assequendi quæ spes est , primo ex nobis , qui labores omnes subire , ut amatam assequamur , decrevimus. nulla enim, ut inquit Faustius, puellæ duricies est tam severa, quæ diurna obsequiorum multitudo non molescat, atque leniat. Deinde ex parte eorum quæ in amata spectamus . nam si gratis oculis nos inspexerit , libenter voces audierit , ac reddiderit , in præsentia aspectu nostro gavisa, absentia nostri tristiter confusa fuerit nobiscum ob mala, ob bona vero exhalata ; spes amorem comitatur ; accendentibus iis , quæ alteri spem augent ; quorum loca superius dicimus. Ex contrariis autem horum ,

CAPUT LXXVI.

De timore atque fiducia.

Comitatur insuper cupidinem interdum timor, interdum confidentia. Est enim timor perturbatio quædam, aut dolor, ex imaginatione futuri mali, corruptionem aut dolorem de prope inferentis, proficiscens. Dico, ex imaginatione futuri mali, corruptionem inferentis; quod ad corpus. Dico, aut dolorem inferentis, quod ad animum. Timemus enim, quæ corpus corrumpere, aut lacerare, & quæ dolorem menti inferre possunt. Nec cuncta mala timemus. non enim Critiam timemus si erit injustus, quando nihil præter injusticiam habet; sed, quæcunque, cum adsunt, vel magnos dolores menti, vel corruptiones corpori adducunt. Nec timemus Critiam, cum serio cuncta egerit. non enim ea timemus, quæ procul absunt, sed quæ prope cernuntur, ut jam impedeant. remota namque nimium non ti-

(k 6) me-

228 AVGVSTINI NIPHI
memus. omnes enim sciunt, se
morituros; verum, quia non pro-
pe, siccirco non timent. Quæ vero
timenda sint, exponamus. Sunt
itaque timenda, ipsa terribilia, &
eorum signa. Terribilia sunt, qua-
cunque iungentes vires corrumpen-
di habere videntur de prope, aut
ita nocendi de prope, ut nocumen-
tum ad ingentem tendat dolorem.
Signa vero horum, quæ ab Aristotele
pericula dicuntur, sunt etiam
inter timenda. Prope namque of-
tendunt esse quod timetur. Est e-
nim periculum timendæ rei appro-
pinquatio. Sunt autem pericula, ut
exemplis utar, inimicizæ, ira, po-
tentia, injusticia, quæ vires habet.
Ex his patet, quæ sint timenda:
nempe inimici, cum vires habe-
rint, potentes irati, injusti vires ha-
bentes, sapientes, qui vires habent,
contumeliis affecti: quum non la-
teat, velle ac posse ipsums prope, ut
qui jam ad faciendum parati sunt.
Qui vero per speciem timendi sint,
ex his facile deduci potest. Ideo non
oportet ulterius procedere. Cum
igitur amans mala imaginatur, fu-
tura

tura ex his quæ possunt de prope
sibi aut amatae corruptionem vel
dolorem inferre; si ca aggreditur,
amorem non derelinquendo, cupi-
dinem fiducia comitatur: si prop-
ter illa ab amore desistit, cupidinem
timor sectatur. Amans autem ideo
futura mala aggreditur, & ab amo-
re non desistit, aut quia pericula
longe absunt, aut quia, cum prope
affuerint, sunt secunda, aut quia
præsidiis multis magnisque confi-
dit obsistere. Ab amore vero desi-
stит propter mala, ut quæ terribilia
fuerint e converso se habentia.

CAPUT LXXVII.

De ira, & mansuetudine.

PRÆTEREA cupidinem comitatur
nonnunquam ira, nonnunquam
mansuetudo, quæ est iræ contra-
rium. Sed, quid ira sit, paucis dica-
mus. postea, quibus causis itasca-
mur. Est itaque ira dolorificus ap-
petitus apparentis ultionis, propter
apparentem contemptum, immeri-
to factum, aut in se, aut in suos.
Dico,

Dico, appetitus dolorificus; quia, nisi esset dolorificus, ultivus non es-
set. Dico, apparentis ultiōnis; quia,
sicut contemptus fuit apparens, ita
ultiō fieri debet in aperto. Dico,
immerito factum, in se, vel in suos.
quia cauſſa iræ haec est, videlicet
contemptus, factus in ſe vel in ſuos.
Est enim contemptus actus opinio-
nis in id, quod nihil aut parvi di-
gnum æſtimatur. Hujus tres ſunt
species, deſpectus, detrac&io, &
contumelia. Ideo tribus de cauſis
generatim omnes irascimur, aut
deſpectu, aut detrac&ione, aut con-
tumelia. Quod autem deſpectus, ſit
contemptus, patet, quia deſpiciens
contemnit. Est autem deſpicere, ni-
hil dicere de eo, quemvis contem-
nere. Hoc pacto Plato deſpexit
Democritum, cum ejus in ſuis li-
bris nihil meminerit, quoniam
eum nihil dignum æſtimavit. Inſu-
per, qui detrahit, contemnere vide-
tur. Detrahere enim proprietemo-
vere eſt, vel auferre. Hinc per trans-
lationem, cum fama, gloria, ho-
nor, opinio diminuitur, detrahitur
homini, quatenus impeditur vo-
lun-

luntas ejus, ne fama, honor, gloria, opinio accedat, quæ, ut sibi conferenda, desiderat: quam diminutionem atque impedimentum facit detrahens, non querendo sibi aliquid, sed ut impedimento fit illi, a quo detrahit: ideo contemnit. Præterea, qui contumeliat, similiter contemnit. Contumelia enim est, damno atque dolore in his afficere, in quibus turpe patienti est, non, ut aliud quoddam contumelianti fiat quam quod factum est, sed ut voluptate afficiatur qui contumeliam infert. Hinc dici solet, contumeliam factis, injuriam verbis fieri. Quod autem non aliud ipsi contumelianti accedat, præterquam voluptas, perspicuum est, quia, qui par pari reddunt, vel majus minori, non contumeliantur, sed ulciscuntur. Causa autem voluptatis, eorum qui contumeliantur, est, quod arbitrentur, contumeliando in nobilitate excellere se. Propter hanc caussam juvenes, potentes, divites, & nobiles, contumeliatores sunt. longe namque putant contumeliando excellere se.

232 AVGVSTINI NIPHI
se. Cum igitur propter contemptum, hoc est, despectum, aut detractionem, aut contumeliam, irascuntur amantes, cupidinem comitatur ira. At, cum amantes abstinent ab ira, quia non contumeliatores, nec subsannotares, nec derisores, nec conviciatores, insuper quia non despectores in vicem sunt; cupidinem mansuetudo sedatur.

CAPUT LXXXVIII.

De zelotypia, & contrario.

INsuper cupidinem comitatur quasi semper zelotypia, contrarium vero zelotypiae ferme nunquam. Sed, quid sit zelotypia, exponamus. Non enim est exploratum. Plato definiens zelotypum, ait, eum esse, qui invidendo amatoria suspicione capit. Sed alij dilucidius dixerunt, zelotypiam esse amantis suspicionem circa amatam, ne alterius amore occupeatur. Insuper adhuc certius dici potest, zelotypiam esse timorosam animi amantis suspicionem, ne amata adsit alteri, quam cum nemine vult

vult habere communem. dicitur enim zelotypus græce æmulator formæ. nam ζελοτύπης æmulatio est: τύπος autem forma. Chrysippus zelotypiam perturbationem, Cicero vero objectionem uno verbo interpretatur. Plutarchus, zelotypiam, quæ de bonis atque honestis est, esse laudabilem, affirmat. Hinc, qui zelotypus uxoris est, honoris caussa, summopere commendatur. In amatoriis vero, ut Ovidius inquit, cum amor sine zelotypia fuerit, o-
ciosus atque frigidus est. nam ubi hæc non est, ibi amor haudqua-
quam dominatur. caussa autem est,
quoniam, cum amans amatam
cum nemine communem habere
vult, jure amore fere omnem ze-
lotypia comitatur. & propterea, in
quibus non est zelotypia, non est
amor. Aristoteles afferit, amiciciam
paucorum, amorem vero unius es-
se. Quare eo amans, zelotypus est;
quia, si amata rivalem aliquem ad-
mitteret, cum amor non possit esse
nisi unius, amicicia autem pauco-
rum, amantem vel non amabit, vel
lente. Quod zelotypia sit amanti-
bus

234 AVGVSTINI NIPHI
bus naturalis, testantur animalia,
quæ quovis parvo amore affecta,
zelotypia affliguntur. Quanvis ex
animalibus hircus duntaxat zelo-
typiam non patiatur. Nec est ab-
ratione; quoniam omne animal
natura in fœmina sui generis, ut
superius diximus, appetit generare
sibi simile; fœmina autem cum
alterius fuerit, primus sibi simile in
illa non generabit. Quare quam
naturale est, generare simile sibi,
tam naturale est, esse zelotypum.
Testantur & idem gentes. Nam,
quæ maxime amant, maxime zelo-
typia vexantur. Ut Orientales, &
qui meridiem incolunt. Septen-
trionales vero, quia non sunt mul-
tum amatorij, non multa zelo-
typia affliguntur. Quoniam ita-
que zelotypia amantes ardenter
lacerantur, fabulantur poetæ, Io-
vem in vaccam transformatum es-
se, Callistum in ursam; Procrim
zelotypia ægrum e vita decepsisse,
Apollinem zelotypia ductum Co-
ronidem interemisse. Nunquid ze-
lotypia ab amantibus sit ferenda,
non parva quæstio est. Ovidius tra-
dit,

dit, Iovem secum rivalem ferre non posse. quare nec zelotypia ferenda est. Plutarchus, de præcepto , affirmat , zelotypiam esse ferendam , atque dissimulandam . sic enim amatae duriciem vinci posse credit. Ego vero dicere , ferendam esse zelotypiam , atque dissimulandam , quando cupidinem comitatur spes: quando vero desperatio, deponendum esse amorem cum tota zelotypia , quoniam raro aut nunquam cupidinem comitatur zelotypiæ contrarium. Ideo de his hactenus.

CAPUT LXXIX.

De voluptate, & dolore.

ET si apud latiniores , dulcedo , Elæticia, gaudium, hilaritas, exultatio, gratulatio, jucunditas , serenitas, tranquillitas, quies , delectatio , non idem significant ; tamen hæc omnia uno verbo , videlicet voluptate, dicamus , aut saltem sub voluptate , tanquam sub genere , contineantur delictitia. Voluptatem vero heic non pro fine volvamus

7
236 AVGVSTINI NIPHI
mus esse intelligendam: sic enim
non affectus est, sed profectio ope-
rationis, ut superius diximus. sed
pro affectu: & sic est amor com-
plectendi, atque quiescendi in ea
re, quæ delectat, sive attineat ad
animum, sive ad corpus. Dolor ve-
ro, si accipitur pro fine, erit imper-
fectio operationis. si pro affectu, ut
nunc loquimur, est amor retrah-
endi a re dolorifica: & sic sub do-
lore continentur tristitia, mæsticia,
afflictio, contristatio, turbatio, moe-
ror, angustia, cruciatus, vexatio,
anxietas; hæc enim omnia com-
muni nomine dolor dici possunt.
In voluptate, & omnibus his, quæ
sub ea continentur, cor movetur
versus partes pectoris, non quidem
subito, sed paulatim. In ira enim
movetur subito. Nam apprehen-
sione rei voluptificæ spiritus vitalis
diffunditur, expanditurque paula-
tim versus pectus; quippe cum vo-
luptas appetitus sit complectendi,
atque quiescendi in ea. In dolore
vero, atque omnibus, quæ sub do-
lore continentur, retrahitur paula-
tim versus cor. Nam dolor est a-
mor

mor retrahendi a redolorifica. Voluptatem comitantur risus, & subrisus. Nullus enim risus, vel subrisus, contingere potest in amantibus, nisi præcesserit gaudium atque voluptas. Caussa perspicua est; quia nisi prius amans aut amata præcognoverit res sub ratione delectabilium, non poterit ridere. Signo autem nobis sunt pueri, qui in lucem editi non rident, nisi post xl dies. eo enim tempore quædam delectabilia apprehendere incipiunt, ut lumen, colores, picturas; quæ imaginaria virtus cognoscere incipit sub ratione rei delectabili, saltem confusa; itemque voces, sonos; quæ eadem ratione movent ad risum. Quod si dicatur, visos esse pueros mox ortos ridere: Plato credidit, eos videre Dei patris faciem; Plotinus, angelos. Quæ an ita sint, philosophis relinquamus. Hoc unum scio, talem oris motum in pueris factum, non esse risum, sed aperturam quandamoris, & oculorum, quæ risui persimilis est. Est & subrisus, & obrisus; qui sunt parvi atque latentes risus

238 AUGUSTINI NIPHI
risus. Arrisus vero, est applausus
quidam, atque ostensio læticiae, per
risum facta. Corrisus vero, risus
est, qui cum aliis ridentibus fit. Ri-
dicula vero, sunt sermones, aut a-
ctiones, quæ, inducentes læticiam,
provocant ad risum. Ridiculi ve-
ro, qui hæc agunt; ut scurræ, hi-
striones, larvæ, lemures; & cæte-
ri, qui verbis aut actionibus indu-
cunt ad risum. Hi enim ad risum
ducere non possent, nisi in appeti-
tu voluptatem, & gaudium, & læ-
titiam, prægenerarent. Hujus rei si-
gno sunt nobis cespitationes homi-
num, casus, vestium inversiones. Ex
his enim in nobis gaudium in ap-
petitu emergit, atque læticia; ex eo
videlicet, quia existimamus, nos
esse prudentiores atque sapientio-
res, quatenus ea non facimus. In
casibus vero perniciosis non ride-
mus; quia compatimur. Et, quia
stulti nesciunt moderari gaudia,
ideo sæpiissime cachinnantur. pru-
dentes vero, cum moderatores sint
omnium, subrident, atque modeste
rident. Dolorem comitantur la-
chrymæ, sive fletus, & suspiria, &
ele-

elevationes vocum, & invocatio-
nes deorum, atque terribilia insom-
nia, insomnitatesque, & graves
aliquando somni. Lachrymæ qui-
dem. nam, cum in dolore, atque
tristitia, caloris atque spirituum fu-
ga, ad cor constringantur omnia
membra humida, comprimantur-
que, ut cerebrum & oculi; lachry-
mæ nimis scaturiunt. In læticia
vero & risu nonnunquam viarum
meatuumque amplificatione eorum
membrorum, in quibus humiditas
continetur. Fletus insuper in dolo-
ribus accidunt qui sine lachrymis
sunt. nam, ut risus fit mox, facta in
corde læticia atque gaudio, quia
proprium hominum est ridere; sic,
dolorē atque tristitia factis in cor-
de, mox fit fletus, quum flere ho-
minibus proprium sit, quemadmo-
dum ridere. Elevant etiam aman-
tes in dolore atque mesticia voces;
quoniam commune est & naturale
omnibus animalibus, cum dolent,
emittere voces. Adhæc, in dolori-
bus suspirant amantes. Est enim
suspirium, aeris ob mentem in mul-
titudine defixa omisi restauratio.

Cum

240 AVGVSTINI NIPHI
Cum enim mens in aliquo, vi cogitationis imaginationisque, defigitur, verbi causa, in amata, sic, ab omnibus fere operationibus semota, non nihil etiam de aëris attractione dimittit. Quo cum accidat nocumentum super calefactione cordis, id una spiratione quam maxima, quasi mox compensatum, reducit. Hinc amantes in doloribus atque tristiciis suspirant, mente videlicet non in suo, sed in alieno corpore vivente atque operante. Præterea, amantes quoque in doloribus deos invocant. Inducta enim in corde mœsticia, atque dolore, mox ideo deos invocant; quoniam non minus propria est hominibus religio, atque deorum cultus, quam risus, & fletus. Quare ut risus inducta læticia, & fletus inducta tristitia, hominibus contingunt; sic invocatio numinum, pulsante mœrore. Accedit, quod homines, in lachrymis, fletibus, in elevatis vocibus, in suspiriis, in invocationibus numinum, nonnulli voluptatis sentiunt, potissimum qui ardenter amant, ut Aristoteles

teles inquit. Hæc enim sunt, quod non adsit amata; voluptas autem ideo, quod recordentur ejus, ac illam quodammodo videant, & quæ agebat, & quæ dicebat, & qualis erat. Vnde illud Homeri;

Sic fatus, flendi cunctis innifis amorem.
 Mœsticiam etiam comitantur insomnia terribilia. Præ nimia enim meditationis magnitudine, amantes melancholici evadunt. Sed melancholici, ut Aristoteles inquit, cum insomniant, terribilia vident. Insomnitates etiam, & graves somni: quia, si mœsticia sit propter rem futuram, spiritus, propter spem, ad exteriora, propter dolorem autem, ad interiora movetur; & hoc pacto comitatur insomnitas: si propter rem præteritam, cum nulla sit spes, spiritus universus solum ad interiora fertur, & sic, cerebro frigefacto, fit somnus gravis. Quare, cum amans amata puella aliqua ex parte fruitus fuerit, aut per aspectum, aut per alloquium, aut per tactum, aut per cæteros sensus, amorem comitatur voluptas, & ea

(1)

omnia

242 AVGVSTINI NIPHI
omnia quæ voluptatem sequantur.
Cum autem amans non fruitur a-
mata, quoniam abest, aut non eo
modo, quo sperabat, cupidinem
dolor sequatur, atque ea omnia, quæ
dolorem sequuntur.

C A P U T LXXX.

De verecundia, & inverecundia.

Comitatur etiam cupidinem ve-
recundia aliquando, & inver-
cundia interdum. Est autem vere-
cundia, timoris æmula, atque ver-
nacula. Utique enim, dolor & per-
turbatio ex imaginatione mali
proficiuntur: verum timor est ex
imaginatione futuri mali, quod
corpori obest; verecundia autem
ex imaginatione præteriti, vel fu-
turi, vel præsentis mali, quod fa-
mæ, nomini, honori obest. Quam
honoris corruptionem viri gloriosi
longe magis existimaverunt quam
quæ corporis est. Quare recte di-
ctum est, quod verecundia dolor
quidam sit, ac perturbatio, ex ima-
ginatione malorum præsentium,
auc

aut præteritorum , aut futurorum , quæ infamiam inferant , & honorem ac gloriam corruptant : Invercundia vero contemptus quidam eorum , atque impossibilitas . Quod si id verecundia est , necesse est , iis malis erubescant qui erubescunt , quæ vel sibi ipsis , vel iis qui sibi curæ sunt , dedecori atque infamiae esse videntur . Sunt autem hæc mala , quæcumque a vitio , ab inexperientia , a facultate , atque vi proficiuntur . A vitio quidem ; Ut scutum avertere , arma amittere , aut fugere , propter metum . Quod vitium , est fortitudini contrarium . Insuper , negare depositum , & debitum , propter illiberalitatem , aut propter injusticiam . Adhæc , commiscere se quibus non oportet , ut cum matre , aut ubi non oportet , aut quando non oportet , propter libidinem ; quæ vitium est , temeritatis atque continentiaz contrarium . Præterea , lucra assequi ex pravis ; veluti , expoliare paucares : aut a turpibus ; ut expoliare mortuos ; aut a bimotentibus ; ut expoliare infirmos . Hæc enim omnia

244 A V G V S T I N I N I P H I
nia ab illiberalitate proficiscuntur.
Deinde , non opitulari pecunia ,
cum possis, aut minus quam possis :
aut juvari ab his quibus minor fa-
cultas aut pecunia est : & mutuo ac-
cipere , cum petere videaris ; ut ty-
rannus facit ; qui petere videtur, &
mutuo accipit : & petere pecu-
niā, tum exigere videaris : ac ex-
igere , cum petere. Hæc enim
omnia illiberalitatis indicia sunt.
Post hæc, laudare, ut petant. Nam,
præsentem laudare, adulatio[n]is est.
Adulatio etiam est , si bona nimis
laudes , prava autem delinias. Est
adulatio , si vehementius dolenti
condoles. Cæteraque hujusmodi
Cuncta enim adulatio[n]is sunt si-
gna. Est adhuc dedecori ac infamia[rum]
si labores non feras, quos ferunt aut
seniores, aut qui in deliciis vivunt,
aut qui majore sunt in potestate,
aut omnino imbecilliores. Omnia
caim hæc molliciei signa sunt. Ad-
scribitur dedecori verecundiæque ,
ab alio beneficia suscipere , & qui-
dem sæpius; quæ vero tu benefice-
ris, expobare. Hæc enim pusilla-
nimitatis dejectionisque signa vi-
den-

dentur. Rursum, verecundiæ datur, de se multa dicere, ac polliceti; &c., aliena sua esse, prædicare. Arrogantis enim sunt eadem ratione. In cæteris morum vitiis opera & signa his comparia. Omnia enim turpia sunt, & verecundiæ effictiva. Hæc a vitio. Ab inexperiencia autem; Nam verecundiæ tribuunt, eorum bonorum esse expertem, de quibus omnes, aut pæne omnes, aut saltem plurimi, participant. Patientes autem voco, qui ejusdem gentis, civitatis, ætatis, propinquitatis; & generatim eos, qui in aquilitate constituti sunt. Verecundum enim, si eorum non particeps sis, quorum pares participes sunt, veluti disciplinæ, cæterorumque id genus. Quæ omnia majorem inferunt ignominiam, si, eorum bonorum particeps cum non sis, causa fueris malorum atque turpium, aut præteriorum, aut præsentium, aut futurorum. Avi autem; Nam patientes, aut passi, aut passuri, quæcumque in ignominiam atque opprobrium ducunt, verecundantur; potissimum si ipsis non idonea

346 AVGVSTINI NIPHI
mea fuerint. Sunt autem hæc, quæ
ad ministeria pertinent aut corporis,
aut operum ; quæ vituperatio-
nem pariunt ; ut lenocinium, ma-
cellum, carnificium, & id genus.
Præterea inter hæc sunt, quæ ad
libidinem pertinent. nam in his &
volentes, & inviti, ignominiam pa-
tiuntur. Ignominiaz enim timidi-
tatisque est, hæc ferre, ac perpeti, &
non propulsare. Itaque, cum a-
mata in his, quæ verecundiaz sunt
opera aut signa, deliquerit, & vere-
cundatur, nec propterea ab amore
desistit ; amorem comitatur vere-
cundia. verbi cauſa, si amans co-
gitur propter rivalem scutum di-
mittere, & fugere, & amata vere-
cundatur, non tamen propter hoc
minus eum deperit ; amorem ama-
tae comitatur verecundia. Præterea,
si amata amanti negaverit deposi-
tum, ut rivali ipsum tradat, amans
que ob id verecundatur, nec prop-
terea amans eam minus adamave-
rit ; amorem amantis comitatus
verecundia. Insuper, si amata so-
ror aut filia amantis fuerit, verecun-
danturque ambo, nec propterea
tolli-

tollitur inter eos amor; amorem
 comitatur verecundia. Deinde, si
 amans amatam alium amare con-
 cedat propter lucrum, & ob id ve-
 recundetur, & non propterea ces-
 set amor; talem amorem pudor
 consequatur. Et de aliis simili ratio-
 ne. At cum amantes corum quæ
 verecundiae sunt, non pudet, sed
 contemnunt, nec dolent propter
 illa, sed sunt veluti impassibiles ab
 eis, amantque se mutuo non mi-
 pus; amorem consequitur impu-
 dentia atque inverecundia. Verbi
 causa, si amans, pauperes, aut mor-
 tuos, aut infirmos expoliaverit, a-
 mataque, non minus cum adamans,
 haec contempserit, & nec ab his
 impassibilis sit; amorem amatæ comi-
 tatur inverecundia. Deinde, si a-
 mans nimis amatam laudaverit,
 vitiaque amatæ deliniverit, & ve-
 hementius condoluerit ei, amata
 vero ob haec non verecundetur, sed
 illa contemnat, & ab eis impassi-
 bilis maneat, nec minus amet; a-
 matæ amorem consequatur invere-
 cundia. Insuper, si amata benefi-
 cia amanti contulerit, & quidem

(1.4) Sæpius,

248 AVGVSTINI NIPI

sæpius, amans vero, cum amatæ benefecerit, exprobrat, & amata ab his impassibilis est, & ea contemnit, nec verecundatur; amatæ amorem comitatur impudentia. Præterea, si amans amatæ de se multa dicit, atque pollicetur multa, quæ nec vera sunt, nec factibilia, amans vero, impassibilis manens, contemnit hæc, nec amantem propterea amare pudet; amorem amatæ pudentia consequatur. Adhæc, si amans lenocinium aut macellum exercuerit, amansque, impassibilis manens, hæcque contemnens, amare non verecundetur; amorem hujusmodi pudor sequitur. Itemque, si amans verbera, si adulterium vel stuprum erga sorores aut consanguineas passus fuerit, amata vero, ab his impassibilis, non vereatur amare amantem, quasi hæc & majora contemnens; amorem ejus ignominia comitatur. Et de ceteris id genus similiter.

CAP.

CAPUT LXXXI.

De gratia, & contrario.

Comitatur insuper cupidinem gratia, interdum autem contrarium, quod nomen non habet, nisi illiberalitatem velles appellare. Verum gratia multifariam accipitur. Interdum pro pulchritudine; quæ secundum Platonem indivisibilis est in corpore pulchro. Nonnunquam pro amore, ac pace. ut apud Terentium;

*Nec alio pacto componi potest inter eas
gratia.*

Et hoc pacto, qui committit contra principem, dicitur in gratiam redire post remissionem culpæ. Ali quando pro re, vel beneficio gratis concessu roganti, & aliis modis, apud Latiniores. In proposito tamen gratia pro affectu, quo quis naturali quodam impulsu a rogan- te commovetur ad concedendum aliquam rem vel beneficium gratis. Gratia enim, ut Aristoteles inquit, affectus est, per quem dicimus

(15) rogan-

250 AVGVSTINI NIPHI
rogantī gratis aliquid facere, non
pro realia, nec ut nobis quicquam
lucri faciamus. Dicitur, aliquid;
quoniam aliquando, quod gratis
conceditur roganti, est beneficium;
quandoque est subventio in vita &
bonis corporis; quandoque alia id
genus dicuntur fieri gratis. Non
enim propter aliud facienda est. Es-
set enim mercatura, aut id genus
aliquid. Debemus enim eam face-
re, non ut quicquam nobis, sed ut
faciamus ei cui facimus. Est autem
gratia, & magna, & parva. Magna
quidem, quod vel rogantes egeant
nimis, aut quod, quae rogan-
tia & difficultia sint. Magna au-
tem, & difficultia, aut simpliciter;
aut pro tempore, aut pro loco, aut
pro modo. Ut puta quia, qui dat
gratiā, solus, & non cum aliis, aut
primus. Aut quia, licet alii dent,
ipse maxime dat. Aut quia cito dat.
Nam, ut Ausonius inquit,

*Gratia, qua tarda est, ingrata est gra-
tia: verum
Quae fieri properat, gratia, grata magis.
Parva autem gratia e contrariis ga-
tionibus colligitur. Rogationes ve-*
109

ro, appetitiones sunt ejus qui ro-
gat, & earum rerum maxime quæ
sunt conjunctæ cum dolore ejus rei,
quæ perit, si non sit, aut si non eo
modo sit, quo appetitur. Tales ro-
gationes, cupiditates sunt, in amo-
ribus, in afflictionibus, in periculis.
Pericitans enim cupiditer &
qui amat, & qui dolet. Quid vero
sit contrarium gratiæ, ex his sic
perspicuum. Est enim affectus, quo
roganti abnegamus id quod appe-
tit. Tale autem contrarium, de li-
centia, dicatur abnegatio aut illi-
beralitas. Quare cum amans rogat
amatam, ut concedat aut verba, aut
aspectum, aut basia, &c. amata conce-
dit; amorem gratia comitatur. In-
super, si amans rogat, amata aures
præstat; amor non est absque gra-
tia. Item etiam, si amans rogat,
ut secum aut cantet, aut equitet,
aut incedat, aut choream faciat,
aut amatoria munuscula excipiat, &c
amata concedit; amorem gratia
consectatur. Contra vero, si hæc
rogantur, amata vero nullum per-
mittat, si amans non minus ama-
verit; gratiæ contrarium amorem.

(16) comi-

252 AVGVSTINI NIPHI
comitabitur. Verum, cum amore ex-
ero & antero constet, gratia mutua
comitatut utrosque.

CAPUT LXXXII.

De commiseratione, & indignatione.

DE commiseratione & indignatione superius diximus. Nunc paucis dicam, condolere alicui propter adversa, & mala, quæ im- merito illi accidunt, commiserari esse. Indignari autem, est, rebus secundis indigne collatis dolore. Hæc videntur contraria. Sed non sunt. Nam bonorum morum sunt ambo. Morati enim hominis est, condolere, quum quis indigne vexatur. Similiter officiosi est, indignari illis, quibus præter dignitatem res secundæ conferuntur. Signo autem sunt nobis dij, quibus indignatio attribuitur. Qua ratione sit, ut indignatio sit misericordia & æmula, & contraria. Et æmula quidem; quippe cum utraque sit dolor. Dolet enim qui miseratur, cum imaginetur, id sibi accidere posse quod

quod aliis indigne accidere putat. Qui vero indignatur, dolet etiam: si enim, cum videt, justum exaltatum, gaudet, quoniam ex hoc sperat, se etiam exaltandum; ergo, cum videt, injustum exaltatum, dolet, quoniam imaginatur, non justos, sed injustos, exaltari; & sic imaginatur, se non exaltandum. Contraria autem; quia, qui mifertatur, dolet propter res adversas, quas indigne illatas esse imaginatur. Qui autem indignatur, dolet propter res secundas, quas indigne conferri putat. At res adversæ, & res secundæ, contrariæ sunt. Quare, cum amans patitur morbum, verbera, cibi inopiam, vulnera, imbecillitatem, orbitatem, amicorum carentiam, afflictiones, dolores, tum in se tum in suis, aut propter amatam aut, propter aliam causam, & amata condoleat atque consternatur; amorem commiseratio comitatur. Præterea, si amata subvenit amantis lachrymis, suspiriis, vocibus, ceterisque id genus; amori commiseratio comes est. Contra autem, si amata amanti propter hæc

254 AVVGSTINI NIPHI
hæc non condolet, nec contristatur;
amorem consequitur crudelitas.
Præterea, si amata simul indigna-
tur eis quibus amans indignatur;
æmulatur amantem, & amori as-
sociatur indignatio. Contra vero si
fiat, amorem contrarium indigna-
tioni sedatur. Et, cum amor ex
ero & antero conficiatur, utrosque
commiseratio & indignatio se-
quitur.

CAPUT LXXXII.

De invidia, & contrario.

INsuper amorem nonnunquam
invidia, aliquando contrarium
comitatur. Est autem invidia dolor
quidam, ex eo proficiscens, quod
pares ac similes boni quicquam ad-
opti videantur: non autem, ut ipsi
invidenti quicquam accedat; sed
propter eos, quibus invidet: in-
vidus enim dolet quia alteri bona
insunt; vellet enim ut illis malum
accederet. Vnde Horatius:

Invidus alterius macresciit rebus opinis.
Voco similes, qui genere, propin-
quita-

quitate, ætate, habitu, gloria, & divitiis, cæterisque id genus, sunt æquales. Ea vero, quorum est invidia, sunt, quorum honorum quaerunt, & quorum gloriam concupiscunt, & illa quæ sunt feliciter acta. Quin immo fere de omnibus invidia est, præsertim si aut appetunt ipsi, aut putant se habere oportere, aut si earum rerum possessio-
nis ipsi parum sint compotes, vel parum deficiantur. in omnibus enim his invidia est. Quid vero sit invidiæ contrarium, & quorum id sit, perspicuum est. Est enim circa eadem; cum contraria versentur circa eadem. Quare, si amatæ invidet amanti, aut in honore, quo emicat, aut in gloria, qua excellit, aut in actionibus feliciter actis, aut in bonis aliis; amans autem propter hæc non minus amatam depen-
dit: cum amore amantis associatur invidia amatæ. Et eodem modo de amatæ dici potest. Ex eisdem locis potest amorem consecutari invidiæ contrarium. Amor autem, ex uno & antero compositus, cum invidia associari non potest, sed utrosque invic-

CAPUT LXXXIV.

De emulatione, & contrario.

Comitatur præterea cupidinem
æmulatio aliquando, nonnun-
quam vero contrarium. Est autem
æmulatio, ut superius diximus, do-
lor, quoniam bona & honorabilia,
quæ ipse quoque a se qui posset, na-
tura similibus adesse videntur. Est
quidem dolor, non quoniam hæc
bona aliis insunt, sed quoniam non
ipsi quoque insunt. Aemulabilia
vero, sunt bona honorabilia: bona
utilia, quibus benefacere possumus;
quorum domina est fortuna: & bo-
na naturæ, quibus omnes fruuntur.
Quare, cum, qui amat, benefece-
rit amatæ aut in bonis honorabili-
bus, aut in bonis utilibus, aut in
bonis naturæ; amata vero contra-
ne superetur ab amante in his, vel
similibus, amanti benefacit: talem
amorem comitabitur æmulatio. At
si amata amanti benefaciens econ-
verfu

verso non benefecerit; amor talis cum simulatione non associabitur fortasse, quia simplex, non ex ero & antero compositus, est.

C A P U T LXXXV.

De benevolentia, & malevolentia.

Comitatur quandoque amorem benevolentia, & quandoque malevolentia. Est autem benevolentia, animi desiderium, quo quis bona alteri vult, atque benefacere appetit. Bona dico, aut utilia, aut voluptifica, aut honesta, quae videntur hominibus bona, & quae omnes appetunt. At amor atque cupido esse potest sine appetitu benevolendi atque beneficiandi. Catullus enim, postquam Lesbia nupta esset, eam plus amabat. Majore enim desiderio fruendi afficiebatur. Erat enim cum majore carentia. Et, ubi simul est carentia major, & spes simul fruendi major, major est amor. Minus autem ei beneolebat, quia non tot bona ei adesse desiderabat, quot ante nuptias. Vnde inquit;

Quis

*Quis posse est, inquis, quod amans
injuria talu*

Cogit amare, magis, sed benevolere nimis? Præterea, benevolentia, actus est voluntatis benevolentis: cupido autem, appetitus sensitivi affectus: demum amor crescit in dies: amor enim, et si subito generetur, tametsi crescit paullatim in dies: benevolentia, cum sit simplex voluntatis actus, sit subito. Declarant hoc certantes, ad quorum alterum statim spectantes fiunt benevoli, cupientes ut vincat alter. Malevolentia vero, animi desiderium, quo quis mala aliqui vult, aut eorum quæ pertinent ad corpus, aut eorum quæ ad avimum, aut eorum quæ ad fortunam. Quare, si amans velit amatæ hæc mala, ut ne dormiat, ne vigilet, ne ambulet, ne sedeat, ne comedat, ne bibat, ne quidquam denique aut agat, aut patiatur, nisi memoria, corde, animo ipsum videat, audiat, atque secum vivat; hoc est, nisi amatæ anima, corpore derelicto, vivat in amantis corpore, aut nisi transformetur in amantem: amans ardeat amatam depe-

deperit, sed amatæ mala dolorifica
vult. Adhæc, si amans velit ama-
tam usque adeo necessitatibus com-
pelli, ut cogatur carcere amante; a-
mans amatam adamat, sed mala ei
optat. Insuper, si amans venerea
cupiditate in amatam frui desiderat,
malum & turpitudinem amatæ ad-
esse concupiscit. Quid enim tur-
pius esse potest in puella virgine,
quam virginitatē atque pudicitiam
defraudare. Qui igitur hæc amatæ
adesse concupierit, amatam arden-
ter deperit, sed amorem comitabi-
tur malevolentia. At, qui vult a-
matæ adesse bona honorabilia, bo-
na utilia, bonaque jucunda; & ni-
hil aliud querit quam ut redame-
tur: hic amat, sed non cum male-
volentia, cum nihil in amatam op-
ret, quod non in se optaret. Hoc
pacto nos Fulviām deperiimus. ca-
enim bona, quæ mihi, ei velo; &
ipsa, quæ sibi cupit, ei cupio, nec
pauciora, nec plura, nec majora,
nec minora. Quod si ipsa nos reda-
maverit, noster mutuus amor, ex-
cro anteroque compositus, procul
a malevolentia abest; & ita sic in
futurum.

260 A V G V S T I N I N I P H I
futurum. Haec tenus de cupidinis
comitibus.

C A P U T LXXXVI.

Amorens, ex ero atque antero dissimilribus compositi, non diu permanens.

Accidit autem quandoque, a morem componi ex ero atque antero dissimilribus, quotiens amans & amata non delectantur eisdem, quando amans aspectu gaudet amatæ, amata vero obsequio amatoris. Quam igitur ita fuerit, amor non diu inter hos permanebit. Desinente enim ætatis flore, amor quoque frequenter desinit. Amanti enim aspectus non amplius jucundus est, amatæ vero non præstat ut obsequium. Deinde, qui non voluntatem in amoribus, sed utilitatem commutant, iij, & minus se amant, & minus permanent. Caussa autem est, quia non compensant pro voluptifico voluptificum, sed pro jucundo utile. Qui autem sic se amant, ero & antero dissimila-

similaribus se amant. Quotiens autem erus & anterus dissimilares sunt, amantes minus in amore permanebunt, minus quoque se amabunt. Præterea quando in amore erus est propter voluptatem, anterus autem propter utile, amantes minus liberaliter se amant, quam si ambo propter voluptatem se amarent. At amantes, qui minus liberaliter se amant, minus in amore permanent. Quare amor, qui ex entro, & antero, dissimilaribus constat, & minor est, & minus durat. Non enim se mutuo amabunt, sed ea, quæ inherunt, quæ non permanent.

CAPUT LXXXVII.

De querelis amantium.

Quoniam querela est accusatio; in omni autem accusatione est accusans, & accusatus, & iudex, & id de quo est accusatio: est accusans interdum amans, interdum amata: persona vero accusata similiter aliquando amans, aliquando amata: iudex vero est Hesia, quæ p̄so

262 AVGVSTINI NIPHI
pro numine celebatur a gentilibus :
fuit enim regina , quæ in suo regno
semper justiciæ coluit : apud al-
lios Iupiter, qui in suo regno justi-
ciam semper cum sapientia exer-
cuit. Restat nunc declarare id in
quo amantes se eorum Hosia aut
Iove accusent. Aristoteles , Ethi-
corum viii , inter amantes , qui
mutuo se amant , nullam querelam
posse esse tradit : quoniam , simu-
tuò se amant , cuncta agunt , ut se
in reciproco amore servent : inter
eos autem , qui cuncta agunt ut se
in mutuo amore servent , nulla po-
test esse querela ; aboquin non cun-
cta agerent ut se in reciproco amo-
re servarent . Postea libro ix , inter
amantes , qui se cupidinis amore di-
ligunt , assignar querelas , quæ post
raptum , illustrationem , atque in-
cendium , nasci solent . Nam , cum
omnis querela exoriatur ex aliquo ,
quod mutuo alter alteri debet , binc
aliquæ querelas nascuntur ex debi-
tis , quæ alter alteri debet , eorum ,
quæ ad animum pertinent ; non
nullæ autem ex debitibus eorum , quæ
attinent ad exteriora . Mutuum de-
bitum ,

bitum, quod alter alteri debet, eorum, quæ ad animum atque interiora pertinent, primum, est mutua adhærentia. Post raptum enim, illustrationem, & incendium, animus amantis, mortuus in suo corpore, vivere debet in alieno, hoc est, ejus quam amat. **Contra vero amata reddere amanti debet animam,** morisque in suo, ut vivat atque reviviscat in amante. Quum itaque amantis animus, mortuus in suo, non vivit in amatæ corpore, nascitur querela amatæ contra amantem. Cum vero contra amata non reddit animam amanti, moriendo in suo, ut suscitet amantem, & in eo vivat; querela exurgit amantis adversus amatam. Eorum vero debitorum, quæ pertinent ad exteriora, Aristoteles asserit esse mutua obsequia. Quæ, ut arbitror, non sunt ejusdem rationis. Quum enim foemina sit frigidum animal, masculus vero calidum; amantis ad amatam obsequia primo sunt lenocinicas blanditiæ; quoniam, quemadmodum ferrum rigidum mollescit in igne, ita amata frigida in blan-

264 AVGVSTINI NIPHI
blanditiis lenocinicis. Hinc nascitur, ut cuncta animalia, cum moventur ad libidines, prius blandiantur fæminis. Estenim naturale masculorum, propter excessum calidi, blandiri. Si igitur amans amatæ minus blandiatur, emergit querela amatæ adversus amantem. Et quoniam masculus calidior est, fæmina vero frigidior, calidumque refrigeratur frigido: ideo, nisi amata perlibenter lenocinicas blanditias patiatur, quibus calidum amantis refrigeretur; surgit querela amantis adversus amatam. Adhæc, quoniam mulier est animal mancum, atque imperfectum, nec sciens, nec valens invenire necessaria ut vivat; masculus vero animal completum atque perfectum, sciens & potens de se vivere: hinc amans in omnibus necessitatibus amatæ subvenire debet: ubi autem non subvenit, venit accusandus: amata vero, quia manca atque imperfecta, apta aliunde necessitates habere, quum necessitates perlibenter ab amante non suscipit, non injuria accusatur. Insuper, quum mulier sit

fit animal imprudens, insipiens, natura, consilio invalidum; masculus autem contra, natura prudens, sapiens, atque consilio valens: amans monere, in moribus instituere, atque imperitiam amatæ moderari debet: quod si non fecerit, querela est dignus: amata autem, hæc perlibenter ferre atque sustinere: fecus delirans merèbitur querelam fortasse. Igitur per mutua obsequia Aristoteles hæc intellexit, quæ quum non mutuo præstantur, incusationes nascuntur. Nec tam in præceptis tanti philosophi est inconstantia. Nam, quum libro viii Ethicorum inter amantes negat esse querelas, de amantibus loquitur, qui perfecto cupidine se amant. In hujusmodi enim amantibus querela esse non potest. Quoniam cuncta agunt, ut se in mutuo perfecto que amore servent. Quum vero libro ix affigiat querelas, fortasse de illis amantibus dicit, in quibus amor non venit ad perfectam genitaram; sed solum usque ad incrementum; quod est cupidinis accrementum. In talibus enim querelæ esse

(m)

esse

266 AVGVSTINI NIPIH
esse possunt ex parte inherentiæ &
transformationis , nec non ex par-
te exteriorum obsequiorum, ut ex-
positum est.

CAPUT LXXXVIII.

De convictu amantium.

Quoniam diuturna absentia a-
mantium tabefacit cupidinem;
nam in proverbio est, Silentium
dirimit amores ; ideo , si cupido
semper recens servandus fuerit ,
convictibus opus est ; non quidem
semper, perpetuisque , (voluptas
enim continua in dolorem verti-
tur,) sed pro necessitate , atque leni
admodum delectatione adhibitis.
Nec amantium convictum intelli-
gimus eum , qui venerea in libidi-
ne est. Sic enim animalia convi-
vunt , & homines , quoad anima-
lia sunt : homines vero, quoad ho-
mines , fruitione mutua. Quæ re-
rum pulchrarum est, quas amantes
apud se cognoscunt. Muta enim a-
nimalia in rebus sensibilibus non
cognoscunt pulchrum : homines
autem

aurem cognoscunt. Ideo in pulchris convivere pro necessitate, hominibus est jucundissimum. Adhæc; sicut amantes natura affectant esse; quod est vivere: ita affectant simul operari; quod est convivere, & simul esse in convitu. Igitur amantium, ut Aristoteles inquit, in pluribus consistere videtur. Primo in mutuo visu. Sic enim amantes frui videntur ea pulchritudine, quæ per visum habetur. Et, quoniam amantis & amatae est unum vivere, ideo amans cum amata in ea actione vivere desiderat quæ amatae est præcipua delectatio. Quæ enim actio est amatae præcipua delectatio, est quasi suum esse, cuius gratia eligit vivere, quatenus ad illam aut universam, aut fere omnem vitam destinavit. Hinc est, ut nonnulli cum amatis convivant, choreas faciendo, alij modulando, alij ludendo, alij philosophando, veluti Socrates cum Diotima, nonnulli poemata conficiendo, nonnulli eloquendo atque ex arte dicendo, si amata in hujusmodi voluptificam

(m 2) vi-

268 AVGVSTINI NIPHI
vitam duxerit. Itaque in ea actio-
ne commorari atque convivere a-
mantes cum amatis debent, quam
maxime diligunt, & in qua pro ma-
jore suæ vitæ parte vivunt. sic e-
nīm amatis convivent, hoc est, uno
vivere ac eodem permanebunt.

CAPUT LXXXIX.

De accidentibus, quæ amantibus contingunt in aspectu amata.

PLura vero accidentia amanti-
bus contingunt coram amatis .
quæ si omnia referre vellem, adim-
mensum proficeretur oratio. Di-
camus igitur paucis, quæ plerum-
que eveniunt, quæque potiora vi-
dentur. Contingit primo , ut a-
mantes amatæ puellæ aspectum ti-
meant, non propterea, ut Platonici
afferunt, quia divinitatis fulgor
in ejus pulchritudine emicet , quasi
dei simulacrum obstupescere atque
contremiscere compellat. Nam ,
licet fortasse in amore officioso hoc
verum esse posset ; tamen in cupi-
dineo ipso amore amatæ puellæ id-
eo

eo aliquando aspectum timent ; quia in eo alicujus mali aut voto adversantis futuri meditantur in fortunij canssas : quippe cum timor, ut diximus, ex futuri mali imaginatione exoriatur : aut, quod arbitrentur, ipsam ob excellentiam esse formidabilem : sic enim servi in praesentia domini , & subditi in aspectu principum, propter præstantiam metuunt. Accidit etiam interdum , ut amantes coram amatis divitias & honores contemnant , non ideo , ut Platonici autumant , quia par est, ut divinitas, quæ in humano pulchro relucet, humanis omnibus anteponatur. Nam, licet fortasse istud in officioso amore locum haberet, tamen amantes ideo ea contemnunt , ut ostendant , amatam solam cordisibi esse, solamque cæteris bonis esse anteferendam. Quin etiam sunt , qui amatam propriæ vitæ anteposuerint. Evenit etiam coram amata , ut indiciis atque argumentis demonstrent, se velle atque cupere transformari in eam , ut Medusa in laxum , non propriea , ut Platonici

(m 3)

com-

270 A V G V S T I N I N I P H I
commentantur, quia deum, quem
in amata cognoscunt, hominem
fieri cupiant atque conentur. Quis
autem pro deo hominem non co-
mutet? Nam, licet in honesto amo-
re hoc fortasse verum sit, amantes
tamen ideo in amatam se transfor-
mari cupiunt, ut, ejus effigie for-
mati ab ea nunquam separentur,
in eaque semper vivant. Contingit
etiam coram amatæ aspectu, ut sus-
spirent, & congaudeant. Suspirant
quidem, quia perdite amando se
ipsos amittunt, perdunt, ac peri-
munt. Gaudent vero, quia ex ejus
aspectu multis voluptatibus fruun-
tur. Insuper accidit, ut in amatæ
præsentia caleant, & frigeant, in-
star eorum, quos tertiana febris
invadit. merito quidem frigent,
quia præ nimio amore cor calore
proprio deseritur. calent vero, cum
humanæ pulchritudinis fulgore ex-
teriora corporis omnia accenden-
tur. Evenit præterea, ut, licet a-
mantes hebetissimi sint, corā tamen
amatæ aspectu acutiores evadant;
non præterea, ut Platonici fingunt,
quia divino radiø, qui in humano
pul-

pulchro scintillat , illustrantur ; nam, licet ut diximus, in modesto amore verum esset , tamen in cupiditate, de qua loquimur , propria accutiores evadunt, quia necessitas consequendi amatam (quod fieri non potest sine sapientia) eos competit ad prudentiam , spiritus vigorando atque disponendo ; adeo ut bene serviant sapientiae; quemadmodum accidit Pyrraco , qui cibi compulsione didicit suum Xapi . Accidit quoque , ut, licet velint amatam super omnes pulchras pulchriorem , eam tamen desiderent defadare. Pulchriorem quidem esse, quoniam ei bona omnia volunt , quae sibi volunt : at pulchritudo bonum quoddam est , quod omnes sibi cupiunt. Defadare autem , quia in ea concupiscunt venerem: venus autem ad intemperantiam atque incontinentiam trahit , ideoque ad incognitatem , quae virginem puritatem defodat.

CAPUT XC.

Cupidinis immanites.

SVNT ETIAM NONNULLÆ CORUM, QUI PROPTET CUPIDINEM EXARDENT, IMMANITES, JURE NON PRÆTEREUNDÆ. QUARUM EA PRIMA EST, NONNULLOS ADEO PERDITE DEPERISSE, UT ETIAM IN STATUARUM AMORES IMPETLERENTUR. VELUTI QUI VENEREM CNIDIAM PRAXITELIS OPUS ADAMARUNT: CUM QUAFERUNT CONCUBUISSE, GENITALEQUE LENMEN PERSÆPE EMISSE. ALCIDÆ, JUVENIS RHODIUS, SIMILI MODO CUM CUPIDINE; QUOD ETIAM PRAXITELIS OPUS ERAT. NAM GENITALE SEMEN POSTEA IN MARMORE REPERTUM EST. QUIDAM JUVENIS ATHENIENSIS, UT AElianuS REFERT, FORTUNÆ STATUAM ADEO DEPERIVIT, (QUAM TÙ EMERECONABATUR,) UT PROPE EAM MORIUS REPERTUS FUERIT. CRATES PASTOR ADAMAVIT CAPRAM. ELINUS OVEM. AURETES EQUAM. MASSALA AGRESTIS ASINAM. EST ENIM TANTA AMORIS VIS, UT NON AB RATIONE MENÄNDER EUM IMPERIOSAM DEUM DIXERIT, THEOCRITUS, SAN-

GUIL-

guinem eum trahere, veluti palu-
stris sanguisuga.

CAPUT XC.

Cupidinis probitates.

SVNT ETIAM E CONVERSO PROBITATES. Nam cupido prudentem reddit amantem ad providendum, acutum ad differendum, facundum ad eloquendum, ad res gerendas magnanimum, in jocos facerum, ad ludos promptum, ad seria fortissimum, ad pericula audacem atque confidentem, summota dissensione concordem: præstat amanti, vita miseria, felicitatem: ubi enim mutuus amor, ibi nullæ insidiæ; ubi nullæ insidiæ, ibi communia omnia; ibi & lites, & furta, & homicidia cessant, & prælia.

(m 5)

CAP.

CAPUT XCII.

*Puerorum, quae e vita decesserunt,
non esse cupidinem; nec eorum
avantium, qui defuncti sunt.*

Sed non parva digladiatio est, possint ne amatae mortuae aut amantes amari. Poetæ, amatas post mortem amare se, multis carminibus fatentur. Illustris Victoria Columna, Piscariensium Marchionissa, nec patitur, nec audit illos, qui negant, ipsam Ferdinandum Avalum, strenuissimum olim ducem, nunc post mortem non depetrere; quin longe majore amore illum se affirmat adamare, quam dum in humanis ageret. Hoc etiam testantur honores, qui defunctis exhibentur; qui, si non amarentur, honoribus non honestarentur. Sed, si verum id est,

*Omnia vincit amor, solvuntur omnia
morte,
puellas amatas, aut amatos, post
mortem nullatenus nos amare con-
tingit.*

tingit. Deinde, amor desiderium est fruendi pulchro. Quod non est pulchrum, nec esse potest, in fruendi desiderio esse nequit. Nemo enim desiderabit quod fieri non potest. At quum amata post mortem nec pulchra sit, nec esse possit, quo nam modo adamari poterit? Qua ratione dicamus, nihil esse amabile amore cupidino, cum quo nulla est fructus spes. Est enim amor cupidinus, affectus, ut diximus, appetitus sensitivi, qui non fertur nisi ad id quod omnibus sensibus aptum est subiici, quo etiam per eosdem frui speramus. At quum amata post mortem nec sensibus subjaceant, nec fruitionem aptae subire sint, sit, ut amore cupidino non sint amabiles. Amore autem benevolentiae, qui actus est voluntatis, amare ipsas possumus, eis ita bona adesse optando, quae possibilia sunt mortuis. Et, quoniam mortui, sicut ut Aristoteles inquit, esse habent in memoria viventium, quod honoribus venerari, de bono stationibus autem traducere concessum est; hac ratione

(m 6) eis

276 AVGVSTINI NIPHI
eis benevelle possumus, quatenus
honoribus honestate, laudibus ex-
tollere, id quod in viventium me-
moris est, amantes possunt.

CAPUT xiii.

*Nec in plantis, nec in mutis anima-
libus, esse cupidinem, sed amo-
rem quendam.*

Sunt, qui, amplificando amoris
regnum, in stirpibus animalibus
que mutis cupidinem esse tradant.
Theophrastus enim scribit, inter
oleam & myrtum mutuum esse
cupidinem; & inter ulmum & vi-
tem. Columella vero, inter ficum
& oleam. Nec solum in stirpibus,
quæ genere differunt, sed etiam in
iis, quæ ipsiusdem generis sunt. Seri-
bunt enim; palmam sine suo mas-
culo non generate. Ceteraque alia
plurima. In mutis quoque anima-
libus. primo quidem quæ genere
differunt. ut inter psittacum & tur-
turem; inter tordum & merulam;
&, ut scribit Aristoteles, inter ele-

phantum & delphinum, inter gallum & pavonem. Legimus etiam, in Corintha puérum a delphino a- matum esse; in Spártha cythari- stam ab ansere, & a graculo Me- senum, & Xenéphontis puerum (ut scribit Aslianus) a quodam cane. Verum, non cupidines, sed fortasse amores quidam, aut naturales quæ- dam convenientiæ hæ sunt, quæ aut propter naturam generis, aut speciei, vel individui, emergunt.

CAPUT XCIV.

Cur cupidinem poeta deum esse finxerint.

Quoniam autem cupido in a- mantibus quædam quasi mi- randa facere videtur, Cupidinem deum esse fabulantur poetæ. Cer- nimus enim primo, animalia feré omnia, & muta, & rationabilia, pro amore sese in præcipitia dare, extrema pericula pati, mortem nullo pacto extimescere, &, quod admiratione magis dignum est, imbecilla animalia, ut Plato inquit,

amo-

278 AVGVSTINI NIPHI
amoris caussa adversus ferocissima
atque robustissima acerrime pu-
gnare, nec pericula nec mortem
recusare. Deinde inimicizæ, quæ
amoris caussa emergunt, gravissi-
mæ spectantur. Nam, nec odium,
nec ultio, major spectatur, quā quæ
ad usciscendas injurias adhibetur.
ceu de Turno Virgilius, & de Me-
dea scribit Seneca. Præterea, quis
ignis major, quam qui amoris cau-
sa in amantium pectoribus accen-
ditur. Est enim qualis is, qui a tra-
gico poëta sacer nuncupatur. Nam,
quemadmodum, qui sacer ignis
est, carnem omnem urendo, ossa
tandem arida relinquit; ita quoque
cupidinis ardor cor & viscera, arc-
faciendo demum in cineres vertit:
ut sit illud Terentij verissimum; Ad-
hære huic igr.i, quia te plus satis ca-
lefaciet. Qua ratione fit, ut cupidi-
neus ignis longe vebementior ha-
bendus sit igne clementario; quod
hic, ut Cyrus inquit apud Xeno-
phantem, non urat, nisi terigerit;
ille & prope, & procul, & tactu,
& imaginatione amantes incendat.
Deinde, quis dolex major, quis in-
cen-

cendiosior, quis ardenter, eo dolore, qui cupidinis causa nascitur? Dolor enim, qui ex carissimorum morte proficiscitur, tempore tabescit: at dolor, qui cupidinis causa est, quanto morosior fuerit, tanto in maiorem fervorem evadit. Febris insuper, quæ humorum causa nos invadit, quæ ex pituita oritur, sex horas nos quiescere permittit; quæ vero ex rubrabilis dic integro; quæ ex atra, duabus: at, quæ ex amore in sanguine est, tanto ipsa sanguinea febre ardenter videtur, quanto animus, quem affigit, cor antecellit, quod sanguinea ipsa febre laborat. Adhuc, tanta est cupidinis vis, ut non modo nostræ salutis obliuisci cogat, sed amori rebiles fieri, qui nobis nativus est. compellit enim longe magis amatam adamare, quam ut quispiam scipsum amet. hoc autem adversus eam naturæ legem est, qua quis natus est ut longe se ipsum ardenter quam alteram quamvis depereat. Deinceps, quis cupidinem perniciiorem non existimabit, si furor, qui exulta rubra bile nos invadit, cogat

280 AVGVSTINI NIPHI
cogat exclamare ; qui vero exusto
sanguine, ridere ; qui autem exu-
sta atra bile, mœstos esse ? At , cu-
pido, quum nos invaserit , uno co-
demque tempore exclamare atque
tacere, flere, atque ridere, lætari at-
que dolere , urget ; & , quod his
majus est, eodem temporis momen-
to sperare atque spe destitui , time-
re atque audere , irasci atque man-
fuscerē , avidos esse atque abomi-
nari, zelotypos esse & non zeloty-
pos. Postea , si illud Plauti verum
est ,

*Cupidinus vi amantem in amatam
transformari;*
quemadmodum , ut Plato inquit
in Phædone, tyranni in lupos, ut di-
ximus, Orpheus a mulietibus dis-
sectus in cycnum, Thersita in simi-
am mutatus est : quænam res cu-
pidino pollentior dicenda est? In-
tensa enī de amata meditatio us-
que adeo amantem rapit , ut in ec-
stasim , hoc est , in alienationem ,
eum ducat , adeo ut in ea quiescat ,
atque refocilletur. Qua ratione
Plato Cupidinem magnum dicit :
& Properius se Propertium esse
negat ,

negat, sed vel umbram sine tactu ; & Plautinus amans, se non ibi esse ubi est ; ubi autem non est, ibi esse dicit. Sed his omnibus illud, ut Apuleius inquit, mirabilius esse videtur, ut corpus, nullo utente igne ; ut in amantibus cernitur, qui sine igne incenduntur. Hæc igitur, & alia plurima, sunt Cupidinis mirabilia, propter quæ poëtæ eum inter deos collokarunt.

CAPUT. xciv.

De cupidinis parentibus, secundum Poetas; & de interpretatione.

Dicitima Sibylla Cupidinis originem sociati hunc in modum demonstravit. In Veneris natalibus discumbentibus diis, Porus, Consilii filius, pœnitentiaris ebrius, cum Renia in Iovis horto se inscuit, & ex eo congressu Cupido natus est. Per hæc enim intelligere voluit, Cupidinem ortum esse ex Poro, qui deus est affluentæ, atque ubertatis. non enim potest Cupido nasci, nisi semen genitale affuxerit & mul-

282 AVGVSTINI NIPHI
moltum, & s̄pē. Et ex Penia. quae
est inopia. affluente enim semine
cum puellarum inopia, qui amat,
ardescit. qui eam abundat pueris,
nulla fere afficitur. at qui in semine
ex crescit, & in pueris inops fuerit,
hic est qui cupidine uritur, & fer-
vet. Aut potius Porus, seminis ha-
bet symbolum; a verbo πόρος, quod
est immisso: Penia vero concep-
tus; qui non sit sine indigentia; qua
est πνίγεια.

CAPUT XCVI.

De aggritudine cupidinea; & quib[us] signis a cupidine discernatur.

CVpidinem vero nonnunquam in
cupidinem & aggritudinem eva-
sisse, argumento nobis est Antio-
chus Seleuci filius. Quod autem hoc
contingat nonnunquam, Rhazes,
Avicenna, & Galenus demon-
strant. Nam, cum amantis inten-
tio in assidua pueræ amatæ cogita-
tione tota se verset, sitque illic na-
turalis complexionis vis omnis in-
tentia: cibus in stomacho perfecte
con-

concoquetur nunquam. Quo sit,
 ut major in excrementsa quantitas
 emittatur, minor vero, & ea qui-
 dem quæ cruda est, trahatur ad je-
 cur. ubi etiam male concoquitur:
 ideo sanguis paucus, crudusque, in-
 de per venas diffunditur. quare
 membra omnia cruditate alimenti
 extenuantur, & pallent. Præter-
 ea, quocunque animi assidua
 fertur intentio, illuc & spiritus ad-
 volat. Qui animæ sive currus, sive
 instrumenta sunt. Et, quoniam in
 amatæ puellæ imaginem tota a-
 mantis intentio fertur & rapitur,
 eodem etiam trahentur & spiritus.
 Illuc autem evolantes, assidue resol-
 vuntur. Quapropter frequentissi-
 mo puri sanguinis fomite opus est
 ad consumptos spiritus recrean-
 dos, ubi subtiliores quæque & lu-
 cidiores partes sanguinis quotidie
 in reficiendis spiritibus exhalantur.
 Propterea, puto & claro sanguine
 resoluto, maculosus, crassus, ari-
 dus restat, & ater. Hinc exiccatur
 corpus, & squalet. Hinc & melan-
 cholici, amantes evadunt. ex sicco
 enim, crasso, atroque sanguine me-
 lan-

284 A V G V S T I N I N I P H I
lancholia efficitur. quæ suis vapo-
ribus caput opplet, cerebrum sic-
cat, animam tetris horrendisque i-
maginibus dies noctesque solicitare
non cessat. Quod Lucretio, philo-
sopho Epicureo, propter amorem
legimus accidisse. qui, amore pri-
mam, insaniam deinde vexatus, sibi
tandem ipsi manus injecit. Gale-
nus morbum cupidineum ἔπειρον,
Avicennā autem hiliscim appella-
vit. Signa vero multiplicia sunt,
quibus a cupidine discernitur. Pri-
mum quidem a qualitate ipsa mu-
tata. Nam oculi eorum sunt siccii,
atque profundi. Membra omnia,
præter oculos, arefacta & squalida.
Dico, præter oculos; quoniam, li-
cet profundi sint, tamen sunt gra-
ves, crassis palpebris & magnis af-
fecti, propter insomnitatem & plo-
ratum. Figura vultus sine ordi-
ne atque variabilis. Deinde ab a-
ctionibus. læsis enim palpebrae
continuo moventur. rident vero,
ac si pulchri non nihil aspicerint
& jucundi, aut audierint sonos de-
lectabiles. lætantur modo, modo
tristantur. cum ploraverint, singul-
tatim

tatim flent. frequenter, cum suspiraverint, attollunt suspitia. cum amatorias modulationes atque cantilenas audierint, nunc ridendo lætantur, nunc flendo tristantur; præsertim cum amatæ rebellionis meminerint, & absentia. Pulsus sunt eorum, qui tristantur, inordinati, atque difformes. Discernitur autem cupido ab erosí; quoniam, licet, qui cupidine amat, uni se in omnibus præbeat, & perseveranter; in actionibus tamen servat modum & ordinem, cunctaque ratione accommodata cupidini facere videtur. nam, perseveranter amando, & quidem unam, cuncta amatæ gratia contemnit, infelicem quoque se putat. cum memoriam in aliud quā in amatam occupaverit. neminem arbitratur se feliciorem, quoties amatam aut inspicerit, aut alloquutus fuerit, aut retigerit. amat quæcunque amatæ sunt honoribus laudibusque quotidie extollendo. tuitur ejus honorem, infamiam ei attributā acerrime repellendo. &c, ut paucis concludā, omnia, quæ amata vult, ipse vult, quæ amatæ discent

286 AVGVSTINI NIPHI
cent, ipse abhorret. quæ licet ab affectu proficiscantur, ratione tamen affectui conformi aguntur. Qui vero cupidinco morbo laborat, quæcunque agit, sine modo & ordine facere videtur. Tradit autem Avicenna signum, quo solers medicus cognoscere poterit puellam, cuius gratia erosio amans laborat, ex pulsu ipso. Pulsus enim in commemoratione puellæ alteratur; præsertim si commemoratio post oblicationem a medico procuretur. Insuper etiam & in subitario occurru; usque adeo, ut etiam imperiti medici hujusmodi expulsu differentiam cognoscere possint. Et, quamvis Erasistratum in Antiocho, Seleuci filio, qui Novercam deperibat, hoc cognovisse ferant historici, Galenus tamen, eo libro, quem de prædictionibus scripsit, afferit, illud de Erasistrato narratum hujusmodi esse comperisse, suoque tempore illud in uno quodam juvene, qui sæva erosio laborabat, ex motu pulsus se deprehendisse. Sed ubi puella præsens non fuerit, aut obvians, aut ocurrrens, non est facile

cile illud annotare ex pulsu. Avicenna tamen docet, hoc pacto, ut plurium puellarum nomina dicendo, solers medicus pulsum manu perseveranter contingat. Inveniet enim cum mox diversum, cum nomen amatæ in narratione occurrit. Quod si cum occurrerit nomen amatæ formam, mores, domum, dignitatem, ceteraque quæ eam extollunt, ipse Medicus, aut alius, narraverit, in pulsu etiam majorem diversitatem persentiet. Et, quoties vicissim hoc fecerit, invenies apud hujusmodi commemorationes semper in pulsu mutationem non parvam. Quod se expertum esse testatur. Rhases Syrus, medicus non inexpertus, hujusmodi morbum curat coitu cum ea quæ in desiderio est, si fieri potest; aut lege in uxorem ducendi, ut Erasistratus Antiochum; aut alio modo: Si autem fieri non potest; coitus cum alia simili persæpe fieri, ut inquit, procuretur. Itemque jejunio. Ut Crates dicebat; Amor se des famus. Seneca vero;

Quarto

288 AVGVSTINI NIPHI
Quem si favore atque alere desitas , cades ,
brevisque vires perdit , extincus sua vi.
Insuper & ebrietate ; quoniam vi-
num spiritus multiplicat , et pabulat ,
qui amore aruerunt . Nam , ut fer-
rum mollescit in igne , sic amantis
aresacti spiritus . Et ut vino , ita &
deambulatione . deambulatio enim
otium tollit . Sub deambulatione
intelliguntur gymnicae motiones ,
ut venatio , & cætera , in quibus
corpus movetur . Et ablatione otij .
Otia enim si tollas , periere cupidinis artes .
Sunt & alia multa , quæ a medi-
cis quærantur .

CAPUT XCVII.

De illegitimo atque preternaturali cupidine.

Quoniam , ut Plato inquit , du-
plex venus est : mascula ; quæ
libidinis venerea expletio est mas-
calorum cum pueris : & fæminea ;
quæ venerea voluptas est masculo-
rum cum fæminis ejusdem speciei :
(dico , ejusdem speciei ; quoniam
hominum cum mutis animalibus
vene-

venereæ libidines, aut cum se ipsis
stuprations, non sunt amatoria,
sed omnino a bonis mentibus alienæ :) hinc duplex exoritur cupido ; alter fæmineus; qui desiderium
est coëundi cum puella amata ; de quo diximus ; alter autem masculus; qui desiderium est coëundi cum puerō amato. Ille enim ex venere fæmina, hic autem ex mascula ortum habet. Conveniunt autem in omnibus, præterquā in objectis, & in naturis. In objectis quidem ; nam illi puella; huic puer obiicitur. In naturis vero ; Quoniam cupido masculus , cum oriatur ex appetitu veneris masculorum cum masculis, est omnibus modis detestādus quibus mascula ipsa venus apud natūram est exorbitabilis. Est enim venus mascula primo exorbitabilis naturæ animalium. nam per eam impeditur ejus, quod simile gereranti est, generatio; quæ opus vivētium naturalissimum est in animalibus perfectis & non mutilatis, nec, ut Aristoteles inquit, sponte genitis! Est insuper adversus naturalem animalium inclinationē; quæ

(n) omnia

290 AVGVSTINI NIPHI
omnia, quatenus, ut Plato inquit
in symposio, divino & immortali
esse participant, natura fæminas
appetunt, ut in eis perpetuum esse
lucentur. Præterea, est contra
providentiam: quæ omnibus ani-
malibus, ut sibi similia generent, in
venere mirabilem præbuit volunta-
tem. at in usu puerorum non potest
generatio animalis similis esse. Qua-
re qui eis utuntur in venere, ad-
versus divinam providentiam a-
gunt. Est insuper aduersus patien-
tis naturam. nam, qui patitur, eo
loco, quo patitur, non delectatur,
nisi, ut Aristoteles inquit libro pro-
blematum, per accidens. Hac ra-
tione Aristoteles inter immanita-
tes, Plato autem inter profanita-
tes, hujusmodi masculam venerem
enumeravit. Quæ vitia sunt con-
tra virtutem, tum humanam, tum
divinam, heroicamque. Nec ta-
men inter ferinas modo est; (est
enim ferina immanitas vitium apud
feras usitatum; ut, carnes crudas cō-
edere, cum matribus commisce-
ri, & id genus;) sed inter monstro-
sas, quæ in horrenda malacia ex-
cel-

cellunt, & humanas, & ferinas immanitates. Hujusmodi horrendam immanitatem, Aristoteles, ex barbaris translatam esse ad Græcos, demonstrat in vii Ethicorum. Nam Græcos, qui cum barbaris versabantur, hac horrenda immanitate foedatos esse affirmat. Quin immo postea apud Græcos profanitas hæc mirum in modum accrevit; ut apud Lacedæmonios, Athenienses; apud quos non erat omnino lege prohibita. Insuper apud Cretenses adeo venit in usum, ut etiam Iovem pueros deperisse fabulentur; quem deorum patrem atque hominum regem fecerunt. Apud Romanos puer adamatus *pullus* verbo communi dicebatur. Apud Thebanos non solum juvenes pueros deperibant, sed (*quod longe monströsius est*) matronæ præclaræ atque illustres, ardenter juvenulas adamabant. Nec poetæ hujus infamiae horrendæ nota catuerunt. Nam Anacreon Battillum deperivit, Pindarus Pana, Alcæus Lycum, Mysten Vælgius elegiographus, Euripides Agatho-

292 AVGVSTINI NIPHE
thonem, Valerius Flaccus in deli-
ciis habuit Amazonicum puerum,
Tibullus Cheritum, Asinius Gallus
Hippolytum, Teitylum Vaconius,
Ligurinum Horatius, Roscium Q.
Catullus Epigrammatista, Iuven-
tium Catullus. Nec hi hac nota ca-
ruerunt, qui apud gentiles ut dij
colebantur. Nam Ganymedem
Iupiter adamavit, Hylæm & Ab-
derum Hercules, Apollo Bran-
chum Thessalum, Bacchus Ampel-
um, unde vitis sator dictus. Nec
reges etiam; quia Antinoum A-
drianus Imperator adamavit, Gy-
ges Rex Lydorum Magnetem
Smyrnæum. Immo (venia sit di-
cto) Platonem Gellius videtur no-
tare per hæc carmina;

*Suavia dans Agathoni, animam ipse in
labra tenebam.*

*Aegra stenim properans, tñquam abitu-
ra fuit.*

Sed profecto (ut diximus) stomac-
chosum, foediissimum, naturæq; rebelle
vitium est, nec prophanum modo,
humanis ac divinis legibus prohibi-
tum, verum etiam belluis hor-
rendum, quod potius ad interimen-
dum,

dum quam ad propagandū huma-
num genus spectat. Qua ratione sit,
nō ut injuria adverlus Periandrum
in Ambracia tyrannum seditiones
insidiæ mortæ fuerint, quod in con-
vivio quæsicerat a puero quodam a
se adamato, esset ne prægnans. C.
Marius corona insigni Cælium ho-
nestavit, quod tribunum intereme-
rat, qui Venerem fœminam a se stu-
prandam rogavit. E senatu fugatur
Q. Flaminius, quod passus sit, cy-
nædum (quem deperibat) apud se
interimere militem, cum in Gallia
præfectus esset. Sanctiones crimen
nullum execrabilius isto putant;
quod naturæ sit exorbitabile of-
fendiculum.

CAPUT XCIII.

*De illegitimo, & naturali, deque
legitimo cupidine.*

PLATO, in symposio, amorem
dissecuit in duos. alterum, qui
in mente æternus amor est ad di-
vinam pulchritudinem perviden-
dam; cuius gratia philosophiae stu-
(n 3) dia,

294 AVGVSTINI NIPHI
dia, & justiciæ & pietatis officia ,
sequimur : alterum , in generandi
potentia ; qui tanquā stimulus qui-
dam ad sobolem procreandam mo-
vet appetitum sensitivum , atque
titillat : is etiam amor perpetuus
est , quo affidue incitamus , ut su-
pernæ pulchritudinis illius simili-
tudinem in procreatæ prolis effigie
effingamus . Hos duos amores in
nobis perpetuos Plato duos dæmo-
nes asserit , qui nostris animis sem-
per adesse videntur . Quorum alter
ad superna , alter ad inferna depri-
mat . Sunt autem ambo boni sim-
pliciter , quoniam tam sobolis pro-
creatio quam veritatis indagatio
necessaria & honesta censetur . Ve-
rum , qui ad supernam pulchritu-
dinem nostrum animum attollit ,
omni ex parte bonus est . Qui vero
in generandi potentia occulte con-
tinetur , quiq[ue] cupido dicitur in
hominibus , in animalibus mutis
concupiscentia ferina , quod est de-
siderium coeundi cum fœmina a-
mata generandi causa , non quidem
cum certa constitutaque fœmina ,
sed (ut utar verbis logiorum) cum
fœmi-

fœmina in universalis, non est malus; quemadmodum nec appetitus cibi vel potus; quippe cum ille pro servanda specie, hic pro tuerendo individuo natura sit inditus nobis. Cum fœmina autem hac vel illa (ut ita dixerim, in individuo,) si freno rationis non moderetur, naturalis quidem est, sed illegitimus. Appetitus enim hujusmodi (ut Aristoteles inquit, 111 ethicorum) pueri similis videtur, cuius paedagogus est ratio. Nam sicuti, quando a paedagogo non regulatur, in concupiscentias longius progreditur, (quoniam ejus appetitus insatiabilis est:) sic appetitus hujusmodi, si ratione non regitur, mentem a suo statu sic dimovebit, ut tandem labatur ad pessimam corporis & animi labem. Animi quidem; quoniam a præcipuo ejus bono averteret; quod in veritatis contemplatione consistit; & ad mysteria vijiora, ut ad ferinas immanitates, detorquebit. Corporis vero; quoniam (ut diximus) corpus, ob tristiciam. qua continuo arescit, tandem in pessimam erosim

296 AVGVSTINI NIPHI
cetur. qua multi e vita decesserunt.
Hac ratione Plato primum amo-
rem, qui mentem ad superna attol-
lit, calodæmonem, hoc est, bonum
genium; secundum vero, qui ad
inferna diripit, cacodæmonem, hoc
est, malum genium, appellavit;
quod ille semper ad superna bona
animum attollat, hic autem quod
aliuando ad mala animum rapiat.
Ad malum quidem, si praeter legem
rationemq; rectam individuo, hanc
aut illam pueram adamaverit.
Nam, qui amat quam debet, quan-
do debet, quantoque amore opus
est, non vituperatione notatur; quo-
niam amor, quo deperit, legitimus
ac moralis cupido est. Quemad-
modum venereum usum non om-
nem philosophi vituperarunt, sed
eum, quando nec cum quibus, nec
quanto, nec quando oportet, com-
mittitur. Quando enim sanitatem
non delet, nec est praeter legem,
ac honestus, nec supra hominis fa-
cultatem, a philosophis non veta-
tur. Quod si venereus usus hoc pa-
to non vituperetur, minus quoque
cupido humanus, qui illius deside-
rium

rium est, vituperatione annotandus. Quando vero excrescit nimis, etiam in uxore tutitudine notatur. Sextum in sententiis scripsisse, author Hieronymus est, adulterum esse, quisquis in uxorem suam ardenter est amator. quippe in uxorem alienam, aut in foemina quæ non sibi conjunx est, omnis amor turpis est; in suam vero nimis. Sapientis est, uxorem amare, sed judicio, non autem affectu, libidinem & pruritum ratione & examine reprimendo. Nec præcipites ferri in concubitu debemus. Fædus enim nihil, quam, uxorem amare perinde ac adulteram. Seneca cognitum quendam a se testatur ornatum hominem, qui existens in publicum fascia uxoris pectus alligabat, & ne momento quidem præsentia ejus carere poterat; potumque omnino nullum sibi nisi alterius prægustatum labris vir & uxor hauriebant; alia item pleraque, nec inepta minus, facientes, in quæ improvida vis affectus erumpet. origo quidem amoris honesta erat, sed nimetas deformitate
(n 5) non

298 AVGVSTINI NIPHI
carebat. nihil autem referre arbitramur, quam honesta causa quis insaniat. Aristoteles quoque tradit, ideo lege cautum esse fororem in uxorem ducere, ne, duplicato amore, scilicet consanguinitatis, & conjugii, vir nimis effeminaretur. Amor itaque, quo quis puellam amat ut in uxorem ducat, si metam non excesserit, non est foedus, neque præter leges: si autem amat, non ut uxorem ducat, sed ut amata fruatur, illegitus est, & lege prohibitus, tum divina tum humana. At, si amat, ut in uxorem ducat, sed ardentius, hoc est, affectu, & non judicio, etiam non laudatur.

CAPUT XCIX.

De remediis cupidinis.

Quoniam cupido turpis est, (ut diximus:) aut quia est foeminae quæ amantis conjux non est; aut quia est fæminæ, quæ conjux est amantis, sed excedit metam, atque etiam modum: ideo remediis

diis opus est. Et quoniam, ut Galenus inquit, omnis perfecta curatio parea sit, quæ caussis sunt contraria; ideo dicamus, primum remedium esse, quod adyeratur primæ causæ; quæ lex est naturæ, qua compellimur præter modum ad amandum. hoc autem est abstinencia, quæ in vigiliis, jejuniiis, atque exercitiis perficitur. non enim (ut apostolorum princeps inquit) desideria in cubilibus, impudiciciis, carnisque cura facienda sunt, nisi pro naturæ necessitate. Deinde aliud remedium est, quod adversatur secundæ caussæ, lascivis videlicet meditationibus. quod est, ut amantis mens circa contemplationem rerum divinarum orationibus & fletu occupetur. Nolite enim (inquit Apostolorum princeps) vino inebriari, in quo libido est, sed loquentes vobiscum in psalmis, hymnis, canticisque spiritualibus, implemini spiritu sancto, Domino in cordibus vestris cantantes, atque psallentes. Præterea singulare remedium sunt (ut Hieronymus inquit) scripturarum studia. sic enim
 (n 6). car-

300 AVGVSTINI NIPHI
carnem non amabis , & quibusvis
bonis cogitationibus animum oc-
cupabis.nam, ut Chrysostomus in-
quit, abscissio memtri non ita com-
primit temptationem , nec tranquilli-
tatem facit, ut cogitationis frenum.
quod etiam apostolus monet , cum
inquit; De cætero , fratres , quæ-
cunque vera sunt , quæcunque pu-
dica , quæcunque justa , quæcunque
sancta , quæcunque amabilia , quæ-
cunque bona famæ , si qua virtus ,
si qua laus disciplinæ , hæc cogitate.
Adhæc , amans ab omni otio est
repellendus , si vel in corporalibus
laboribus ipsum exerceri opus fu-
erit. nam, ut Hieronymus inquit ,
facito aliquid operis , ut semper te
diabolus inveniat occupatum. Re-
medium vero aduersus eam cau-
sam , quæ accipitur ab exteriori-
bus , singulare est , ut , quoad fieri
potest , & ab aspectu , & a collo-
quiis , & a conversationibus , & a-
frequentiis cum amatis , te procul
subducas , atque divertas. nam hæc
amantibus veluti folles sunt ad au-
gendum amoris ardorem. unde
Hieronymus monetum , qui sine

cu-

Digitized by Google

cupidine vivere desiderat; ut mulierum, maxime adolescentularum, vitet aspectum, ne eum capiat occlusus meretricis, neforma pulcherima ad illicitos ducat amplexus. Omnia autem haec, Aristoteles VII ethicorum, ad unum solum remedium reduci, docet, continentiam. patitur enim homo mirabiles cupiditates; quas si vicerit, atque vincere assueverit, continens brevi tempore evadet. est enim continentia habitus atque assuetudo vincendi cupiditates, quae ex frequentatis (ut ita dixerim) actibus nobis innascitur. qui enim vincere saepe alterum solet, facile vincit omnes. sic qui cupiditates suas saepe superat, facile, se ipsum vincendo, continens evadir. Continentia itaque præcipua est amoris medela. haec enim sola facit, ut amantes digni laude sint. Haec tenus de remediis.

CAPUT C.

Exemplia eorum, qui perdite deperierunt.

NE vero amores, de quibus diximus, exemplis careant, primo eorum exempla afferamus, qui perdite deperierunt. Octavius Pontiam deperivit. Mundus Tyberio imperante Paulinam, genere spectatissimam. Macarius Æoli regis filius sororem; qui una cum sorore gladio, a patre missio, post illius partum se interemit. Papyrius Romanus Canuliam etiam sororem; qui simili modo, ut Plutarchus narrat, iussu patris, cum sorore senecavit. Marcus Cato Porcius, captus amore cuiusdam puerilæ, adeo illius amore deperibat, ut in uxorem duceret, quæ nec suæ dignitatis, nec sui generis, sed longe inferior erat. Pisistratus, Athenarum tyrannus, Thymonosam, rusticam, uxorem duxit. Cn. Pompeius, qui rerum gestarum magnitudine Magnus dictus, perdite Floram

ram, adamavit. C. Iulius Cæsar, qui victor quinquagies confixit, Posthumiam, Læliam, Tertiam, & supra omnes Serviliam deperivit. M. Antonius adeo Cleopatram perdite adamavit, ut, cum audisset, licet falso, illius mortem, se lethali vulnera percusserit. Alexander Macedo, Asia domitor, deperivit Campaspen; quam, se iplum superando, Apelli sculptori dono dedit. sed postea perdite adamavit Roxanen; quam, cupidine exardens, uxorem duxit. Magnus Demetrius, Antigoni atque Stratonicae filius, Athenatum liberator, Lamiam perdite adamavit. Siphax libia Rex, & Masinissa, Numidiæ, Sophonisbam deperientes, bella dubia fortuna diu gesserunt. Praefectus Annibal, quum Tarenti cuiusdam puellæ cupidine conficitur, caussa fuit, ut Fabius Tarentum in jurisdictionem Romanorum reduceret. Philippus Rex, cupidine Policratia captus, eam a suo viro, qui ex principibus erat Achæorum, vi cepit. Butbares, Gabasi, Darii centurionis, orator,

304 AVGVSTINI NIPHI
cum in Macedoniam mitteretur ,
filiam regis Amyntæ perdite ada-
mavit: quam cum uxorem duce-
ret, pacem composuit. Bathseba ,
Vriæ uxor , sapientissimum illum
regem, & prophetam sanctissimum,
Davidem , usque adeo concitavit ,
ut, solitæ religionis oblitus , adul-
terio & homicidio (Vriam enim
devovit morti) suam contamina-
verit sanctitatem. anno Thamarem
sororem. Anthiochus, Seleuci fili-
us , Stratonicæ novercæ cupidine
captus, in tantam venit ægritudi-
nem, ut Seleucus pater, consulente
Erasistrato medico , qui morbum
patefecit, ei novercam Stratonicam
concederet. qui postea, Babyloniam
profecitus , prope Euphratrem am-
nem Seleucam condidit. Scipio A-
fricanus primus , perdite adamavit
ancillam Tertiæ Aemyliæ uxoris ,
postquam tantarum rerum gloria
potitus esset. C. Oœtavius augu-
stus Liviam Drusillam. Nero Sabi-
nam & Pompeiam. Marcus Anto-
nius philosophus imperator Fau-
stinam. Dionysius Syracusanus A-
ristomacham. Alexander Phereus
The-

Theben. Aeneas Laviniam. Theseus Phædram. Hercules Omphalen. Samso Delilam. Achilles Pollyxenam. Demophoon Phyllida. Medeam & Isiphilen Iason. Hermione Orestes. Protesilaus Laodamiam. Menelaus Helenam. Oenonen Paris. Argiam Polynices. Mars Venerem. Pluto Proserpinam. Apollo Daphnen. Pompeius Corneliam. Agamemnon Briseida. Ægythos Clytæmnestra. Pyramus Tisben. Annibal Salapinam quandam in Apulia puellam. Sunt alij complures, & Romani, & Barbari, philosophi quoque, atque poëtæ, qui, cupidine irretiti, longis temporibus conflitati sunt. Sed, cum hi pro exemplo satis sint, brevitas caussa prætermisimus.

CAPUT C.I.

*Exempla mulierum, qua ardenter
deperierunt amantes.*

Non desunt etiam mulieres, quæ, cupidine captæ, perdite ad

306 AVGVSTINI NIPHI
adamaverunt. Vt, Phædra Hippo-
lytum. Silla Nisum patrem. Ata-
lanta Hippomonem. Galatea A-
tin. Circe Glaucum. Carmenta Pi-
cum. Egeria Numam. Canace Ma-
carium. Hypermnestra Linum. Pe-
nelope ac Circe Vlyssem. Hypsi-
crate Mithridatem. Porcia Brutum.
Iulia Pompeium. Procris Cepha-
lum. Deidamia Achillem. Semi-
ramis Ninum filium. Byblis Cin-
num fratrem. Myrrha Cinaram pa-
trem. Gineura Lanzellottum. I-
sotta Tristanum. Francisca Pau-
lum cognatum. Pompeia Iulij C.
uxor Clodium. Calphurnia Appia-
num. Servilia Lucullum. Terentia
M. Tullium. Massalina Claudium-
Silvium. Faustina Ophitum. Ha-
enim tanto amore irretitas fuerunt,
ut ad manifestas insanias devene-
rint. Nec injuria. nam forma est
quoddam amoris illestantium,
quo nullum aliud magis efficax ve-
nenum ad irritandum venerem da-
ri queat. utit enim, non solum ta-
ctu, sed ipso quoque intuitu. & ve-
nas incendio quodam populatur;
quo qui laborant, sic miseri per-
cunt

cunt, ut omnes alias recusent & aduersentur voluptates.

CAPUT CII.

*Exempla conjugum qua maritos ar-
denter deperierunt.*

Quoniam fuerunt nonnullæ mulieres, quæ amoris affectu potius, quam judicio, suos maritos deperisse notatæ sunt; earum, quæ nobis occurrunt, exempla subscribemus. Et, licet vires meæ longe minores in scribendo sint, quam ut indulgentiæ atque conjugalis amoris laudes ex merito prosequi possem, quæ tamen nos inculto stylo non assequemur, rei ipsius magnitudo in lucem proferet. Iulia itaque C. filia adeo Pompeium virum suum adamavit, ut, cū vidisset illius vestem cruore respersam, eo campo domum redeunte, territa metu, nequa vis ei esset allata, exanimis conciderit, partumque, quem ute- ro conceptum habebat, subita ani- mi consternatione, & gravi dolore corporis, eiicere coacta sit, atque ita

308 AVGVSTINI NIPHI
ita expirarit. Porcia, Catonis filia,
uxor Bruti, cum apud Philippo
victum & interemptū virum suum
cognosceret, quia ferrum non da-
batur, ardentes ore carbones hau-
rite non dubitavit. Gentis Cariæ
reginam Artemisiam post obitum
viri sui Mausoli extinti ossa in ci-
nerem conversa potionis aspersa bi-
bisse tradunt, ut illius corpus intra-
se haberet, quemadmodū ipsum in-
tra animū. Hypsicratea, Mithrida-
tis regis uxor, adeo virū suum effu-
sis caritatis habenis amavit, ut præ-
cipuum formæ suæ decorem in vi-
rilem habitum converteret, virum-
que dilectissimum per omnia dura-
rerum, militiæque arduos labores,
sestaretur. Id quod in Isabella Vi-
lamarina Salerni principe, quæ flos
redolentissimus nostri ævi est, puel-
larum corporisque & animi formæ
singulare exemplum, est videre.
Hæc, cum Ferrandum Sanleveri-
num conjugem flagrantissime de-
pereat, unaque in militiam profi-
cisci arderet, quum ab eo propter
pericula & labores fuisset denega-
tum, nullam aut raram testabatur
esse

esse noctem, qua cum dulcissimo viro in somnis non conjunctissime viveret, fabularetur, ac deliciaretur; adeo ut omnibus votis exoptet, perpetuas esse noctes, eumque (cum illum totos dies suspireret) in Epimenidem transformari. Quæ de Alceste & Laodamia fabulata est vetustas, parem cundationem merentur. De Didone & Andromache scripsit Maro. quæ non tanquam incredibilia, sed tanquam a poeta tradita, qui nihil debere vult historiæ, sunt accipienda. Panthea, uxor Abradatæ, adeo erga virum amore exarsit, ut supra mortui viri corpus se perimeret. Quod genus mortis a religione nostra maximæ Isabellæ Richisentiaz fuit denegatum: cui cum a morte Ramundus Cardonius conjunx dilectissimus esset ereptus, puellæ, quod ad florem ætatis; ea, virtutis ac pulcritudinis specimen viduitate, ac ratissimum amorem perpetuis lacrimis, testatur, miserrimeque tabescit. Phila, Demetrii regis conjunx, cum accepisset, eum prælio victum in Cassandraam amissis regnis se recepisse; neque

310 AUGVSTINI NIPHI
neque ferre posset regno privatum
videre ; ingenti compulsa amore ,
veneno se ipsam extinxit. Vxor Li-
garij proscripti , post mortem viri
eos orabat qui ejus cædis fuerant
ministri, ut se quoque perderent ,
quod ipsa etiam per legem morti
deberetur, quia proscriptum virum
domi tenuerat'. cæterum , cum
eam audire nemo vellet , domum
reversa cibo abstinuit, atque in ma-
gne mœrore & lachrymis tandem
inedia perit. Paulina, Senecæ uxor ,
cum dissequis venis mori tentasset ,
instar Senecæ viri sui , qui eum mo-
riendi modum delegerat ; Nerone
eos mittente qui sanguinem siste-
rent , atque eam in vita retinerent ;
cum jam multum sanguinis esset
effusum , pallida semper mansit ,
atque in vultu pudici amoris sui
signa semper retinuit. Triaria , L.
Yitellii conjunx , non secos atque
Mithridatem Hypsicratea , virum
armata secuta est ; nec timuit apud
Taracinam cum hostibus strenuissime
dimicare , maritalis amoris
flamma pectus replente. Stratonis
Sydoniæ principis uxor , cum , ur-
be

be a Persis obfessa, verita effet, ne in hostium potestate vir veniret, adempto ei gladio manu sua ipsum occidit, corpusque ejus quantum pro tempore potuit, decenter exornavit; cui postea superincubens ipsa, gladio se ipsam trajecit, ut eadem in morte viro, qua vivens, charitate comes esset. una enim re simul, & conjugalis charitatis, & animi sui magnitudinem, atque insuper honoris quoque curam, cum prodidit ne vivi in hostiis manibus indigna paterentur, palam restata est. In piscatoris uxore, quæ, viri sui morbo incurabili agnito, cum viro artissimis vinculis simul colligata, se cum eo de rupe in lacum præcipitaverat, optimum exemplum de maritali amore est. Eudoxia Romana, Valentinianni uxor, cum a Maximo tyranno vir suus esset imperfectus, in se autem ab eodem vis ducta; scelus tyranni statuit in maniore scelere vindicare: & ita Gensericum, Vandalorum atque Africæ regem, clam accersivit: eo autem ingentissimum exercitum dustante, exterrita urbs, in

312 AVGVSTINI NIPHI
in montes , silvas , munitioraque
oppida , demigravit : Maximus
vero tyrannus , dum fuga & ipse
sibi consuleret , ab Urso , Romano
milite , occisus est . Et , ne longe ex-
empla petamus , Victoria Colum-
na , illustris Piscariensium Mar-
chionissa , post obitum Ferdinandi
Avali , viri sui strenuissimi , postquam
mortem sibi consicere religio-
ne prohiberetur , instar Anniae at-
que Valeriae Romanae , cum pro-
pinqui atque affines , aliquique com-
plures , hortarentur , ut vidua juve-
nis , formosaque , iterum nuberet ,
eis sic hortantibus , saepe ac saepius
respondet , Ferdinandum , qui e-
jus conjux erat , etsi aliis mortuus
videatur , apud se tamen adhuc vi-
vere . ideo , a secundis votis absti-
nens , eum rhythmis atque elegatio-
ribus carminibus quotidie venera-
tur . Nec prætereundum est exem-
plum meæ uxoris . Quum enim Tes-
serologium astronomicum scribe-
rem , essecumque tribus fere mensi-
bus in bibliotheca reclusus , pro-
cul ab omni consortio ; uxor ar-
bitrata est , me in melancholiam
ver-

versum esse. post igitur multas ad-
bibitas artes, quibus curare eam e-
nixa est, cum arbitraretur tandem,
me ab ea posse diverti deliciis a-
matoriis, puellam quandam pul-
chriorem ex vicinia, quain ob ze-
lotypiam intimo odio prosequen-
batur, in bibliothecam misit so-
lam, rogans, quoad fieri potesset,
omnem rem concederet, etiam
quum oporteret, amoris fructum.
quæ omnia cum ego non flocci fa-
serem, ad vota sacra atque ad la-
chrymas se convertit, in hisque eos-
que permanxit, quo usque libello
extremam manum imposuisse.
post quæ cum me jucundum (ut
prius) & ad consueta confortia
revocatum vidisset, ipsa quoque
e mortuis in vitam rediit. Pos-
sem & alia exempla ferme innu-
mera enarrare, quæ brevitatis caus-
sa bona fronte prætermisimus.

(o)

CAPUT

CAPUT CII.

*De amore hominis ad hominem, &
hominis ad angelos.*

AMOR HOMINIS AD HOMINEM, & EX affectu est, cupido dicitur. De quo satis dictum est, Si ex voluntate, benevolentia. De qua nunc dicamus. Non enim res perspicua est. Nam Perigatetici, cum hæc inter homines fuerit mutua, mutuaque cum cognitione firma, quasi in habitum conversam, ipsam amiciciam vocant. Quam duplicem esse tradunt: inter æquales, & inter inæquales. Eam vero, quæ est inter æquales, si ortum haberet honesto, officiosam; si a delectabili, voluptificam; si ab utilitate, fructificam dicunt. Inter inæquales autem si fuerit; aut est inter parentes & filios; aut inter viros & uxores; aut inter subditos & dominos; aut inter benefactores & beneficiatos: aut est inter sodales; quæ aut in itinere, aut in mercatura, aut in aliquo id genus consistit; quam so-

fodaliciam vocant. Eorum vero inęqualium, qui valde distant, est, ut numinum ad creatoras. quam Aristoteles benevolentiam, sed non amiciciam, esse vult. Sed quoniam in his amiciciis, vel benevolentiis, prolixum esset digredi, breviter, quis amor sit hominis ad hominem verus, quęque amicicia vera, dicamus. Hominis ad hominem itaque benevolentia, sive amor, qui in præcepto est, charitas est; ut videlicet unusquisque proximum diligat sicuti se ipsum. Proximum Aurelius exponit eum, qui tecum natus est ex Adam & Eva. omnes enim proximi sumus conditione terrenę nativitatis. in primis vero in doctrina christiana proximum intelligit illum, cui exhibendum est misericordiæ officium, si ingeat. quod nulli negandū esse, quis non videat, Domino dicente, Benefacite his, qui oderunt vos. Debet autem unusquisque diligere proximum sicut se ipsum; hoc est, ad eandem beatitudinem ad quam diligent se. Hac ratione Dominus præcepit, ut non solum proximos,

(o 2)

sed

316 AVGVSTINI NIPHI
sed inimicos , diligamus : quippe
cum omnis homo ex charitate ip-
sa diligendus sit ; qui videlicet ,
ad imaginem dei factus , capax est
ipsius cognitionis atque amoris .
Oritur enim amicicia caritatis inter
proximos a communicatione su-
pernæ beatitudinis . Omnes enim ,
saltem potentia , sunt illius capa-
ces ; quia omnes sunt creaturæ in-
tellectuales , ad dei imaginem pro-
ductæ , actu vel potestate beatæ .
Vnde , quemadmodum amicicia
officiosa (ut Aristoteles inquit) es-
se non potest inter aliquos , nisi vir-
tutibus fuerint æquales , aut nisi in
communibus quibusdam virtutibus
communicaverint ; ita caritatis ami-
cicia non est inter homines , nisi
quia sunt creaturæ intellectuales ,
actu vel potentia in superna beati-
tudine communicantes . Qua ratio-
ne fit , ut mali homines , quam diu
sunt in via , quum potentia possint
in beatitudinem pervenire , sint ex
caritatis amicicia diligendi . Prop-
terea præcipit Dominus , ut etiam
inimicos diligamus , bona gratia
atque gloria , quorum nos & ipsi
capa-

capaces sumus, optando illis. Vtrum vero diligere debeamus eos quod ad alia bona, fortasse tenemur in quadam generalitate; quo videlicet modo eis prodesse possunt ad bona gratiæ atque gloriæ. Qui modus soli Deo notus est. Omnibus enim aliis bonis homo potest bene aut male uti. Quo vero modo ipsi usuri sint, soli Deo patet. Debemus igitur desiderare inimicis talia bona, eo modo, quo eis ad salutem utilia sunt, qui qui illi fuerint. Talis caritatis amiciciam nec Aristoteles, nec Plato cognovit; quoniam, si cognovisset, non dixisset, inimicis esse malefaciendum, quemadmodum amicis benefaciendum. Omnes enim amicicia charitatis sumus amici, atque proximi; quoniam omnes sumus creaturæ intellectuales, beatitudinis supernæ capaces, omnesque beati, saltē potentia. Et, quia ita est, ideo præcepit, ut omnes proximos eo modo diligamus, quo nosmet ipsos diligimus. Diligimus autem nosmet ipsos optando nobis bona gratiæ atque gloriæ primum; cætera vero bona,

(o 3)

318 AVGVSTINI NIPHI
bona, quoad faciunt ad bona gratiæ
atque gloriæ. Quod si aliter nos aut
homines amaverimus, aut nosmet
ipsos, non erit amor homin's ad
hominem, qui dieitur caritas, sed
vel aliqua Aristotelica amicicia,
quæ potius in odium vertetur, si in
hujusmodi bona non fuerit ordi-
nata. Hic etiam esse potest amor
hominis ad angelos, & angelorum
ad homines. Nam, licet non sint
ex communibus parentibus, Adam
& Eva, procreati, sunt tamen na-
turae intellectuales, a communī pa-
rente deo: qui nobiscum commu-
nicant in superna beatitudine; li-
cet angeli actu, nos autem (dum
sumus in via) potentia beati vide-
mur. Quare ipsi amant nos, bona
gratiæ atque gloriæ nobis optando;
nos vero contra eodem caritatis
amore debemus eos diligere, op-
tando bona gratiæ atque gloriæ; in
quibus actu sunt. Hæc igitur cari-
tatis amicicia est longe major quam
Aristotelica; cum hæc in majore
bono consistat. Nam supernæbeati-
tudo est omnium bonorum jucun-
dissimum, honestissimum, & maxi-
me

me utile. in qua hæc amicicia consistit. Amici etiam, qui hujusmodi amicicia se amant, majora bona sibi optant, quam qui se amant. Aristotelicis amiciciis, optant enim sibi ipsis mutuo gloriæ atque gratiæ bona. quæ sunt maxima omnium bonorum. Qui vero amiciciis Peripateticis se mutuo amant, in eo bene se amabunt, quod bona sibi ipsis optant quæ his bonis subserviunt. Hactenus de hominis ad hominem & ad angelum verissimo amore.

CAPUT CIV.

Quod homines, licet inimici, improique, ex caritate diligendi sint. Caritas tamen non est mutua amicicia amantis ad eos, sed ad deum principaliter.

Quoniam (ut testatur Aristoteles ethicorum viii) non omnis amor amicicia est; non enim amor affectus: quare sit, ut amor, qui benevolentia est, amicicia sit; quando videlicet sic namaverimus

320 AVGVSTINI NIPHI
aliquem, ut ei bona velimus. Non
tamen orans benevolentia amici-
cia. Nam, si rebus amatis non bo-
num optaverimus, sed id nobis
voluerimus; scuti dicimus vinum
aut equum, & id genus, amare; non
amicicia erit, sed concupiscentia.
Nec satis est, ut amemus ejus gra-
tia, sed opus est mutua redamatio-
ne. Est enim amicus amio amicus
Nec satis sunt amatio & redama-
tio, nisi, qui se amant atque reda-
mant, mutuo se cognoscant. Est
enim amicicia (ut diximus) mutua
benevolentia aliquorum, qui mu-
tuò se cognoscunt. Sed cum ami-
cicia, quæ inter aliquos emergit,
relatio mutua quædam sit; eget
fundamento, in quo amantes ipsi
communicent. Quare, cum caritas
nihil aliud sit quam hominis ad deum
amicicia, fit, ut sit aliquid commu-
ne, in quo deus & homo ipse com-
municant. Tale commune beatitudo
est. Quantum igitur ad hoc, inter
hominem & deum caritas est, quæ
in communi beatitudine firmatur.
Quod si Aristoteles velit, hominis
ad deum non esse amiciciam, intel-
ligit,

ligit, quod ad vitam corpoream, sensibilemque. Nam, quod ad vitam spiritualem, atque intellectualem, amicicia esse potest, cum in hac communicent. Nec solum in hac, sed in bono hujus vitæ, quod est beatitudo. Quod vero homo cum deo communicet quod ad vitam spiritualem, Aristoteles x ethicorum tradit, cum inquit: *Talio autem vita superat hominis naturam.* Et loquitur de spirituali vita. Cujus causa inquit; *Non enim hoc ipso, quo homo est, ita vivit, sed quo est quid in ipso divinum.* Quantum autem hoc ab ipso composite differt, tantum & hujus operatio differt ab ea, quæ a virtute alia proficiuntur. Quod si mens divinum quid est, ad ipsum hominem relata; & vita, quæ ab hac manat, ad humana in vitam relata, divina est. Patet igitur, secundum Aristotelem, hominem solum vitam spiritualem cum deo communicare, tum quod ad intellectualem naturam, tum etiam quod ad beatitudinem, quæ est summum bonum intellectualis naturæ. Quod vero hominis ad deum, quod ad il-

{ o } lam

322 AVGVSTINI NIPHI
lam beatitudinem, sic amicicia, A-
ristoteles eodem libro affirmat: *Qui*
secundum mentem operatur, & eam ca-
lit, & optime dispositus est, amicissimus
dii videtur esse. Dixit, qui secundum
mentem operatur; intelligendo: *&*
eam colit; amando: *& optime dispositus*
est; secundum vitam moralem: *a-*
amicissimus dii videtur esse; quia cum eis
communicat in beatitudine intel-
lectuali. Nam hic aut actu, aut po-
tentia beatus est. Nec caritas ami-
cicia est ejus, qui ex caritate inimi-
cos atque improbos diligit, relata
ad ipsos inimicos improbosque
principali ratione: sed derivatio-
ne quadam (ut ita dixerim) a prin-
cipali amico, & propter ipsum prin-
cipalem amicum, qui nobis est deus.
Nonnunquam enim accidit, amare
aliquem amiciciae honesti causa; &
tunc illius amici gratia eos amabi-
mus, quicunque ad ipsum aliqua
fatione attinent, sive filij, sive ser-
vi, etiē si canes fuerint, ut in pro-
verbio dicitur. Et hoc pacto, qui
ad deum amiciam caritatis ha-
buerit, tanta esse poterit, ut eos
omnes amet, qui aliqua ratione ad
deum

deum attinent. Amabit igitur inimicos, quatenus ad deum attinent, secundum imaginis similitudinem, etiam quo sumus actu, vel possumus esse beati, dum sumus in via. Amabit insuper improbos eadem ratione; quoniam non per se, sed quod ad deum attinent, quoque esse possunt beati. Quare licet is, qui ex caritate pravos atque inimicos diligat; nullam a deo amiciciam habeat; satis talmen est, ut ad deum ipsam habeat, & quidem tantam, ut compellatur eos omnes amare, qui ad deum aliqua ratione attinent, sive probi, sive improbi, sive amici, sive inimici, sibi fuerint.

CAPUT CV.

De amore hominis ad res irrationales, deque vera & bona hominis phantasia.

Quo vero modo homo irrationales ipsas res amet, non est facile definire. Nam cum caritas solum se ad deum & ad proximum diffundat; videntur res irrationales.

324 AVGVSTINI NIPHI
les ex caritate a nobis haudquaquam
diligenda. Non enim irrationales
res sub nomine proximi esse viden-
tur; quippe cum nec cum deo, nec
cum hominibus in natura ipsa in-
tellectuali communicent. Nec pro-
pterea nobis illae non in ipsa bea-
titudine, quasi que ex alio. Deus e-
nim omnia, que sunt, diligit, ut
Solomo scribit. Quod autem deus
omnia diligit, inde est, quia se ipse
diligit. At ipse caritas est. Quare
cuncta ex caritate deus diligit. Ea-
dem ratione & homo, qui cuncta
propter deum diligit. Dicamus i-
gitur, omnia irrationalia a nobis
esse diligenda, ex caritate, non que
est amicicia ad ipsa; nec propter a-
liquid nobis & ipsis commune; sed
sicut bona, que aliis volumus; qua-
tenus videlicet ea ex caritate con-
servari desideramus, ad ipsius dei
honorem, hominumque utilitatem,
ad quos caritatis amiciciam habe-
mus. Eodem modo ex caritatis a-
amicicia unusquisque diligit se, non
hominis amicicia, que ad se aliqua
sit. Omnis enim amicicia unio est,
quam inter diversos esse constat.

Qua

Qua ratione fit, ut hominis ad se
amiciciæ unio non sit; sed quid ma-
jus amiciciæ unione; e quo videli-
cet ad alios amiciciam habemus.
In hoc enim diligimus proximum,
quoniam ad eum nos habemus quæ
admodum ad nosmet ipsos. Verum
ex caritate quis se potest diligere,
quadam, ut ita dixerim, derivatione,
a principali amico ortum ha-
bente. Nam, qui deum ex caritate
diligit, deum principali charitatis
amicicia complebitur; postea,
propter deum, cuncta alia, quæ ad
ipsum attinent. Et, cum ipse ho-
mo, qui caritatem habet, ad deum
maxime pertineat, sit, ut ex carita-
te, quasi derivata ab ipso deo, se ip-
sum diligit, tanquam ad deum at-
tinentem. Nec vituperabilis, qui
sic se ipsum amat. Aristoteles enim
cam philautiam vituperat, qua quis
se ipsum amat, optando sibi bona
exteriora, ut serviunt ad voluptates
corporeas. cam autem, qua quis se
ipsum amat, optando sibi bona ani-
mi, & bona externa, ut serviunt
bonis animi, non vituperavit.
Nam, qui amat se, optando sibi
bona

326 AVGVSTINI NIPHI
bona gratiæ atque gloriæ princi-
pali ratione, cætera autem externa
horum gratia, hic summis laudibus
honestandus est. Hanc philautiam
Dominus apud Matthæum persua-
dit, cum inquit; *Ne repomatis vobis the-
sauros in terra, ubi erugo & sinea corrumpit,
& ubi fures perfodiunt ac furantur;
sed recondite vobis thesauros in celo; ubi na-
que erugo neque sinea corrumpit, & ubi
fures non perfodiunt neque furantur.* Et,
paucis interpositis, inquit; *Prop-
terea dico vobis, ne sis sollicitus vita vestra,
quid id esuri sis, aut bibiri; neque corpo-
ri vestra, quibus inducentia usus. Nohne
animis plures est quam cibis. & corpus
quam indumentum? Per quæ declarat
vit, veram bonamque philautiam
esse, cum quis amaverit animam,
& ea bona quæ animam reddunt
cœlo dignam; cætera vero externa
esse contemnenda, nec diligenda,
nisi quatenus serviunt bonis ani-
mæ. Et apud Ioannem inquit; *Qui
amat animam suam, scilicet in hoc
mundo, quod ad bona temporalia;
perdet eam: & qui odit animam suam in
hoc mundo, in vitam æternam custodit
eam.* Hæc enim est verissima opti-
maque*

maquē philautia, quam licet omni ex parte Aristoteles non agnoverit, Iustine tamen quodam naturæ, quod in eo plusquam in aliis emicuit, magna ex parte olfecit.

CAPUT CVI.

De ordine hujus amoris.

ET, licet homo hominēs, ut in præcepto est, ex caritate diligere debeat, tamen non eodem ordine. Nam, qui diligit ex caritate proximum, primo se ipsum ex caritate diligit. Est enim in præcepto, ut proximum diligat, modo, quo se ipsum diligit. Quare, cum amor sui sit quasi regula, quæ homo proximum amare debeat; videtur, primum & magis, a se ex caritate quemlibet esse diligendum. Verum, quia amor sui potest esse quod ad bona animi, quæ sunt maxime bona, & quod ad bona externa, quæ in tantum amanda sunt, in quantum serviunt simpliciter bonis; dico, cum, qui ex caritate proximum & fecerat, prius proximum debere amare, si ad ea bona respe-

328 AVGVSTINI NIPHI
xerimus, quæ sunt proximo ani-
mi bona, atque simpliciter bona,
quam se, si ad ea bona adverteri-
mus, quæ sunt nobis externa bo-
na. Quippe cum externa bona non
sint simpliciter amabilia, nisi qua-
tenus utilia sunt ad bona quæ sim-
pliciter esse bona diximus; hac ra-
tione proximum diligere magis de-
bet, qui ex caritate diligit, quam
proprium corpus, modo proxi-
mum diligat quod ad animi simpli-
citer bona. Proprium autem cor-
pus, quod ad externa, & proximos,
non eodem ordine diligere debet
qui ex caritate diligit. Verum, quo
modo ordo sumendum sit, non est
apud omnes protritum. Illud ta-
men nemo negare debet, quod sit
in amore dei & proximi ordo. Ne-
mo enim dubitat, ut postea pate-
bit, in caritatis ipsius ordine deum
esse primo amandum, deinde pro-
ximum; &, in amando proximo,
prius esse unumquemque a se dili-
gendum, postea alterum ab ipso.
Quod si ita est, cur ea caritate, qua
quis alios sibi proximos amat, non
debet hos prius, illos autem poste-
rius

rius amare? Deinde, charitas est inclinatio quædam, qua homo inclinatur ad amandum; quemadmodum aptitudo inclinatio naturalis est quædam ad agendum. Vtraque enim ex divina providentia proficitur. Quare, sicut inclinatio naturalis in aliquibus est major; ceterum in ipsa terra maior quam in aqua ad motum dorsum, & in ipso igne ad motum sursum major quam in aere; sit, ut caritas in aliquibus debet esse major, & in aliquibus minor. Sed penes quos major, penes quos minor, non est clarum, nec exploratum. Verum illud nobis perspicuum est, amabiles esse, & qui beneficia contulerunt, & qui per se. & tione eminent, & qui sanguine vel quavis affinitate nobis conjunguntur, & aliis rationibus alios, ut in libris ethicorum tradidit Aristoteles. Quod si ita fuerit, oportet, in ordine caritatis, qui est ad amabiles propter beneficia collata, primo ex caritate amemus qui in beneficiis conferendis excederint; deinceps alios, secundum excessivum ordinem. Hac ratione Aristoteles deos,

paren-

330 AVGVSTINI NIPHI
parentes, & præceptores, primo di-
ligendos esse tradit. In ordine vero
caritatis, qui est ad amabiles prop-
ter perfectionem, diligendi ex ca-
ritate sunt, qui perfectione exupe-
rant, postea cæteri secundum perfe-
ctionum ordinem. Et hanc ob cauf-
sam Aristoteles primum parentes,
postea uxores, diligendos esse af-
serit. In ordine autem charitatis,
qui ad amabiles est propter conju-
ctionem affinitatis, qui in affini-
tate conjunctiores sunt, hi ex cari-
tate primum diligendi, deinceps
alii secundus affinitatis ordinem.
Possent & alii ordines in caritate ip-
sa constitui secundum alium mo-
dum; qui in amabilibus reperiri
potest. quod divinis doctoribus
differendum relinquo. Nec fortasse
ab ratione esset, si quis in angelis,
qui a nobis ex caritate diliguntur,
ordinem constitueret. Nam nobis
alii affinitate propinquiores viden-
tur. qui videlicet inferiores sunt. hi
enim, quia sunt imperfectiores,
propinquiores nobis apparent. alii
affinitate remotiores. qui videlicet
natura sunt superiores. Et, sicut a fue-
rit,

rit, erunt primum a nobis diligendi angeli; qui minimarum rerum nuncii sunt. deinde archangeli; arcanaorum divinorum revelatores. postea virtutes; a quibus miracula & signa nobis promuntur. potestates deinceps; quæ dæmonum fugatores dicuntur. principatus consequentes; qui regionum provinciarumque sunt custodes. deinde dominationes. throni postea; qui dei sapientia sunt illustrati. consequenter cherubini. ultimo seraphini. At si caritatis ordo ex perfectioribus annotatur, qui natura a nobis remotiores, perfectione vero superiores fuerint, primum ex caritate diligendi erunt. deinde reliqui consequenter pro ipsatum perfectionum ordine. Vtrum vero ita sit, theologia discutiendum reliquo. Satis autem sit, monstrasse locum.

CAPUT CVI.

De amore hominis ad deum.

HACTENVS de amore hominis ad homines & ad angelos. Consequenter de amore

332 AVGVSTINI NIPHI
amore hominis ad deum agendum
est. Sed quoniam aliter beati deum
amant, aliter autem qui in via sunt
ad beatitudinem; ideo dicamus, eos,
qui sunt beati, qui que comprehen-
sores dicuntur, deum amare ex to-
to corde, quatenus omnis eorum in-
tentio, ex omnibus quae meditan-
tur, amant, aut agunt, in deum ipsum
fertur; ex terra mente, quatenus eo-
rum mens actu semper in deum fer-
tur ipsum, & omnia in ipso intue-
tur; ex tota anima, quatenus tota
eorum affectio in deum diligen-
dum continuo fertur, & propter
cum cuncta diligunt; ex tota for-
titudine, sive ex viribus omni-
bus, quatenus omnium exterio-
rum actuum ratio erit dei dilec-
tio. Hac ratione dictum est in
scriptura, Diliges dominum deum tuum
ex toto corde tuo, ex tota anima tua,
& ex tota fortitudine tua. Quibus ver-
bis Lucas addit, & ex omni mente tua.
Qui vero est in via ad beatitudi-
nem, ex precepto debet ex toto cor-
de, mente, anima, & fortitudine,
deum diligere, si nihil ei defuerit ad
divinam dilectionem, quod actu,
aut

aut habitu, in deum non referatur. Datur autem hæc dei dilectio homini in præcepto, primum quidem, ut homo in deum omnia referat, veluti in ultimum finem. Quod Paulus annotavit, cum inquit; *Sive manducatis, sive bibitis, aus aliud quicquam feceritis, in dei ipsam gloriam omnia facite.* Quod adimpleri videtur, cum quispiam vitam suam omnem in obsequium dei constituerit. Nam sic cuncta, quæ per se ipsum aget, virtute quadam in deum ordinabuntur, modo ea non a deo abducant; quemadmodum scelerata. Hac ratione homo ex toto corde deum diligere dicetur. Ex tota vero mente, si mentem suam homo deo subiiciat omnem, ea credens, quæ divinitus traduntur. Quod Paulus annuit, cum inquit; *In captivitatibus indigentes omnem intelligentiam, in obsequiis Christi.* Ex tota autem anima, si homo, quæcumque amat, in deo amaverit; si omnem affectionem generatim in deum retulerit. Quod Paulus non prætermisit, cum inquit; *Sive enim mente excidimus, deo; sive subiecti sumus, nobis. Carissimi omnes Christi.*

334 AVGVSTINI NIPHI
Christi negotiorum. Ex tota vero fortitudine, si omnia exteriora nostra verba & opera in divina caritate firmantur. Quod etiam Paulus monet, cum inquit; *Omnia enim vestra in caritate fiant.* Et, quia primus modus est fere impossibilis in hac vita, non datur in præcepto homini prius, quam fuerit simul viator ac comprehensor, ut Dominus fuit. Secundus vero, quia possibilis homini est, in præcepto datur. Verum, quia difficilis admodum videatur, ideo ex consilio monet Paulus, si quis facilius cum assequi voluerit, ut suum animum a rerum temporali cura avertat, hoc enim pacto contemplando, amando, voluptatemq; Domini implendo, in deum facilius rapietur. Est autem amor hujusmodi longe magis in deum quam in proximum destinandus. Quod Dominus apud Lucam insuit, cum inquit; *Si quis venit ad me, & non odie patrem, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, non potest meus esse discipulus.* Qua ratione sit, ut longe magis deus quam proximus diligendus sit, cum præco dicat,

dicat, omnes esse odio habendos. Insuper, ex caritate unusquisque deum magis diligere debet quam se ipsum; quippe cum deus sit commune bonum, in quo, velut in principio ac fonte, beatitudo est, cuius participatione omnes beati dicuntur.

CAPUT CVIII.

De amore dei ad boninem, & de divina p[ro]bilantia, & de amore dei ad res irrationales.

POstheo de dei amore differendum, non quidem amphissimis discussionibus, sed brevibus, quantum nostro libro, qui de pulchro & amore est, prodeesse videtur. Deum itaque se ipsum amare, Peripatetici probarunt, & summi theologi exploratissimum esse tradunt. Nam intellectus est, quem voluntas comitatur, quemadmodum umbra corpus. Quare si deus se ipsum intelligit, se ipsum quoque amet necesse est. Et, quoniam se esse intelli-

336 AUGUSTINI NIPHI
telligit infinitum bonum , & ipse
est intellectus atque voluntas infi-
nita, necesse est , ut etiam se ipsum
amet amore infinito. Cum enim
ipse se diligit quantum in se diligi-
bilis est, & voluntas amet quantum
pro facultate amare potest ; sic , ut
deus bonum sibi optet infinitum ,
hoc est , beatitudinem infinitam , &
Esse infinitum , ceu perfectionem
infinitam. Hoc autem fieri non po-
test , nisi amor sit infinitus. Quare
est dei philautia , ut se ipsum amet
amore infinito. Vtrum autem amor
iste sit caritas, theologis discutien-
dum omitto. Illud unum scio , in
hujusmodi amore maiorem unita-
tem esse, quam sit in quavis amici-
cia unio; quippe cum illa sit in iden-
titate , ut logicorum . verbis utar ;
hæc autem in cōmunicatione. Con-
sequenter amat nos . quod Aristó-
teles & Averroes probarunt, asse-
rentes, deum primaria intentione ,
ut verbis utar eorum , amare se ip-
sum , secundaria autem nos. Et ,
quoniam amat nos , necesse est , ut
ex charitate amet. Sumus enim
cum eo in communicatione beatitu-
dinis

dinis convenientes ; sumus , sicut & ipse , intellectuales ; sumus ejus imago. Quod si amat nos ex caritate, necesse est ut nobis optet omnia bona quæ nobis accidere possunt , & quæ sunt gratiæ & gloriæ , & exteriora per eum modum , quo utilia sunt ad simpliciter bona. Signo autem nobis est, quoniam omnia fecit propter nos. Sumus enim & nos (ut Aristoteles inquit) quasi finis omnium. Quod si nos ex caritate dilexerit, necesse est ut omnes creature irrationalis diligat : non quidem amore amiciciæ ; (quæ caritas est :) non enim eum redamare possunt , cum non communicent cum deo in vita intellectuali ; sed amore concupiscentiæ , quatenus eas & ad rationales creature , & ad se ipsum dirigit : ad rationales quidem creature , quatenus ordinat illas , ut serviant rationalibus creaturis in simpliciter bonis : ad se ipsum vero , non quatenus eis indigeat , sed propter suam bonitatem atque honorem. Nihil autem prohibet , ut a deo & a nobis aliquo modo diligantur ex caritate ipsa , in quantum

(p)

vide-

338 AVG V S T I N I N I P H I
videlicet deus & nos eas volumus
conservandas esse ad dei honorem,
nec non ad hominum utilitatem.
Quod si dicas; Deus vult nobis bo-
na, & gratiaz, & gloriæ, & externa
omnia que nobis accidere pos-
sunt; cum omnia, quæcunque vo-
luerit deus, ea fecerit ; ut in pſal-
mis exploratum est : hæc omnia
omnibus hominibus facta esse ne-
cessæ est. Nemo enim dubitate de-
bet , deum hæc omnia nobis velle ,
optareque. Quod & Paulus etiam
probare videtur, cum inquit ; *Deus*
vult omnes homines salvos fieri, & ad agni-
tionem veritatis venire. Hoc autem no-
bis velle , est omnia bona nobis
velle atque optare. Sed cur non
perveniant , Damascenus , vir do-
ctissimus , asserit , deum hæc omnia
nobis velle antecedenti quadā vo-
luntate. quo modo judex vult , om-
nem hominem vivere. hoc enim ju-
dex vult , quia bonum. Voluntate
vero consequente , quosdam homi-
nes vult vivere , quosdam mori. lu-
vere quidem , quos nihil nisi bonum
sequitur. mori vero , quos malum
consecatur , quo finirei mortis ,
ut

ut homines homicidas , ut grappa-
tores , & cæteros id genus. Ita quo-
que deus hominibus vult & optat
omnia bona voluntate quadam
antecedenti ; quoniam omnes , quo-
ad sunt naturæ intellectuales , sunt
boni : consequenti voluntate , vi-
delicet ea quæ consequitur ad ope-
ra hominum , vult , quosdam ser-
vari , quosdam autem damnari , se-
cundum suæ iusticiæ necessitatem .
Qua ratione fit , ut talis in volun-
tatibus ordo , non fit ex parte dei ,
in cuius voluntate nihil prius , ni-
hilve posterius est ; sed ex parte
hominum , quibus bona aut mala
vult . Hactenus de amore dei ad
hominem .

CAPUT CIX.

*De beroine illustris Ioanna pul-
chritudine.*

Ils igitur dilucidatis , pro nostri
libelli fine deducendum est , il-
lustrem Ioannam earum puella-
rum esse pulcherrimam , quarum
meminimus ; quippe cum morum
(p 2) con-

340 AVGVSTINI NIPHI
concinnitate, atque corporis for-
ma, eas omnes excellat. Nam in
sui corporis partibus, non in ali-
quibus quidem, sed vel in omni-
bus, gratia cernitur, cum primum
nobis occurrit. In iis vero puellis,
quarum meminimus, in quibusdam
dumtaxat. In Cynthia enim (quæ
Propertium movit) gratia solis e-
rat ocellis. quod innuit, cum in-
quit;

*Cynthia prima suis miserum me cepit o-
cellis.*

In Briseide vero gratia, qua A-
chillem rapuit, in solo colore. unde
Horatius;

*Primi insolentem serva Bryseis
Niveo colore movit Achillem.*

In Eurydice gratia, quæ Orpheum
concitavit, in capillis, digitis, vul-
tu, papillisque conspirabat. ut
Quintius inquit;

*Venerat Eurydice sparsis formosa ca-
pillis,*

*Cui tenetis digitis, cui flave monilia
vulnus,*

Sidero inserto rubri candore papillis.

In Glycera gratia, quæ Horatium
movit, in nitore, in protervitate,
&

& in vultus lubricitate spectabatur. unde dicit;

Vix me Glycera nitor

Splendens Pario marmore purum:

Vix grata proverbiis,

Et vulnus nimium lubricus adspici;

In Lavinia, quæ Aeneam & Turnum ad bellum coëgit, non nisi in crinibus atque genis erat. unde Virgilius;

*Filia prima manu flavos Lavinia cri-
nes*

Et roseas laniata genas.

In Tyrone puella, quæ Salmonis filia fuit, gratia, quæ Neptunum ad amorem rapuit, in candore fuit. unde Propertius;

*Vobiscum est Iope, vobiscum candida
Tyro.*

In illustri vero Ioanna, gratia, quæ omnes ad amandum conpellit, cum primum eis se objecerit, non in aliquibus quidem, sed in universo, atque singulis corporis particulis, cernitur. Licet vero in aliquibus gratia, quæ amantes movit in universo ac singulis corporis partibus, annotata est; ut in Omphale Lydorum regina, quæ Herculem; &

342 Avgvst. NIPHI DE AMOR.
in Lesbia, quæ Catullum; & in
Galatea, quæ Ovidium; & in Cy-
dippe, quæ Acentium movit: in
his ratiōē gratia pudiciciæ comes
non erat. At in illustri ipsa Joanna
gratiam, in universo suo corpore,
singulisque illius particulis, annota-
tām pudor pudiciciave egregie co-
mitantur. Qua ratione sit, ut earum
puellarum sit pulcherrima, quarum
nos in hoc libello meminimus.

Et de pulcro, & amore, haſte-
nus. Niphani, Novem-
bris M DXXIX
die III.

F I N I S.

L I B R I
D E
A M O R E
C A P I T U M I N D E X.

C A P.	Pag.
I. Autores, qui de amore discorunt,	I
II. Opinio Orphæi de amore, & eorum, qui cum sequuntur.	3
III. Refutatio, & interpretatio illius opi- nionis.	5
IV. Opinio Hierothœi de amore.	9
V. Confutatio, & interpretatio hujus opi- nionis.	ibid.
VI. Opinio Lucretij de amore.	11
VII. Refutatio, & opinionis interpreta- tio.	ibid.
VIII. Opinio Socratis de amore.	12
IX. Refutatio opinionis hujus.	15
X. Opinio Eryximachi de amore.	16
XI. Refutatio opinionis hujus.	17
	Opio-

Cap.	IN D E X.	pag.
xii.	<i>Opinio Virgilij de Amore.</i>	18
xiii.	<i>Refutatio hujus opinionis.</i>	19
xiv.	<i>Opinio quorundam Platoniconum de amore.</i>	21
xv.	<i>Refutatio hujus opinione.</i>	22
xvi.	<i>Vtrum possit esse humanus aliquis amor absque transitu in cupidinem, hic disputatur.</i>	27
xvii.	<i>De amabilibus.</i>	34
xviii.	<i>De differentia amoris, & amicicie.</i>	36
xix.	<i>De amoris nomine, deque amicicie nomenclatura.</i>	39
xx.	<i>De Veneris nomenclaturis.</i>	48
xxi.	<i>De desipione amoris, deque Cupidinis nomenclatura.</i>	54
xxii.	<i>De desiderio.</i>	56
xxiii.	<i>De proprio objecto amoris, ami- cicieque voluptifica.</i>	59
xxiv.	<i>Quomodo pulchrum si sit amabile, alique jucundum, cui videtur pulchrum? & cur?</i>	61
xxv.	<i>De amata puerâ, amatoque puer.</i>	67
xxvi.	<i>De voluptate amoris.</i>	68
xxvii.	<i>De voluptatis nomenclaturis.</i>	70
xxviii.	<i>Omnis appetere voluptatem na- tura.</i>	72
xxix.	<i>Vo-</i>	

Cap.	INDEX.	pag.
xxix.	<i>Voluptatem, esse bonum, secundum Eudoxum.</i>	74
xxx.	<i>Eudoxi opinio de voluptate, & Epitomae.</i>	76
xxxi.	<i>Quod non omnis voluptas in se bonum, nec per se, simpliciterque bonum sit.</i>	78
xxxii.	<i>Voluptatem non esse motum, aduersus Platonem.</i>	81
xxxiii.	<i>De perfecta, & optima operatione.</i>	83
xxxiv.	<i>Voluptatem esse perfectionem operationis, quo operatio perfecta dicitur.</i>	85
xxxv.	<i>Voluptatem perficere operationes non ex ratione, qua principia agendi atque paciendi perficiunt.</i>	86
xxxvi.	<i>Voluptatem non esse perpetuam, atque continuam in nobis.</i>	88
xxxvii.	<i>Quod voluptates specie, different, aut genere, pro operationum differentiis.</i>	90
xxxviii.	<i>Voluptatum aliquas esse probas, eligibilesque, non nullas autem improbas, atque fugandas.</i>	92
xxxix.	<i>De differentia voluptatum in se.</i>	95
xl.	<i>Quod vera voluptas sit bonum officiorum.</i>	98
xli.	<i>De Venerea voluptate, & quale bonum sit?</i>	100
	T 2	
	xlii. Adum	

Cap.	INDEX.	Pag.
XLII.	<i>Adam Venerum esse maxime voluptificum.</i>	104
XLIII.	<i>Qui salaciōres, amantesque magis ex estate?</i>	111
XLIV.	<i>Qui salaciōres, amantesque magis ex temporātūris?</i>	114
XLV.	<i>Qui salaciōres, libidinosiores, ex na- ture signis?</i>	115
XLVI.	<i>Qui salaciōres ex anni temporibus?</i>	118
XLVII.	<i>De definitionib⁹ amoris secun- dum alios.</i>	119
XLVIII.	<i>Quales ha definitiones?</i>	121
XLIX.	<i>Definitio Cupidinis prima.</i>	122
L.	<i>Definitio Cupidinis secunda.</i>	126
L I.	<i>Definitio Cupidinis iij.</i>	128
L II.	<i>Quarta Cupidinis definitio.</i>	129
L III.	<i>Vtrum Cupido sit naturalis, an voluntarius?</i>	130
L IV.	<i>De Cupidinis perfecta genitura.</i>	132
L V.	<i>De Cupidinis ortu.</i>	133
L VI.	<i>De Cupidinis pabulo.</i>	137
L VII.	<i>De Cupidinis accretione.</i>	138
L VIII.	<i>De animi amoris transmigratio- ne.</i>	139
L IX.	<i>De transformatione amoris in ama- rem.</i>	141
L X.	<i>De ea quod maxime ad huiusmodi transformationem operatur, Deque signis, qui-</i>	

Cap.	INDEX.	PAG.
	<i>quibus amatio, atque redamatio, anno-</i> <i>tatur.</i>	144
LXI.	<i>De locis, quibus amatio, atque reda-</i> <i>matio, sperande sunt in amantibus.</i>	148
LXII.	<i>De Arte inducendi amatam duram</i> <i>ad redemandum.</i>	169
LXIII.	<i>De Arte inducendi Amatam ad</i> <i>Rivalis odium.</i>	175
LXIV.	<i>De Arte inducendi Amatam ad</i> <i>contumescientem.</i>	177
LXV.	<i>De Arte inducendi Amatam ad</i> <i>emulationem cuiusdam alterius amata</i> <i>falsum simulate.</i>	180
LXVI.	<i>Cupidinem non esse Fascinationem.</i>	185
LXVII.	<i>Non verum nos amare, ut Adra-</i> <i>bia dixit, quoniam anima intuitu pul-</i> <i>cre puerle recordetur divinae pulchritudi-</i> <i>nis.</i>	190
LXVIII.	<i>Nec verum est id quod Popilia</i> <i>inquit, animalia muta non semper ama-</i> <i>re, quod sint rationis experientia, nec quod</i> <i>Torpilius inquit.</i>	191
LXIX.	<i>De cauffis cur eadem puerla non ab</i> <i>omnibus aequo Cupidine ametur.</i>	193
LXX.	<i>Quod amor non cesse in fruitione</i> <i>Cupidinea, nec post.</i>	198
LXXI.	<i>Quæstiones amatorie.</i>	201
LXXII.	<i>A philaustia non omnem amo-</i>	

Cap.	INDEX.	Pag.
<i>rem proficiſci.</i>	206	
LXXIII. Cupidiniſ Comites quis?	210	
LXXIV. De invidiato, atque abominatio-		
ne.	224	
LXXV. De ſpe atque deſperatione.	225	
LXXVI. De timore atque fiducia.	227	
LXXVII. De ira, & mansuetudine.	229	
LXXVIII. De zelotypia, & conirario.	232	
LXXIX. De voluptate, & dolore.	235	
LXXX. De verecundia & inverecundia.	242	
LXXI. De gratia, & conirario.	249	
LXXXII. De commiſſatione, & indigna-		
tione.	252	
LXXXIII. De inuidia, & conirario.	254	
LXXXIV. De amulatione & conirario.	256	
LXXXV. De benevolentia, & malvolen-		
tia.	257	
LXXXVI. Amorem, ex ero atque antero		
diſſimilaribus compositum, non diſt per-		
manere.	260	
LXXXVII. De querelis amantium.	261	
LXXXVIII. De convictu amantium.	266	
LXXXIX. De accidentibus, que aman-		
sibus contingunt in aſpediū amata.	268	
XC. Cupidiniſ immanitatem.	272	
XCI. Cupidiniſ probitatem.	273	
XCI. Puellarum, que e vita decesserunt,		
non eſſe cupidinem; nec eorum aman-		
tium,		

Cap.	INDEX.	PAG.
	<i>suum, qui defuncti sunt.</i>	274
xciiii.	<i>Nec in Plantis, nec in multis ani-</i> <i>malibus, esse cupidinem, sed amorem</i> <i>quendam.</i>	276
xciv.	<i>Cur cupidinem poeta deum esse fin-</i> <i>xerint?</i>	277
xcv.	<i>De cupidinis parentibus, secundum</i> <i>Poetas; & de interpretatione.</i>	281
xcvi.	<i>De agitudine cupidinea; &, qui-</i> <i>bis signis a cupidine discernatur?</i>	282
xcvii.	<i>De illegitimo atque praernaturali</i> <i>cupidine.</i>	288
xcviii.	<i>De illegitimo, & naturali, deque</i> <i>legitimo cupidine.</i>	293
xcix.	<i>De remedio cupidinis.</i>	298
c.	<i>Exempla eorum, qui perdite deperierunt.</i>	302
c i.	<i>Exempla mulierum, que ardenter depe-</i> <i>rierunt amantes.</i>	305
c ii.	<i>Exempla conjugum que maritos ar-</i> <i>denter deperierunt.</i>	307
c iii.	<i>De amore hominis ad hominem, &</i> <i>hominis ad angelos.</i>	314
c iv.	<i>Quod homines, licet inimici, impro-</i> <i>bique, ex caritate diligendi sint. Caritas</i> <i>tamen non est mutua amicicia amantis</i> <i>ad eos, sed ad deum principaliter.</i>	319
c v.	<i>De amore hominis ad res irrationales,</i> <i>deq; vera & bona hominis philaustia.</i>	323
	<i>cv. De</i>	

Cap.	INDEX.	Pag.
cvi.	<i>De ordine huius amoris.</i>	327
cvi.	<i>De amore hominis ad deum.</i>	331
cvi.	<i>De amore dei ad hominem, & de divina p[er]f[ect]a am[or]e, & de amore dei ad res irrationales.</i>	335
cix.	<i>De heroina illustris Ioanna pulchri- tudine.</i>	339

F I N I S.

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

1001736312

BIBLIOTECA CENTRAL

-I-12

H90

